

СТЕНОГРАФСКИ ДНЕВНИЦИ

НА

XXIII-ТО ОБИКНОВЕНО НАРОДНО СЪБРАНИЕ

III РЕДОВНА СЕСИЯ

Брой 7

София, сжбота, 18 ноемврий

1933 г.

9. заседание

Четвъртъкъ, 16 ноемврий 1933 година.

(Открито отъ председателя А. Малиновъ въ 16 ч. 33 м.)

С Ъ Д Ъ Р Ж А Н И Е:

	Стр.
Отпуски, разрешени на народни представители. . .	121
Проектоотговоръ на тронното слово. (Първо четене — продължение разискванията)	121
Дневенъ редъ за следващото заседание	152

Председателъ: (Звъни) Има нужното число народни представители, обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ г. г. народни представители: Ангеловъ Иванъ, Ачковъ Димитъръ, Бончевъ Тодоръ, Бошнаковъ Тодоръ, Буровъ Атанасъ, Василевъ Григоръ, Ганчевъ Миню, Данаиловъ Георги, Димчевъ Василъ, Думановъ д-ръ Никола, Казанакиевъ Георги, Калиновъ Благой, Кирковъ Кирко, Кирчевъ Стефанъ, Косевъ Костадинъ, Кръстевъ Гето, Лоловъ Сава, Лунговъ Николай, Найденовъ Никола, Орозовъ Александъръ, Петровъ Дойчинъ, Петровъ Методи, Родевъ Христо, Свиначковъ Добри, Славовъ Кирилъ, Стамболиевъ Никола, Статевъ Христо, Чернооковъ Георги)

Съобщавамъ на Събранието, че бюрото е разрешило отпуски на следнитъ народни представители:

По 1 день

На г. Жеко Желябовъ;
На г. Иванъ Русевъ;
На г. Георги п. Христовъ;
На г. д-ръ Георги Димитровъ;
На г. Гето Кръстевъ и
На г. Никола Алексиевъ.

По 2 дена

На г. Йото Василевъ;
На г. Тодоръ Савовъ и
На г. Костадинъ Косевъ.

4 дни на г. Янко Сакжзовъ.

Минаваме къмъ дневния редъ — продължение разискванията по отговора на тронното слово.

Има думата народниятъ представителъ г. Александъръ Цанковъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! По заведената традиция ние имаме случай да чуемъ царската речъ и сега ни предстои да си кажемъ думата по политиката и по дѣлата на правителството. Днесъ по-пълно можемъ да направимъ преценка на онова, което е извършено презъ дветъ години откакъ управлява правителството на Народния блокъ. Дѣлата на управлението сж предъ насъ, политиката на управлението е ясно очертана, и ние ще имаме да кажемъ нашата дума върху резултатитъ отъ тая политика: дали тия резултати оправ-

даха надеждитъ на избирателя, който преди две години даде своя вотъ на довѣрие на днешната власть.

Сегашното тронно слово, обаче, по всичко прилича на предишнитъ. То прави, бихъ казалъ, сжщитъ шаблонни констатации, които постоянно слушаме. То констатира, че положението на страната, стопанско и финансово, продължава да бѣде все тъй тежко, както и преди години; че икономическата криза отъ день на день се задълбочава; че стопанскиятъ животъ отъ день на день се доразстройва. Сочатъ се, разбира се, и мѣроприятията, които правителството е предприело и които тепърва ще има да предприеме, за да отговори на нуждитъ на нацията. Реформитъ, казва се въ тронното слово, ще продължатъ; политиката на миръ и спокойствие, на миръ и редъ ще продължи. Страната е въ добри отношения съ всички и преди всичко съ великитъ държави.

А въ сжщность какво е положението днесъ у насъ и въ свѣта? Изминалата политическа година бѣше бурна и интересна година въ много отношения. Голѣми събития станаха въ свѣта. Да ви спомена, напр., избора на американския председателъ и победата на хитлеризма въ Германия. Тревоги и вълнения преживѣ човѣчеството и презъ тая година. Бихъ казалъ: социалнитъ трусове продължаватъ и опититъ за нови ориентировки на свѣта не сж престанали. Стопанското положение продължава да бѣде все тъй тежко, все тъй застрашително, както и досега. Лондонската конференция свърши безрезультатно. Опититъ на Рузвелтъ въ Америка влѣхатъ нови надежди, нови упования. Ще видимъ дали тия надежди ще бѣдатъ оправдани. Въ всѣки случай това, което става задъ океана, по мое разбиране, е дирене на единъ по-правилень пѣтъ за възстановяване на стопанския животъ. Увеличение доходитъ на маситъ, за да се увеличи тѣхната покупателна способностъ — това е пѣтътъ за икономическото възстановление на свѣта. И този пѣтъ, следванъ, ще доведе неминуемо до нова организация, до нова ориентировка въ икономическия животъ. Ние, въ България, продължаваме още да бедствуваме, да понсяме всичкитъ тежести на страшната социална и икономическа криза и все още можемъ да си зададемъ въпросъ: въ началото на края ли сме?

Азъ отъ тукъ и отъ други мѣста съмъ поддържалъ, че стопанската и социална криза има международенъ ха-

рактеръ, че тя не е само конюктурна криза, а е структурна, че тя е криза, която засяга изъ основи днешния общественъ строй. Къмъ края на кризата ли сме, въ началото на кризата ли сме, или все още ще продължаваме да понасяме разрушителнитъ удари на това страшно бедствие, което наистина е връхлетѣло човѣчеството, което е сполетѣло и насъ? Мжчно е да се пророкува, опасно е да се пророкува, но ако само вникнемъ въ най-обикновенитъ факти на живота, ние ще се убедимъ, че днесъ сме по-зле, отколкото бѣхме преди. Една страшна безработица, която макаръ и въ последната година да е намалена съ 4-5 милиона човѣка, все пакъ продължава да бушува. Международната търговия отъ денъ на денъ замира и презъ изтеклата година тя е намалѣла съ нови 50%. Бюджетнитъ дефицити не само въ беднитъ държави, но и въ държави богати, отъ година на година се увеличаватъ и кризата презъ изтеклата година, презъ изтеклия периодъ зарегистрира нови страшни опустошения. Отъ периода 1930 г. до днесъ въ Америка ликвидираха повече отъ 4.300 банки. Следъ войната кризата унищожи нови грамадни богатства. Пресмѣта се, че свѣтовното стопанство е понесло една загуба отъ 600 до 650 милиарда златни френка само отъ борсови ценности, т. е. отъ ценности, които сж предметъ на борсова търговия. За този периодъ опустошенията на кризата сж два пѣти по-голѣми, отколкото опустошенията на самата война. Очевидно е, че следвоенната епоха е по-тежка и се оправлаха предвиджанията на ония, които предупреждаваха човѣчеството, че следъ войната ще изпита по-голѣми страдания и несгоди, отколкото презъ самата война.

Но въпрѣки всичко това ние виждаме, че съвременниятъ общественъ строй — който сме навикнали да титулуваме подъ името капиталистически — продължава да употребява и, досега поне, устоя на всички удари. Дали скоро ще се изживѣе кризата? Кѣде сме днесъ? Азъ не мога да бѣда оптимистъ, наблюдавайки фактитъ на живота. Кризата може би ще се задълбочава; платежниятъ и търговски балансъ на всички търговски страни продължава и до денъ днешенъ да бѣде пасивенъ. Русия все още е извънъ стопанския строй. Сега и Германия, съ политиката, която провежда, като-че-ли и тя, отивайки къмъ авархия, ще излѣзе отъ международния стопански строй. Франция — най-богатата, най-солидната въ стопанско отношение страна — сжщо така е вече засегната отъ кризата. Бюджетнитъ дефицити растатъ. Търговскиятъ балансъ продължава да бѣде пасивенъ. Франция вече не получава ренти, които тя получаваше отъ своитъ длъжности до войната и следъ войната. Днесъ нѣма международна търговия, нѣма международенъ обмѣнъ. Защото онова, което ние наричаме интернационални пазари, интернационално стопанство, е разпокжсано и дезорганизирано.

Съпоставени всичкитъ тѣзи факти, поставя се въпросътъ изново: каква ще бѣде наистина съдбата на нашия строй, на нашата икономическа система — къмъ нова ориентация ли вървимъ? Държавата ще продължава ли да бѣде пасивенъ зритель на събитията и фактитъ въ стопанския животъ, или тя ще турне своята тежка рѣка? Всички тѣзи въпроси чакатъ своето решение и собствено ние виждаме вече началото на тѣхното решение. Държавата се намѣва, държавата днесъ има по-голѣмо участие, тя е по-активна съ своята намѣса въ икономическия животъ.

Какво е стопанското и социално положение на нашата държава? У насъ кризата все продължава да се задълбочава. Ние днесъ сме по-зле, отколкото бѣхме преди години, отколкото бѣхме дори миналата година. Причинитъ на кризата ние ги знаемъ, тѣ сж известни. Диагнозата е поставена — и у насъ кризата е структурна. Задачитъ, които има да се разрешатъ, сжщо тѣ сж опрѣделени. Тѣ сж възвестени дори и отъ тази трибуна. И нашата задача е да увеличимъ и насърчимъ покупателната способностъ на масата отъ народа. А понеже грамадната маса отъ българския народъ е селска, касае се да се увеличи доходътъ, и отъ тукъ, естествено, консомативната и покупателна способностъ на селския народъ. Това предполага създаването на рентабилно селско стопанство преди всичко. Голѣмата маса отъ нашия народъ, селскиятъ народъ, заедно съ всичкитъ дребни и срѣдни сѣществувания — занаятчи, работничество, интелигенция — днесъ бедствува, защото доходитъ на всички тия категории отъ населението намаляватъ, намалява и тѣхната покупателна, консомативна способностъ. Основниятъ поминѣкъ на нашия народъ е земледѣлието. 85% отъ българския народъ изкарватъ препитанието си отъ обработването на земята. Въ земята и въ земледѣлието е голѣмото бъдеще на България. Ние имаме всички условия да създадемъ жизнеспособно и разнообразно въ всѣко отношение селско сто-

панство. И такова трѣбва да бѣде създадено, защото сѣдинитъ, бъдещето, благоденствието, културата на народъ и държава сж сложени върху широкитъ плещи на селския народъ. Българскиятъ селски народъ е голѣмиятъ резервоаръ, отъ който нацията черпи физически и интелектуални сили. Ние дължимъ да дадемъ на българското село това, отъ което то днесъ има най-голѣма нужда.

Но ние ще постигнемъ този идеалъ не по пътя на изпитаната у насъ демагогия — да слизае и да се приравнявае къмъ низкото ниво на неуката и невежата маса — а, напротивъ, като издигнемъ на по-висока степенъ урорена на българския народъ и по-специално на нашия селянинъ. Въ това отношение ние трѣбва да имаме една аграрна и агрикултурна програма, изработена въ система, прилагана последователно. И, ако мога така да кажа, тукъ именно има смисълъ онова, за което у насъ много пѣти се говори: планъ, планъ на работа — не планоово стопанство, а планъ на една трайна работа, която отъ днесъ заутре нѣма да даде резултати, но която неминуемо ще даде трайни плодове и единствено може да създаде нови условия въ живота на страната.

Природата е надарила нашата страна съ много възможности и, както казахъ, ние имаме всички условия за богато разнообразие въ поминѣка на народа ни. Но, въпрѣки всичко, не бива да забравяме, че пакъ основата на нашия народенъ поминѣкъ ще бѣде земледѣлието, че 70%, даже 75% отъ националния ни доходъ е отъ земята. Но нашето селско стопанство, поради конюктурнитъ промѣни, поради кризата сжщо така е въ криза. То е въ упадѣкъ. Кризата въ нашето земледѣлие се проявява въшщо въ катастрофално падане на ценитъ на всички безъ изключение земледѣлски продукти. До 1928 г. ценитъ на земледѣлскитъ продукти бѣха съ тенденция *à la hausse*, на повишение; отъ тази година тѣ сж *à la baisse*, въ процесъ на спадане. Най-катастрофалното спадане ценитъ на земледѣлскитъ продукти бѣше презъ 1930 г. Днесъ ценитъ на всички земледѣлски произведения почти сж полъ нивото на мирновременнитъ цени — ако вземемъ 1914 г. за последната мирновременна година. И падането ценитъ на земледѣлскитъ продукти се отрази болезнено у насъ; то се отрази въ едно поголовно, едно масово обедняване на нацията и задълбочаване на стопанската криза. И разбира се, като се намалиха ценитъ, намалѣха доходитъ, намалѣ консомативната и покупателна способностъ на народа, стопанскиятъ животъ отпадна и е въ процесъ почти на замиране. У насъ намалението на доходитъ е катастрофално.

За да илюстрирамъ мисълта си, азъ ще си позволя да цитирамъ нѣколко цифри, които вземамъ отъ г. д-ръ Чакаловъ, ръководителъ на службата за финансови изучвания при Българската народна банка. Презъ 1926 г. националниятъ доходъ, въ кръгли числа, е билъ 46 милиарда лева; презъ 1929 г. той е вече 45 милиарда лева; презъ 1930 г. той е 38 милиарда лева; презъ 1932 г. той е 26 милиарда лева — почти наполовина. На глава отъ населението се пада доходъ: за 1926 г. — 8400 л.; за 1929 г. — 7900 л.; за 1930 г. — 6600 л.; за 1932 г. — 4400 л. Презъ 1926 г. едно селско стопанство или селско домакинство е получавало доходъ бруто 23.200 л.; отъ този доходъ въ пари сж били 4500 л. Презъ 1932 г. доходътъ на селско домакинство спада бруто на 14.500 л.; въ пари — 2500 л.

Ясно ви е, струва ми се, отъ тѣзи цифри, г. г. народни представители, защо народътъ обеднява и защо стопанскиятъ животъ наистина е въ една постоянна стагнация. Най-голѣмиятъ доходъ се пада на селското население, но и най-голѣмиятъ загуби е претърпѣло именно селското стопанство. Намалението на дохода ограничава консомативната и покупателна способностъ на гражданите. Днесъ, въпрѣки че нуждитъ сж много по-голѣми, покупателната способностъ на българския гражданинъ е съ 50% по-малка, отколкото бѣше преди 2-3 години. Въ епоха на криза нуждитъ не намаляватъ, човѣшкиятъ животъ не преставя да се развива, човѣшкитъ нужти не загасватъ, но сѣдствата за тѣхното задоволяване — тѣ сж, които липсватъ. И задачата, казвамъ, е да се увеличи покупателната и консомативна способностъ на масата отъ гражданството. Първата целъ, която една държавна политика трѣбва да си постави, е именно увеличаване доходността, увеличаване покупателната и консомативна способностъ на нацията. А това предполага решаването на цѣла редица други въпроси.

Първиятъ въпросъ е въпросътъ за ценитъ на продукти на човѣшкия трудъ. Вториятъ въпросъ е въпросътъ за пазаритъ на стокитъ, резултатъ отъ усилията на човѣшкия трудъ. Да се мисли, че ще се върнатъ нѣкогашнитъ високи цени, е погрѣшно, за да не употребя по-ло-

шата дума, демагогия. Но ние сме длъжни, въпреки това, да вземем всички мерки, за да се увеличи производителността на труда и преди всичко производителността на селския труд. Селското стопанство, за което аз съм имал случая не един път и от тук (Сочи трибуната) да твърдя, е нерентабилно. То трябва да бъде направено рентабилно. Това значи, съществително разности да увеличим производителността на земята; нещо повече, дори съвсем малки разности да увеличим производителността на българската земя. У нас все още производителността на нашата земя е слаба. Тя не е дори една постоянна величина за единица площ. Тя се мени от година на година според атмосферните влияния. Но увеличаването производителността на селското стопанство, на земята, е алфата и омегата на една здрава целесъобразна икономическа политика, защото само чрез увеличаването производителността на земята при ниските на земеделските произведения цени ние ще можем да увеличим и доходността на труда. Само съвсем увеличаването производителността на земята ние ще можем да създадем условия да се задоволяват и постоянно растящите нужди на масата от народа. Направено е сметка, че ако цените на селско-стопанските продукти спаднат с 20%, за да се поддържа нормалната покупателна и консомативна способност на стопанина, необходимо е едно увеличение на производството с 100%.

Но слага се въпросът за пазара. Ако се увеличи наистина производителността на селския труд и на стопанския труд въобще, къде ще могат да бъдат пласирани излишците или онова, което стопанинът е принуден да изнася на пазара? И тук ние най-напред трябва да разчитаме на вътрешния пазар. Този факт ние дара указанието, че преди всичко вътрешният пазар ще има да понесе известни жертви във поддържането на по-износни цени на селско-стопанските продукти. Но въпросът е: къде ще изнасяме онова, което българското стопанство е принудено да продава? Г-да! Около 50% от производството се консумира във самото домакинство; около 30—35% от произведеното се консумира на градския пазар; остава единичен излишък от 13—15%, на който трябва да се дири чуждестранен пазар.

Б. Ецов (д): Тия цифри не са верни.

А. Ц. Цанков (д. сг. Ц): Как да не са верни? Това са последни данни, проверени. Аз не говоря наизуст.

Г. Петров (нац. л): Е, щом Борис Ецов казва, трябва да е така! Приемете го!

А. Ц. Цанков (д. сг. Ц): Съвсем вътрешен пазар е свързан въпросът за режима на храноизнос, а тоя въпрос не е получил едно окончателно разрешение и днес. Ние сме между режима на държавния монопол и свободната търговия. Спори се, кое е за предпочитане, но до днес този главен въпрос за режима на вътрешната търговия съ зърнени храни у нас остава още открит, въпреки съществуването на Дирекцията за храноизнос.

Г. г. народни представители! Облекчението на положението на консоматора, и преди всичко на стопанина, бил той от село или от град, налага една една разлика от други мерки. У нас се говори, не без основание, макар че проблемът не е правилно поставен, да се установи едно по-правилно съотношение между цените на земеделските и индустриалните продукти. Едно строго съотношение между цените на фабричния продукт и земеделския продукт не може да съществува. Задачата е: предметът от масова консомация, ония, които задоволяват живота на нацията, да получат своите цени, цени, по които те ще бъдат достъпни за народа. Ние имаме една митническа система, една митническа тарифа, която е изключително фискална, която има, може би, не без основание, единствено предвид нуждите, тежкото положение на държавата. Но фискалните мита посяват живота, и те са особено тежки във времена като днешните. Нашата митническа тарифа не е толкова протекционистическа. Тя е повече фискална. На високите фискални мита създават онова, което се нарича и биде наречено тук „паразитна индустрия“ — една индустрия, която разчита само на разликата между високите мита и цените на суровите продукти.

Що се касае до външните пазари, г. г. народни представители, няма защо да бъдем песимисти, затуй защото нашето производство, въ сравнение с големите нужди на света, на ония държави, въ които ние можем да изнасяме, може да се каже, е минимално. Обаче ние трябва да подирим пазари на нашето производство.

Къде са те? Тук не един път е поставян въпросът: тия пазари на Изток ли са, на Запад ли са? Те са на Запад. Източните пазари престанаха да играят оная роля, която те играха преди войните, при друга международна констелация, при друга структура на международното стопанство. У нас се прави грешка: преувеличава се значението на известни пазари, разслабват се позициите на държавата и се увреждат държавни интереси. Аз правя намек за значението на гръцкия пазар. Имаше тук един вик, че ние загубихме източните пазари. Във Турция внасяме много малко, във Гърция нашият внос от 900 милиона лева въ 1926/1927 г. е спаднал днес на 90 милиона лева, а ми се струва даже, че е и по-малко.

Министър С. Стефанов: Много по-малко.

А. Ц. Цанков (д. сг. Ц): Г-да! Не забравяйте, че апогеят на нашия внос във Гърция беше във годините, когато цените на всички земеделски продукти бяха извънредно високи, че количествено намаляване на някои износни артикули няма; намаляването иде от спадането на цените. Но независимо от това, Гърция, както и Турция, следват една политика, през която са минали всички държави, през която минахме и ние — политика на протектиране своята индустрия и земледелие. През тези години на голем износ ние изнасяхме във Гърция главно добитък, зърнени храни, брашна и няколко години — лозови пръчки. Днес, поради високите мита, поради протекционизма във гръцката мелничарска индустрия и поради конкуренцията на американските жита, ние не можем да внасяме там наши зърнени храни. А освен това, г. г. народни представители, главният износен артикул на нашата страна от тук нататък няма да бъде житото; ще бъдат други земеделски култури, но не и житото. Нашият пазар, следователно, ние трябва да го подирим във Западна Европа — във Германия, във Италия, във Белгия, и пр. и пр. Но веднага сам ще си направя едно възражение. При тези високи митнически тарифи, при тези бариеи, съ които се ограждат държавите и особено Германия, която съ своята аграрна политика успява днес 90% от своите нужди от земеделски продукти да задоволи съ собственото производство, пита се, можем ли да разчитаме ние на тия страни? Каквото и да става, трябва да знаем, че има предмети или продукти на нашата земя, на които винаги ще намерим пазар. Нашите индустриални култури, маслодайни и тм подобни, някои скотовъдни продукти, ще намерят и могат да намерят пазар във Централна Европа. Въпросът се касае само да успеем да подирим пазарите и да се затвърдим там. Във тронното слово е казано, че правителството е сключило търговски спогодби съ Германия и съ Чехословакия и ще продължи да сключва такива и съ други европейски страни. Аз, г. г. народни представители, не умаловажавам, но не давам и големо значение на сключените търговски договори и на тия, които подлежат да бъдат сключени, защото търговските договори, които се сключват днес, почиват на една база, която при режима на международни отношения, при режима на контингенти, на компенсации, на клиринги, на всевъзможни валутни ограничения не дава резултат. Клаузата на най-благоприятствуваната държава, върху която клауза почива цялата тая система от търговски договори днес няма значение. Наистина, какво значение има, че ще ни се направят, напр., някои отстъпки за известни стоки, които въобще не можем да внасяме, защото или са забранени, или се не допускат? Системата на търговските договори трябва да бъде измненa. Във този път, във днес всички държави — по пътя на пръките — сразумения. Аз бих желал да зная защо така наречената компенсационна система за тютуните, след повече от година преговори, не е сключена? Аз не съм от правителственото болшинство, аз съм от опозицията, но ме интересува, защото тя очертava бъдещето на една нова търговска политика на пръки сношения: ще изнесем — ще внесат; какво ще изнесем ние, какво ще внесат те у нас; на каква база на какви цени? — Тук ще си правим отстъпки и резултатите могат да бъдат реални.

Нашият внос, г-да, във чужбина, както казах, е сравнително малък. Ние винаги можем да намерим пласмент, и то добър пласмент, на нашите произведения, стига да подирим нашите интереси и да влезем във непосредствени сношения, във непосредствено третиране на тия въпроси. Не забравяйте, че тъй, както се развива светът и особено политиката на Германия — независимо по какви съображения се налага тя, по външно по-

литически или по вътрешни — да се самоизолира, да се самозатвори, ще принудят, убеден съм, всичките държави в Централна Европа да коригират търговските си сношения и да подият нови пътища, нови методи. Стопанският живот ще върви — може би това да се види на мнозина чудно — към автархия.

Победените и днес са поставени една степен по-долу; те не са третираны равно. За нещастие, между победените сме и ние. Казах на друго място: ние трябва да вземем мърки и да разчитаме, че въ стопанско отношение можем да бъдем дори самозатворени. И затова аз подчертах преди малко важноста, която давам на вътрешните пазари, на засилването на покупателната и консомативна способност на нацията, чрез урегулиране на цените вътре, чрез урегулиране на вътрешните пазари въ страната.

Всички тези въпроси: въпросът за международните търговски сношения, въпросът не за възстановяването, но за поддържането на един щогоде активен стопански живот, слагат на разрешение или поставят необходимостта от изработването на една икономическа програма на държавата. Питам ви аз, къде е тая икономическа програма? Може би ще имаме случая да я чуем от компетентното място въ продължение на тия разисквания. Но тази програма засяга преди всичко въпроса за увеличаване на производството, за консолидиране на цените, за установяване на пазарите и преди всичко за уреждането на една здрава кредитна политика и кредитна система. Защото, г. г. народни представители, кредитът представлява жила, през които течат жизнените сокове въ икономическия живот.

Аз засягам тук важния, голъмия въпрос — въпросът за дължниците. Този въпрос е преди всичко кредитен въпрос. Борбата съ кризата у нас е неправилно насочена. Въ тая борба няма система на мърките, няма план, бих казал, дори няма цел. Ние не знаем какво искаме, борейки се съ кризата, защото въпросът не е само да водим борба, но и да видим резултата от тая борба. Повечето наши мърки са случайни и разпокъсани. Кризата още не е обхваната нито въ нейната дълбочина, нито въ нейната ширина. Атакват се само отделни проявления на кризата — тия, които изпъкват на повърхността на живота. Обаче голъмият, същинският въпрос е въпросът за активизирането на народното стопанство, да завъртим, ако мога така да кажа, мотора на стопанския живот, за да тръгне цялостният механизъм, цялата машинерия на живота. Конюнктурните промени съ спадането на цените на всички произведения, особено на земеделските, поставиха въпроса за дължниците. Този въпрос днес е изплавал на повърхността на живота. Аз не съмтам, че той е най-важният, единственият, не съмтам дори, че той е най-сложният за разрешаване; но че той е най-актуелният и най-палещият, върху това няма защо да спорим.

У нас се създаде една психоза, която обхваща повсеместно цял народ — и дължници, и кредитори, и всички — поради пресловутия въпрос за облекчение на дължниците. Този въпрос трябва да бъде вече разрешен, защото, ако продължаваме да държим нацията въ тая неизвестност, да не казвам голъма дума, но бъдете сигурни, че ние отиваме не към анархия, а към бунт. Вие сте въ непосредствен контакт съ избирателите и знаете, че първият въпрос, който ви се задава, е: „Какво става съ въпроса за дължниците?“ Този въпрос беше лозунгът на Народния блок, той се постави преди 2½ години на дневен ред, но и до днес не получи правилно разрешение. Аз не казвам, че правителството е бездействувало; напротив, то взе много мърки, изразени въ 4-5 законодателни мероприятия. Без да желая да ги изброявам подробно, мога да ги припомня най-после: закон за закрила на земеделеца-стопанин, закон за облекчение на дължниците, закон за предпазния конкордат, закон за лихвения процент, закон за спиране на публичните продажби до 1 декември 1933 г. Това са неистина все мърки, които се взеха въ туй направление, но вие сами, г. г. народни представители, кажете резултатите от тези мърки. Вие всички ги намирате, както и ние ги намираме, незадоволителни; те не оправдаха надеждите, и от тук — негодуванието, смутът, бих казал, у гражданите продължава. Другите резултати от тази психоза са много печални. Аз ще се върна върху тях.

Г. г. народни представители! Интересно ще е, наистина, да хвърлим един бегъл поглед върху положението на този въпрос. По изчисленията на нашите банки, на Земеделската банка и на хора, които боравят и се интере-

суват от проблемата, смята се, че върху националното ни стопанство днес тежи един дълг от 10.500.000.000 л. — въ кръгли числа говоря. От тези 10½ милиарда лева, 8 милиарда кръгло се дължат на Земеделската банка, на кредитните кооперации, на популярните банки и на държавата от данъци и недобори. Остават 2 милиарда лева, които се дължат на частни кредитори. Самите тези данни ни дават указание въ какво направление трябва да се насочи разрешението на въпроса за задълженията.

Но някои — може би малцина — смятат, че държавата трябва да вземе само мърки, които психологически биха въздействували върху масата от населението, тъй като някои мислят, че задълженията не са така голъми. Въ същност българският гражданин, особено селянинът, е твърде много задлъжнял. Изчисленията говорят, че на хектар обработваема земя се падат около 2.800 л. дълг, който, при низките цени на земеделските продукти, е един голъм дълг. Освен това, г. г. народни представители, ние сме страната съ най-големите лихвени проценти въ Европа. 8—12%, това е законната лихва у нас. Но колко са случаите, въ които длъжниците получават кредити по законната лихва?

Какви облекчения могат и трябва да се направят?

Министър-председател Н. Мушанов: Г. Цанков! Позволете ми да Ви прекъсна. Тук трябва да има голъма гръбна. По статистиката, по последните изчисления на Земеделската банка, 800 хиляди стопанства дължат по 8—10 хиляди лева и само 50 хиляди стопанства дължат по над 10 хиляди лева.

А. Ц. Цанков (д. ст. Ц): Виждате, че няма една точна статистика и затова всички се лутаме въ мъгла.

Министър-председател Н. Мушанов: Сведенията на Земеделската банка са точни.

А. Ц. Цанков (д. ст. Ц): Моите сведения са от Народната банка и от литературата, която съм прочел.

Министър-председател Н. Мушанов: Аз Ви прекъснах, защото сведенията по статистиката са други.

А. Ц. Цанков (д. ст. Ц): По статистиката няма да спорим. Ще спорим по мърките.

Р. Василев (д. ст.): Понеже по-големата част от тези стопанства, г. министър-председателю, са съ малко от 50 декара земя, затова, макар дългът да е по-малък, на хектар земя се пада повече.

А. Ц. Цанков (д. ст. Ц): 1.200.000 са домакинствата у нас. Сведения за това могат да ви дадат финансовите власти. Мисля, че г. министърът на финансите няма да ме опровергае.

Министър С. Стефанов: Градски и селски.

А. Ц. Цанков (д. ст. Ц): Градски и селски.

Г. г. народни представители! Мърките, които трябва да се вземат, за да се облекчи положението на дължниците, не могат да бъдат нито съсловни, нито класови; те не могат да бъдат мърки на умраза към капитала и към спестовността; те не могат да бъдат партизански мърки за облагодетелстване на тези, които са близки до силните на деня. Мърките трябва да дадат възможност на дължника, при конюнктурни условия, при които той е поставен, да може да плаща дълговете си.

И, следователно, ако въ това направление трябва да се направят известни жертви, държавата трябва да бъде готова да ги направи съ оглед да не се разстрои кредитът и да не се компрометира спестовността.

Върху мърките, които ще вземете вие, ние ще имаме възможността да се произнесем. Засега мърките се свеждат до намаляване на лихвения процент, до разсрочка на плащанията и пр.

П. Деков (з): „И прочето“ е по-интересно, него кажете.

А. Ц. Цанков (д. ст. Ц): Не знам законопроекта, затуй казвам „и пр.“

П. Деков (з): Ние бихме желали да видим как вие мислите. Да чуем Вашето мнение.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Азъ казвамъ своето мнение. Ако Вие внимавахте и разбирате, щяхте да разберете какво е. Азъ казахъ моето гледище. Когато видя вашия законопроектъ, тогава ще си кажа думата.

А. Циганчевъ (з): Малко по-конкретно го кажете.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Лихвениятъ процентъ, г. г. народни представители, може да бжде намаленъ, но това намаление не бива да бжде само механическо. Усилията на кредитната и стопанската политика трѣбва да бждатъ: намалението на лихвения процентъ да стане естествено, чрезъ поевтиняване на капиталитѣ и рационализиране на кредита — една кредитна политика, която ще рационализира самата кредитна система и която ще даде възможностъ капиталитѣ да бждатъ по-евтини. Отъ всѣко механическо намаление на лихвитѣ съ законъ резултатътъ е само времененъ; той не може да бжде траенъ; въпросътъ остава неразрешенъ и нѣма да бжде разрешенъ.

З. п. Захариевъ (з): Какъ ще го разрешите безъ законъ?

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Това, което ние наблюдаваме около въпроса за дължничитѣ...

А. Циганчевъ и З. п. Захариевъ (з): Конкретно кажете мнението си.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Моето становище е, че дължничитѣ трѣбва да бждатъ поставени, при тѣзи конюнктурни условия, въ възможностъ да плащатъ.

Отъ земеделцитѣ: Ха така!

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Иако за това трѣбва да се понесатъ известни жертви, защото ще има жертви, тѣ не могатъ да станатъ за сметка на кредита и на спестовността...

Отъ земеделцитѣ: Ха така! (Оживление)

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): ... а държавата трѣбва да намѣри тѣзи срѣдства. Другитѣ подробности ще се кажатъ отъ тукъ при разглеждането на законопроекта.

И. Василевъ (з): Ние искаме да чуемъ Вашето мнение ясно, защото вашитѣ агитатори долу разправятъ, че нѣма да се плаща.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г-да! Нашитѣ агитатори не разправятъ, че нѣма да се плаща. Това бѣхте вие, които на 21 юний проповѣдахте, че нѣма да се плаща.

З. п. Захариевъ (з): Това не е вѣрно. (Глъчка)

Председателътъ: (Звъни)

А. Циганчевъ (з): Ние искаме да се създадатъ такива условия, че да може да се плащатъ задълженията.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Въ тронното слово е казано, че правителството ще реши окончателно въпроса за задълженията. Дано го реши окончателно. Но при това, което виждамъ да става между васъ, при тѣзи наддавания и при тая безпѣтица, въ която вие се лутате, азъ съмъ убеденъ, че Народното събрание ще има много пѣти да се занимава съ този въпросъ. Азъ искамъ да направя и едно предупреждение, или позволявамъ си да обърна вниманието ви — че къмъ разискванията, които ще станатъ тукъ по този въпросъ, трѣбва всички да бждемъ много внимателни, защото страхъ ме е, че ще има объркване на езичитѣ по-голъмо и отъ това при вавилонското стѣлпотворение, а народътъ и безъ това е твърде много отровенъ. Пазете се да не го доотровите!

З. п. Захариевъ (з): Колкото Васъ въ всѣки случай нѣма да го отровимъ. (Глъчка)

Председателътъ: (Звъни)

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Най-важната загуба следъ войната, която претърпѣ свѣтовното стопанство, това е разстройството на кредита и на кредитната система. До войната кредитътъ се бѣше развилъ въ единъ много събършенъ и много чувствителенъ механизъмъ. Следъ войната този механизъмъ е доста разстроенъ. Умразата къмъ капитала и къмъ банцитѣ се не само шири, но тя и днесъ се проповѣдва отъ много страни, които стоятъ надѣсно отъ насъ. Не забравяйте, че най-голъмата пакостъ, която можемъ да направимъ на народното стопанство, е доразстройването на обществения кредитъ и на частния кредитъ. Защото въ България частнитѣ банки иматъ два милиарда капиталъ и резерви, а 12—13 милиарда чужди срѣдства, спестявания, които въ единъ день могатъ да бждатъ не разхитени, а погромени.

Г. г. народни представители! Кризата се отразява и върху положението на държавата. Тя влияе чувствително и върху приходитѣ на държавния бюджетъ. Правителството взема мѣрки. Последната сесия ние гласувахме единъ законъ за засилване приходитѣ на държавата, но знаете резултатитѣ отъ този законъ — че, безъ смѣстено да се увеличатъ приходитѣ на държавата, животътъ поскъпнѣ още повече; че не че тоя законъ не даде резултати, но очакванитѣ резултати не се постигнаха; че държавата днесъ едва съществува; че тя е принудена да спре и своята култура, страда и нейната сигурностъ, и уповаването и редътъ се мъчно поддържатъ; бюджетътъ и тая година, въпрѣки всички усилия, азъ мисля, пакъ ще свърши съ дефицитъ, затова защото, поради обедняването на нацията, приходитѣ намаляватъ и тая година ще бждатъ по-малки. И Министерството на финанситѣ, съ едно окръжно, още сега е предпредило всички учреждения, да правятъ нови съкращения на вещевени разходи — никакви предприятия, никакви постройки и пр. Можемъ ли ние да намѣримъ нови приходи? Да се мисли, че данъцитѣ могатъ да бждатъ увеличени, това е заблуджение, затова защото България е между странитѣ съ високо данъчно облагане. У насъ данъчното облагане е 20% върху брутния доходъ, когато Югославия има данъчно облагане отъ 6—12%, Ромъния отъ 5—13% и Унгария отъ 7—9%. Само въ нѣкои отъ най-богатитѣ държави облаганята сѣ до 20% и надъ 20%. Ние сме между най-бѣлитѣ, а както виждате имаме най-високо данъчно облагане. Нови данъци едва ли могатъ да се намѣрятъ. Че държавата ще бжде принудена да дири нови източници на приходи, върху това не може да има споръ. Можемъ ли споримъ само къде ще диримъ тѣзи нови приходи. Нѣкои отъ тѣхъ сѣ посочвани отъ насъ и по-рано, посочвахъ се тукъ отъ трибуната дори и отъ нѣкои отъ вашата срѣла. Нито пожитѣ данъци могатъ да се увеличатъ, нито косвенитѣ — а не забравяйте, че и тѣ сѣ вече достигнали максималния размѣръ на облагането — не могатъ да се увеличаватъ затова, защото туй ще се отрази неминуемо върху консомацията и върху цѣлата търговия на страната. Но ние можемъ да направимъ смѣстени поправки, смѣстени реформи, бихъ казалъ азъ, въ нашата финансова система и финансова политика.

Г-да! Ние сме класическата страна на недоборитѣ. До 1931 г. има недобори надъ 3 милиарда лева. Какво значи всичко това? Това значи преди всичко, че размѣритѣ на облаганята сѣ голѣми, нецелесъобразни, че неправилно е размѣтането на облога, че техниката на събирането е неправилна и че администрирането при събирането на данъцитѣ е скѣпно.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. Цанковъ, позволете. И това по-нататкъ значи — да си създадемъ само беля предъ чужденцитѣ, да ни впрѣкватъ, че не сме събирали данъцитѣ, когато отъ освобождението до 1926 г. всичко въ „слѣти данъци“ минава все като недобори.

Х. Калфовъ (д. сг. Ц): Оставете го да говори. Ще вземете думата и ще обясните.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Г. Калфовъ! Азъ не искамъ да забърквамъ г. Цанкова; напротивъ, искамъ да се уясни въпросътъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Ще отговорите.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Нѣма да отговарямъ даже по това. Затуй искамъ сега да изясня това и да Ви кажа отъ къде идатъ недоборитѣ въ размѣръ на 3 милиарда лева. Грѣшката е дето ги вписваме въ книгитѣ. Тѣ трѣбва да се унищожатъ, за което ще внесемъ законопроектъ. Само това искахъ да кажа.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Това, което каза г. министъръ-председателътъ, не измѣня моятъ теза. Азъ сѣтамъ, че могатъ да се направятъ смѣ-

иществени корекции, съществени поправки, които ще облекчат съкровището, ще му донесат приходи. Може да не бъдат големи, но във всеки случай няма да бъде сегашното положение. Ако, напр., размитането на данъците бъде поправено, ако тяхното събиране става по-навреме, ако моралът в данъкоплатците се повиши — а това може да стане чрез една стабилна и добре подготвена данъчна администрация — ако тия поправки се направят, те могат да дадат и убеден съмът, че сигурно ще дадат добри резултати.

Г. П. Геновъ (р): Няма го сега г. Молловъ да слуша.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Но, г. г. народни представители! У насъ се създава друга една психоза, която се шири: държавата е в тежко положение, срѣдства трѣбва да се намиратъ. Тия срѣдства, казватъ — и лековѣрно отговарятъ на тоя въпросъ — могатъ да се намиратъ: въ България има богатства — може да се посегне на тия богатства. — Че може да се посегне на тия богатства — може! Въ Русия ги унищожиха. Че може нуждитъ на страната да наложатъ всеки да жертвува по нѣщо — може да стане и това. Но нека не се създава психозата, че България е чутъ-ли-не като нѣкоя провинция въ Америка, като Калифорния, въ която богатствата сѣ баснословни и върху тяхъ може да се посегне, защото знаете какви бѣха резултатитъ само отъ слуха, че ще се посегне върху спестяванията. Виждате днесъ въ какво положение сѣ всички банки — и обществени, и частни, и всички популярни банки, и селски кредитни кооперации. Тѣ едва издържатъ поради тая психоза. Пазете националното богатство!

Т. Константиновъ (нац. с. т): Тѣ сѣ вече загубени.

З. п. Захариевъ (з): Народътъ да загине ли?

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Когато народътъ загива, вие ще го доунищожите по-сигурно съ това. (Оживление всрѣдъ мнозинството)

З. п. Захариевъ (з): Не е вѣрно туй.

Г. П. Геновъ (р): До такива крайности никой няма да отиде. Никой не иска да унищожава банцитъ. Не е вѣрно това, което казвате.

З. п. Захариевъ (з): Плакахте преди малко за българския народъ, а сега друго говорите. Ще пазимъ принципътъ на политическата икономия, а народътъ да загива!

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Нека не се забравя, че голѣма частъ отъ българските данъкоплатци, 1 милионъ отъ всичко 1 милионъ и 200 хиляди данъкоплатни домакинства, иматъ доходи отъ 20—200 хиляди лева годишно, а данъкоплатцитъ сѣ годишенъ доходъ надъ 200 хиляди лева сѣ само една малка частъ. Богатитъ домакинства въ България сѣ около 100—150—200. Тѣ получаватъ надъ 1 милионъ лева годишенъ доходъ. Ако ще посегнете върху тяхнитъ богатства, посегнете, ликвидирайте съ тоя въпросъ най-после, но недейте продължава да культивирате тая опасна психоза, защото тя се отразява не върху тия, които могатъ да взематъ мѣрки и които въ края на краищата няма да бъдатъ засегнати, но върху ония, които сѣ отбѣляли отъ залька си, за да скѣпватъ нѣкоя и друга пара, за да обезпечатъ по-добро бъдеще за себе си и за своитъ близки.

Г. г. народни представители! Тежко е финансовото и стопанско положение на страната — тежко е, но това не е само у насъ, то е въ цѣлия свѣтъ. Икономическата криза, която има и социаленъ характеръ, се отрази въ свѣта. Изминалата година, както казахъ, бѣше една година пълна съ събития, година много тревожна. Припомнете си месецъ май 1933 г., припомнете си и първата половина на месецъ октомврий — излизането на Германия отъ Обществото на народитъ — припомнете си побѣтитъ около прѣсловутия въпросъ за разоръжението, за да заключите какви тревожни дни живѣе човѣчеството презъ сегашната политическа година. Трусове социални, посемѣстни — отъ единия край на свѣта почти до другия. Изминалата година може да се характеризира като година на сключване пактове и на всевъзможни конвенции. Най-важната конференция, Лондонската конференция, която възбуди толкова голѣми надежди, свърши, както знаете, безъ да даде резултатъ. Въпросътъ, който тя имаше да разреши, се затърни отъ спора, отъ двубоя, бихъ казалъ азъ, между два свѣта, между две гледища: отъ една страна американската република, отъ друга страна фран-

цузката република. Спорътъ бѣше за стабилизирането на националната валута или, по-право — за ролята на златото. Новото гледище, което иска да сведе златото до една обикновена стока и, като такава, да я подчини на законитъ, които регулиратъ изобщо ценитъ на стокитъ, е застъпено отъ Америка, а другото гледище, застъпено отъ Франция, иска да запази златото въ сегашното му царствено положение: да бѣде то единственото мѣрило на ценитъ, на ценноститъ. Кое отъ дветъ гледища ще наддѣлѣ? Въпросътъ е неразрешенъ. Разрешението му е още въ своето начало, борбата ще има тепърва да продължи. Ние виждаме наредбитъ, разпорежданията на г. Рузвелтъ за купуване златото на по-високи цени. Какъ ще се разреши тоя въпросъ, не знаемъ, но ние трѣбва да бѣдемъ извънредно осторожни. Нашата кредитна и банкова политика трѣбва да бѣда насочени къмъ всѣко разрешение — и къмъ едното, и къмъ другото! Лично азъ съмъ тамъ, че златото няма да играе оная роля, която е играло досега, че то ще бѣде детронирано, че то ще бѣде сведено до положението на една обикновена стока. Но разрешението на тоя въпросъ не зависи отъ личното мнение на тоя и оня. Ученитъ спорятъ. Голѣма частъ отъ сериознитъ хора на науката поддържатъ това гледище, обаче практическиятъ животъ си върви по свои закони и отъ него ще зависи кое разбиране ще наддѣлѣ.

Но, г. г. народни представители, все пакъ не можемъ да не признаемъ, че нашиятъ строй, строятъ, въ който ние живѣемъ, ако не си отиде, ще претърпи радикални трансформации. Отъ мира насамъ ние живѣемъ въ една епоха, въ ера на конференции и различни договори, целта на които е да се намиратъ нови пѣтища или да се утвърдятъ досегашнитъ пѣтища и методи на човѣшкия прогресъ. За нещастие, резултатитъ отъ всичкитъ тия конференции, отъ всичкитъ спогодби не сѣ много утешителни. Припомнете си, напр., Лозанската конференция, която трѣбваше да разреши въпроса за дълговетъ. Тя разреши само въпроса за репарационнитъ задължения. Следъ това въ Женева бѣ сложенъ за разрешение въпросъ за разоръжението. Въ Стреза бѣха поставени стопански въпроси. Последва срещата въ Вашингтонъ, Лондонската конференция, въ която участваха 67 държави и която свърши знаеа по какъвъ начинъ. Припомнете си и пактоветъ, които бѣха сключени: пактътъ Локарно, пактътъ Бригъ—Келлогъ, Малката антанта, пактътъ на 4-ти сили, двойниятъ съюзъ, новитъ комбинации, които изпъкватъ тукъ на изтокъ за нѣкакво Балканско Локарно, активната намѣса на Русия въ международната политика и пр. и пр. — всичко тоя ни говори, че действително се правятъ усилия да се намиратъ нови пѣтища, че се търсятъ нови пѣтища за социалния прогресъ на човѣчеството. Както казахъ, азъ не виждамъ резултатитъ — не сѣ утешителни тия резултати. По най-важнитъ въпроси — по въпроса за дълговетъ, напр., по въпроса за разоръжението — никакво решение. Не може да се каже, че е направена една крачка напредъ за тяхното разрешаване. Тѣ сѣ тамъ, гдето ги завариха и оставиха договоритъ за миръ. Тѣ сѣ тамъ 15 години следъ сключването на мирнитъ договори. Въпросътъ за разоръжението, който толкова много тревожи свѣта, който наново раздвижи свѣта, е на едно и също мѣсто; няма нито крачка напредъ. И, въпреки усилията, въпреки многото приказки, които се приказватъ за разоръжение, свѣтътъ се въоръжава. И днесъ военнитъ бюджета сѣ грамадни и постоянно растатъ и всички държави работятъ по известни планове, като-че-ли война може да избухне всѣки моментъ, всѣки день. Пък и какво е положението? Свѣтътъ наистина преживява наново критически дни. Нека си спомнимъ, както казахъ, миналата година м. май. Всички очакваха поведението на Германия. Германия направи единъ завой; тя не се хвърли, както мислѣха нѣкои, въ една авантюра. Напротивъ, тя подцѣта своето желание за миръ, обаче миръ достоенъ. Припомнете си и тревогитъ презъ октомврий, когато по съшитъ причини Германия пакъ бѣше принудена да напусне Обществото на народитъ. Виждате Япония на Далечния изтокъ. Тамъ се очектаватъ борби за надмощие въ Великия и Тихия океанъ, които борби, ако не дай. Боже, единъ день пламнатъ и се разгорятъ, не зная дали ще оставятъ Европа незасегната.

Но нека оставимъ тѣзи въпроси, които сѣ малко далечъ отъ насъ, и да се върнемъ въ нашата малка страна, да видимъ нашето положение.

Г. г. народни представители! Това лѣто и тази есенъ, презъ настоящата година, България бѣше предметъ на особено дипломатическо внимание. Срещи, предложения изобилствуваха. Презъ май т. г. нашитъ архiereи имаха честта да посрещнатъ сръбскитъ владци. Презъ августъ

тукъ заседаваше конгресът на радикалните и демократически партии и въ нашето отечество дойде единъ голѣмъ държавникъ, демократъ и приятелъ, бихъ казалъ, на човѣчеството и на културата — г. Ерио. Презъ м. септември ние бѣхме посетени отъ държавниците на нашата източна съседка Турция. Презъ октомври бѣхме посетени отъ ромънския министъръ на външните работи. Презъ сѣция месецъ ни посетиха унгарският министъръ-председател и министърътъ на външните работи. Станаха срещи между балканските монарси и пр. Тѣзи срещи, г. г. народни представители, не сѣ само, мисля азъ, единъ актъ на внимание. Азъ мисля, че тѣ сѣ единъ опитъ или една крачка да се опита политическия теренъ тукъ, у насъ. Не зная чия е инициативата за тая посещениа. Азъ отминавамъ даже този въпросъ. Мисля, че министъръ-председателътъ сигурно ще ни каже по чия инициатива ние бѣхме посетени. За мене този въпросъ сега, въ този моментъ, не представлява и такъвъ важенъ интересъ, но важно е, че тѣзи срещи, които станаха презъ тази година, говорятъ, че България, поради мѣстото, което има, бидейки въ центъра на Балканския полуостровъ и свързвайки Истока и Запада, добива наново голѣмо политическо значение. Това може да ни утешава, това може да ни радва, но това ни предупреждава да бѣдемъ извънредно много осторожни.

Не зная, дали около насъ не се създаватъ известни дипломатически формации, които, изпълнени, ще засегнатъ наши жизнени интереси, или биха ни даже злоупотребили. За мене е по-важно, обаче, дали ние ще можемъ да противостоимъ, да устоимъ на евентуални давления, които биха се направили върху насъ, за да тръгнемъ въ разрѣзъ съ собственитѣ си интереси. Защото, г. г. народни представители, какво собствено имаше въ всичкитѣ тия срещи, въ всичкитѣ тия предложения, ако има такива, за които се говори въ обществото, за които се дотукуваше нѣщо, предложения, които биха ни се направили или които трѣбва да ни се направятъ? Азъ, като наблюдавахъ събитията отъ това лѣто у насъ, си извадихъ заключението, че лѣйтмотивътъ на всичкото това, което ставаше презъ това лѣто, бѣше запазването на придобивките отъ войнитѣ — *status quod post bellum*, както се казва на латински, т. е. да се запази това, което настѣпи следъ войната, да се запазятъ мирнитѣ договори, или, както единъ гостенинъ въ отговоръ на речта на нашия министъръ-председател каза: „Скрупулозно да се изпълняватъ мирнитѣ договори“. Петнадесетъ години следъ мира где сме днесъ? И защо има нужда намъ да се припомнимъ скрупулозното изпълнение на мирнитѣ договори? Че има ли друга държава на Балканитѣ и между победенитѣ и има ли правителство у насъ, което да не е изпълнявало скрупулозно мирнитѣ договори? Защо трѣбва да ни се подчертава, че ние трѣбва да изпълняваме мирнитѣ договори, да ги смѣтаме, че тѣ сѣ свещени и неприкосновени? Страхъ ли има отъ насъ, победенитѣ, и особено отъ малка България, разорѣжена, въ която никому презъ ума не минава да вдигне оръжие наново — срещу кого и за какво? Не стигатъ ли ни нещастията, малко ли бѣха изпитанията и разочарованията, за да може нѣкой да помисли и да дръзне да се хвърли въ нова авантюра, за да ни се припомнимъ, че договоритѣ трѣбва да бѣдатъ изпълнявани скрупулозно, стриктно, че тѣ сѣ свещени и неприкосновени? Не! Тази година, 1933 г., бѣше подъ знака за ревизия на мирнитѣ договори. Ревизията на договоритѣ е, която ще върви, която победоносно ще шествува, ако е писано свѣтътъ да живѣе по-спокойни дни и да се поправятъ неправдитѣ отъ войната, да се коригиратъ, да се отстранятъ ония жестокости, които се упражниха върху победенитѣ държави.

Г. г. народни представители! Насъ ни се говорѣше, че ще ни бѣде предложено да участвуваме въ нѣкои отъ проектиранитѣ комбинации, че ние можемъ да участвуваме въ едно разбирателство съ нашата източна съседка, Турция, която е въ добри, дори въ договорни отношения съ гръцката република; че намъ ще ни се предложи да бѣдемъ трета страна, даже да участвуваме въ едно Балканско Локарно. Да бѣдемъ въ добри отношения съ всички — това е политиката на всички български правителства, която политика е следвана досега. Но тази политика не значи абдикация отъ интереситѣ на нацията и държавата.

Балканско Локарно! Какво значи то? Да се присъединимъ къмъ Малката антанта, да бѣдемъ четвърти членъ или, ако тя се разшири между всички балкански държави, ние да бѣдемъ пета страна. Какво значи Балканско Локарно? Ако трѣбва да се направи една аналогия между

пакта въ Локарно презъ 1925 г. и проектираната комбинация на Балканския полуостровъ — тукъ условията и отношенията сѣ съвършено различни. Презъ 1925 г., въ Локарно Германия си извоюва предсрочно освобождение на Рейнската областъ; тя си извоюва плебисцитъ въ Саарската областъ; тя стана равноправенъ членъ въ постоянния съветъ на Обществото на народитѣ; тя получи плана Доусъ. Това бѣше вече началото на ревизия на мирнитѣ договори. Балканско Локарно! Какво ни се предлага? Да влѣземъ въ това Балканско Локарно като равноправенъ членъ, съ утешението, че когато се създадатъ по-добри отношения между насъ, най-сетне, може да се поговори и по въпроситѣ, които ни интересуватъ.

Г. П. Геновъ (р): Даже и този ангажментъ не поематъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Да, прави сте, даже и този ангажментъ не поематъ — Азъ не зная да ни сѣ направени нѣкакви конкретни предложения. Предугаждаме, слушаеме или, по-право, отъ това, което знаемъ отъ официално мѣсто, можемъ да твърдимъ, че нѣма нищо конкретно, че никакво конкретно предложение не ни е направено, а, както казахъ, правятъ се само опитвания на терена.

Г. г. народни представители! Нашата външна политика е поставена на ясна база. Ние стоимъ на базата на мирнитѣ договори, на тѣхното изпълнение. Ние даже не отиваме до ревизия на договоритѣ, макаръ че това е наше право. Азъ храня надежди, че ще се дойде дотамъ, но засега поне нашитѣ претенции сѣ много скромни, много минимални. Ние искаме стриктно прилагане на мирнитѣ договори въ онѣзи клаузи, които даватъ известни изгоди на нашето отечество. Кои сѣ тѣзи клаузи, за какво се отнасятъ тѣ? Преди всичко тѣ се отнасятъ до въпроса за малцинствата, следъ това до въпроса за излаза на Егея, до наборната армия и до уреждането на въпроса за дълговетѣ. Ето нашитѣ искания — както виждате, искания ограничени, искания съвършено скромни. Но срещу тѣзи наши искания отговаря ни се само едно: „Договоритѣ сѣ свещени и неприкосновени. Недейте приказва даже за ревизия, защото това значи война“. Даже имаше случан, дето ни се казваше: „Ако вие повдигнете въпроса за малцинствата, той ще ви злоупотреби, тоя тежъкъ въпросъ ще отегчи отношенията между васъ и вашитѣ съседи“.

Г. г. народни представители! Презъ м. май т. г. нашата църква бѣше посетена отъ сръбски архиепископъ. Позволете ми да се спра на този случай, колкото и нагледъ той да се струва на нѣкои малозаженъ. Православната църква, въ различие отъ католицизма, е аполитична, обаче тя е национална. Православната църква въ всички православни държави е тѣсно свързана съ историята и съ живота на нацията, но тя никога не е играла нѣкава политическа роля. Нашата православна църква държи църквенство въ борбитѣ за възраждане, за църковна независимостъ, но никога не е била политична, тя се е придържала строго о догмитѣ на християнството. А християнството не е политично — отъ своето създаване още то имаше предъ видъ човѣка, а не гражданина, то бѣше до голѣма степенъ космополитично, интернационално. До известна степенъ, католическата църква запази този характеръ, но това не ѝ попрѣчи да играе голѣма политическа роля въ много страни. Нашата православна църква не игра политическа роля. Тя не пожела, и азъ мисля, че нѣма да пожелае да се мѣси въ политическия животъ — поне нѣма такива симптоми. Но азъ се спирамъ на този въпросъ не за да правя предупреждение, а за друго. Посещението на сръбскитѣ архиепископъ се посрещна раздвоено въ нашето общество — трѣбва да го признаемъ. Едни бѣха много подозрителни, други бѣха спокойни. Между спокойнитѣ бѣхъ и азъ. Азъ смѣтахъ, че нѣма нищо особено въ това, че представителитѣ на двѣтѣ братски църкви се срѣцатъ, толкова повече, че тази визита бѣше въ изпълнение на едно решение на международната конференция за миръ чрезъ църквитѣ въ Авиньонъ. Но идеята на сръбскитѣ владци у насъ възбуди нѣкои въпроси и нѣкои надежди. Смѣта се, че нашитѣ православни църкви, като такива, които стоятъ високо надъ политиката, ще могатъ, ръководени отъ християнски чувства, отъ чисто християнство, да трансиратъ единъ другъ пътъ за разбирателство и за сближение между двата народа. Това е една инициатива похвална, която и азъ одобрявамъ, стига само да даде резултатъ, и нека се надѣваме, че ще може да даде такъвъ. При това посещение на сръбскитѣ архиепископъ у насъ, високопреосвещенитѣ охридски митрополитъ Николай, въ проповѣдта си, която държа на Гергьовденъ въ храма „Св. Александъръ Невски“

П. Мърмевъ (мак): Той не е охридски митрополитъ; той е узурпаторъ на Охридската епархия.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Азъ вземамъ фактитъ такива, каквито сж. — Негово Високопреосвещенство каза тогава: „Благиятъ Господъ е казалъ: познайте истината и истината ще ви освободи. Когато сръбскиятъ народъ познае истината за българския народъ, а пъкъ българскиятъ народъ — за сръбския народъ, тогава двата наши народа ще бждатъ освободени. Отъ какво? Отъ съмнения, отъ подозрения, отъ заблуждения, отъ погрѣшни мисли и лъжовни чувства, защото нѣма въ свѣта по-голъма сила отъ силата на истината, нито пъкъ има на небето и на земята по-голъма свѣтлина отъ свѣтлината на истината“. Да, нѣма на свѣта по-голъма сила отъ силата на истината и на небето и на земята по-голъма свѣтлина отъ свѣтлината на истината. Ние искаме нашитѣ съседи да познаятъ истината (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ), тя да ги проникне, тя да ги овладѣе, да ги завладѣе — истината и за българския народъ тукъ, и за този, който живѣе тамъ, въ Македония. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ) И само когато тѣ познаятъ тая истина, когато тя ги озари, тѣ ще разбератъ нашитѣ чувства, тѣ ще ни разбератъ и ще иматъ нашата рѣчка. Но въ Македония не се позволява да проникне българска книга, български вестникъ! Питамъ азъ: има ли друга държава въ свѣта, дето да е забранено проникването на литература отъ най-невиненъ характеръ? Когато въ Македония е забранено българитѣ да се казватъ българи, да носятъ български имена, а трѣбва да ги посърбватъ; когато имъ е забранено да изповѣдватъ българско съзнание, да иматъ свои училища, да се черкуватъ по християнски на своя езикъ, защото сръбското православие и нашето сж едно и сѣщо — питамъ азъ: истината позната ли е на сръбския народъ, истината озарила ли е сръбския народъ? Нека се надѣваме, че тя ще озари сръбския народъ, че сърбитѣ ще познаятъ, че тамъ, въ Македония, има българи, българи, които не искатъ нищо друго, освенъ да бждатъ само мирни, порядѣчни югославянски граждани, но да мислятъ и да чувствуватъ, че сж българи по националностъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ). Ние не искаме нищо повече.

Азъ бѣхъ първиятъ, който направихъ посещение на югославянското правителство презъ 1925 г. Азъ отидохъ да се представя, да ме видятъ, да видя и азъ господата, да се създадатъ по-други отношения между насъ и съседната намъ държава. Не успѣхъ, защото истината въ тѣхъ не проникна, тѣ сж още далечъ отъ нея. Тѣ все смѣтатъ, че онзи малъкъ народъ тамъ, едно малцинство отъ 300—400 хиляди души, може да бжде опасенъ за тѣхъ и че той трѣбва да бжде денационализиранъ. Казахъ имъ: оставете ги да се считатъ българи; тѣ, македонцитѣ, не сж опасни; тѣ ще бждатъ добри граждани; дайте имъ възможностъ да живѣятъ като ваши подданици, но като българи, и тѣ ще бждатъ най-лоялни граждани, защото тѣ не сж войнствени, тѣ най-много претеглиха и изпитаха нещастията на дветѣ войни; тѣ искатъ само едно — да бждатъ мирни и срещу българското име, срещу българското съзнание да не имъ се отговаря съ куршумъ, съ ятаганъ, съ денационализиране. Ние не сме опасни. И тѣ не сж опасни. Ние сме два братски народа и можемъ да бждемъ въ най-добри отношения, но първото условие е на тази база, да се споразумѣемъ. И бждете сигурни, че тогава България ще бжде най-лоялниятъ и най-искрениятъ приятель на Югославия. Ние сме и ще бждемъ винаги за едно разбирателство; не само за едно разбирателство, но и за едно братско сътрудничество между насъ и нашитѣ съседи, но никога нѣма да забравимъ нашитѣ интереси, нашитѣ национални възжеления. Не да завоюваме — не. Ние вече сме чужди на това разбиране. Ние искаме, както казахъ азъ другъ пътъ, национално, културно обединение между българитѣ тукъ и българитѣ кждето и да сж прѣснати по Балканския полуостровъ — да бждемъ културно обединени. Нищо повече отъ това. И на това минимално искане, и на това скромно искане намъ не ни се дава никакъвъ отговоръ. Напротивъ, казва ни се: „Оставете всѣка надежда; оставете всѣка надежда за ревизия на договоритѣ, оставете всѣка надежда за повдигането на въпроса за малцинствата; тамъ този елементъ трѣбва да бжде сърбизиранъ, намъ тази територия ни трѣбва“. Не! Този елементъ ще трѣбва да запази своето национално съзнание, той нѣма да прѣчи на вашитѣ интереси, спечелете го и тогава можете да спечелите и насъ, българитѣ отъ България. Но — казахъ имъ: спечелете ни, обаче, не чрезъ оржия, каквито представяватъ емигрантитѣ. На този въпросъ тѣ ми отговориха: „Обаче и ние не се стремете чрезъ бомби и чрезъ агенти да разрешите въпроса за Македония или за едно разбирателство

между васъ и насъ“. Не, нито съ бомби, нито съ атентати! Македонскиятъ въпросъ е колкото националенъ, толкова и държавенъ, и дветѣ държави трѣбва да го поставятъ на третиране и на урегулиране. Има база, можемъ да се разберемъ. Разбрани единъ пътъ по този въпросъ, ние можемъ да си подадемъ действително братски рѣчка, защото сѣдбата, която е създала и тѣхъ и насъ да бждемъ славяни, ни е опредѣлила сигурно да играемъ и задружно нѣкаква роля въ историята и въ бждещето на Балканския полуостровъ. Но нашитѣ условия, открито и ясно казано, сж тѣзи. Бждемъ ли разбрани, тѣ иматъ нашата рѣчка, нашата рѣчка е подадена.

Г. г. народни представители! Нашата претенция се отнася и до единъ свободенъ излазъ на Егейско море. И този въпросъ отъ нѣколко време насамъ е поставенъ на ново разискване. Спори се какво трѣбва да се разбира подъ „икономически“ излазъ. Азъ нѣма да влизамъ въ схоластически прения какво значи „икономически“ и какво значи „трговски“ излазъ. Азъ зная, че чл. 48 отъ Ньойския договоръ е разпоредилъ Източна Тракия да се даде на съюзитѣ сили, на Антантата, която даде Тракия на Гърция. Но въ този чл. 48 се предвижда, че Антантата дължи да ни даде единъ излазъ на Егейско море.

Г. П. Геновъ (р): Не единъ, а нѣколко — множествоно число.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Нѣколко. Единъ отъ тѣхъ ще изберемъ, който и да е. Но този излазъ, който ще изберемъ, не може да бжде освенъ териториаленъ, защото нѣма да се намѣри правителство, нѣма да се намѣри нация, която да позволи правенето на разходи за пристанища, които ще унищожатъ единствениятъ наши пристанища, които имаме ние. Този нашъ интересъ трѣбва да бжде разбранъ. Ние пледираме мирно нашата кауза. Ние не сме нарамили пушки; ние не заплашваме съ война; ние сме чужди на всѣка помислъ за усложняване на дипломатическитѣ и политическитѣ отношения на Балканитѣ. Но отъ нашитѣ права ние никога нѣма да се откажемъ.

Другиятъ въпросъ, който възбужда твърде много духоветѣ и въ Европа, и тукъ, е въпросътъ за разоръжението. Въпросътъ за разоръжението най-малко ни засѣга и най-малко ни интересува — ние сме разоръжени. Разоръжена България иска само едно: тази малка армия, която тя е получила по мирнитѣ договори, да бжде наборна. Разбирате защо. Не единъ пътъ, не два пъти, много пъти е говорено отъ тази трибуна какво е значението на наборната армия — че армията върши и довършва работата на училището; че казармата върши и довършва работата на училището; че тя дава национално съзнание, възпитание, похватъ, характеръ и воля на българската младежъ, която, излизайки отъ основното училище, отива да отбие своя отечественъ дългъ въ казармата. Ние даже и тукъ, както вждате, не претендираме за равенство. Но не трѣбва да се поставятъ народитѣ и особено ние, победенитѣ, въ това положение, въ което сме до днесъ. Азъ ще се позова и тукъ на единъ цитатъ. Г. Ермо, на конгрѣса на демократическитѣ и радикалнитѣ партии въ София, въ речъта, която произнесе на тоя конгрѣсъ, каза: „Кръвниятъ арбитражъ посрѣдствомъ оржиято трѣбва да се замѣни съ премѣренитѣ, обмислени и безпристрастни решения на международния съдъ. Отъ друга страна, на всѣки народъ трѣбва да е гарантирана сигурността. Ние често сме повтаряли това, ние, французскитѣ демократи — за насъ нѣма малки и голѣми народи; има само народи. Всѣки народъ има еднакви права на животъ, като другитѣ“. — Да, всѣки народъ, малъкъ или голѣмъ, има еднакви права. Но какво е положението по мирнитѣ договори? Не създадоха ли тѣзи мирни договори две категории държави: първостепенни, първокласни и второкласни — първостепенни сж победителитѣ, второстепенни сж победенитѣ, сме ние? Не увѣковѣчиха ли тѣзи мирни договори една висша неправда, която свѣтовната история не признава — да се посегне върху националния суверенитетъ, върху суверенитета на една държава? Ние, победенитѣ, не сме свободни въ много отношения, нѣма равенство. Азъ разбирамъ думитѣ на благородния французинъ и се надѣвамъ, че той и неговото отечество, люлката на свободата, люлката на новитѣ идеи, на идентѣ на новото време, на ерата, която ние изживяваме днесъ, тази страна действително ще даде първопримѣръ за осъществяване принципа на равенството между малкитѣ и голѣмитѣ, между победенитѣ и победителитѣ.

Г. г. народни представители! Лондонската конференция започна съ едно, а свърши съ друго — тя свърши съ подписването на така наречения източенъ пактъ или, както единъ руски публицистъ го нарече, съ сключването на „пакта на лицемѣрието“. Азъ употребявамъ този из-

разъ, който не е мой, но който смѣтамъ — познавайки руската политика — че най-много подхожда, за да характеризира тази активност на Русия. Русия търпи неуспѣхи. Знаете какво е положението въ Далечния изтокъ; нейната петилѣтка пропадна, тя се разви индустриално твърде много; има нужда отъ капитали и първата ѝ грижа въ Лондонъ бѣше да си обезпечи, както каза г. Литвиновъ, едно стопанско разоръжение — да нѣма дѣмпингъ. Докато Русия бѣше привърженица на системата на дѣмпингъ, за да отегчи положението на народитѣ въ най-критическитѣ дни въ историята, Русия, която днесъ е сама въ критическо положение, иска стопанско разоръжение. Тя се отказва отъ системата на дѣмпингъ; тя иска стопанско примирие. Не само това: тя излиза отъ своята пасивност. Тя излиза отъ своята пасивност, защото е застрашена, защото съ смазването на марксизма или по-право на болшеvizма въ Германия, Русия нѣма другъ източникъ за нови ресурси, за нови капитали, за да поддържа изкуствено своята стопанска система. Тя трѣбва да дири другаде опора. Намира я днесъ въ Франция, утре ще я намѣри въ Америка, въ Италия, може-би и тукъ, на Балканския полуостровъ — тя дири да намѣри опора. Затова г. Литвиновъ е най-активниятъ дипломатъ и успѣ да склѣпи нѣколко спогодби, каквато е тази, както казахъ, съ източния пактъ. Източниятъ пактъ ни засѣга само въ една клауза — въ п. 5 на чл. 2 — гдето се опредѣля коя държава е нападателъ. Тукъ единъ ораторъ каза, че тая клауза била нѣкакъс неясна, че не може да се разбере какво е нападателъ. Тая клауза е много ясна. Не г. Литвиновъ с авторъ на тая клауза. Авторъ на тая клауза е другъ — г. Политисъ въ Парижъ. Тая клауза е насочена срещу насъ — ние да бѣдемъ злопоставени, защото въ България сегизъ-тогизъ се формиратъ чети, въ България сегизъ-тогизъ се смущаватъ границитѣ отъ хора, които добре е да разбератъ положението на страната и да измѣнятъ своята тактика на действия и своитѣ методи на борба. Но това не дава право на господата да ни злоупоставятъ съ такава една конвенция, съ такъвъ единъ пактъ. И добре е направено — и смѣтамъ, че върху това становище ще се настоява — като е заявено, че ние не можемъ да се присѣдинимъ къмъ този източенъ пактъ. Казва се, че всѣкога сме свободни да се присѣдинимъ къмъ източния пактъ. Да, вѣрно е, че сме свободни, но ние нѣмаме интересъ. Ако азъ засѣгамъ въпроса за Русия, засѣгамъ го за друго. Въ нашето общество се вече надава гласъ за възстановяване дипломатическитѣ отношения съ Русия. Азъ желая да зная какво е гледището на първия министъръ по тоя въпросъ, но моето гледище и гледището на групата, която представлявамъ, е: ние сме решителни противници на всѣкакво възстановяване на сношенията съ Съветска Русия. Ако е въпросъ за стопански съображения, ние нѣмаме никакви стопански интереси съ Русия. Нито въ миналото сме имали, нито въ настоящето имаме, нито въ бъдеще ще имаме нѣкакви стопански релации съ Русия. Но днесъ, когато болшеvizмътъ и марксизмътъ сѣ въ отстъпление и залъзъ, ще бѣде престѣпление да се създадатъ условия за продължаване разрушителнитѣ агитации, разрушителнитѣ действия на тия немирни глави, които твърде много още изобилствуватъ въ нашата земя. Вѣрно е, че болшеvizмътъ е въ отстъпление. Той е въ отстъпление и у насъ. Той губи почва, но той вече измѣня своята тактика. Той вече не се впуска да трови народа. Той атакува училищата, той атакува казармитѣ, той атакува черквата, трови малкитѣ души, разклаща и покварява основнитѣ клетки на социалния животъ. Той е въ процесъ на разложение, и докато той не бѣде преустановенъ, за възстановяване на никакви сношения съ Съветска Русия не може да става дума.

Г. г. народни представители! За да завърша, ще кажа, че нашата външна политика е поставена на базата на договоритѣ за миръ, на прилагането на онѣзи клаузи отъ тия договори, които сѣ въ наша полза, въ нашъ интересъ. Ние разчитаме, разбира се, на подкрепата и на женевския институтъ, който, за нещастие, е съ много пониженъ престижъ. Япония напустна Обществото на народитѣ. Напустна го и Германия. Като-че-ли женевскиятъ институтъ остава повече институтъ на победителитѣ. Ние имаме всичкитѣ основания — и всички български правителства, и моятъ кабинетъ, и този на Ляпчевъ, и той на г. Мушанова — да бѣдемъ благодарни на женевския институтъ. Той ни е помагалъ. Ние твърде много разчитаме на него. Ние не сме противъ него. Ние, колкото и да сме малки, ще бѣдемъ негови лоялни сътрудници, на неговата помощ все още остава твърде много да се желае. Нашитѣ искания все още не могатъ да възбудятъ достатъчно сериозенъ интересъ въ срѣдата на онѣзи голѣми тамъ ареопаги.

Г. г. народни представители! Вътрешното положение на страната е отражение на тежката икономическа и финансова криза, на социалната криза, която преживява човѣчеството, отдѣлнитѣ държави. Вътрешниятъ животъ е подъ отражението на всички онѣи социални борби, които ставатъ и у насъ, и вънъ. Силитѣ на анархията, силитѣ на разрушението, подъ предлогъ на търсене нѣщо ново, продължаватъ да даватъ сражение на силитѣ на реда, на онѣи сили, които искатъ да запазятъ сегашното, безъ въ сѣщото време да искатъ да го увѣковѣчатъ, но да създадатъ условия за еволюционно развитие на държавата и на обществото. Вижете у насъ какво става. Казахъ, комунизмътъ е въ отстъпление наистина, но той атакува училището, атакува казармата, атакува черквата. Доказателства за това ако искате, имате ги въ нѣколкото процеси въ Шуменъ, въ Рахово, въ Пловдивъ и пр. и пр. — да не изброявамъ всичкитѣ. Комуниститѣ отиватъ и тровятъ душата на младия войникъ — много войници се изложиха на рискъ и отидоха да гниятъ по затворитѣ, осѣдени отъ военнитѣ сѣдилища. Разложението е налице. Очевидно е, че това разложение ни сочи, че борбата между двата свѣта не е свършѣна, че тя е може-би още въ началото си — борбата между стария свѣтъ, който си отива, и новия, който иде. Какъвъ ще бѣде новиятъ свѣтъ? Ние не го виждаме. Още не сѣ очертали контуритѣ му, за да се каже: Ето, това е сѣнката, това е силуетътъ, това е новото. Не! Но ние виждаме социалнитѣ борби, които раздрусватъ строя, държавитѣ.

Види се, подъ това впечатление, подъ впечатлението на тия борби, които раздрусватъ устоитѣ на държавата, въ тронното слово е казано: „Привърженикъ на парламентарния режимъ, осветенъ отъ основния ни законъ, правителството ще продължи политиката си на мирно и спокойно развитие на страната“. Не знамъ какво иска да каже тронното слово съ този пасажъ — дали се прави намекъ на нѣкои, които издигнаха лозунга за диктатура — на диктатурата, която би пожелало болшинството на народа...

А. Циганчевъ (з): То не е диктатура.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): ... или се смѣта да сеподчертае, че правителството стои здраво на установения конституционенъ порядък, въпрѣки бушуващитѣ сили, които искатъ да измѣнятъ сегашния строй. Ако е първото, азъ трѣбва да забележа, че никога народътъ не е искалъ диктатура, нито въ болшинството си, нито въ малцинството си.

З. п. Захариевъ (з): Има малцинства, които желаятъ диктатурата.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Диктатурата е узурпация, диктатурата се налага понѣкога автоматически, когато нѣкой трѣбва да тури редъ и да спре разложението въ едно общество, въ една държава, която е предъ прага на пропадѣта. Но защо има нужда да се подчертава специално, че правителството стои на базата на парламентаризма? Въ България нѣма антипарламентаристи. Азъ съмъ подъ таква подозрение и затуй ще се обясня. Азъ съмъ най-големиятъ парламентаристъ, г. Петко Чорбаджиевъ. Ако искате да ми възразите нѣщо, ще Ви кажа, че въ 1923 г. азъ възстановихъ Парламента.

З. п. Захариевъ (з): Той не бѣше разрушенъ, за да има нужда да го възстановявате.

А. Христовъ (д. сг. Ц): Чакайте да чуете.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Той не бѣше разрушенъ, но той трѣбваше да бѣде поставенъ на нужната висота, а не да бѣде тамъ, въ манежа, където вие го закарахте. (Ръкоплѣскания отъ говорителитѣ — крило Цанковъ)

А. Христовъ (д. сг. Ц): Чакайте да се научите. Има какво да се научите.

З. п. Захариевъ (з): Избиратъ народни представители и министри.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Парламентаризмътъ е една система, която е извоювана въ столѣтни борби, една система, която, както се каза, е минала презъ огънь и мечъ и е устояла. Тя ще устои. Тая система е струвала много кръвъ, много жертви на човѣчеството, докато демокрацията — това, което се казва демокрация — си извоюва правото сама да решава своитѣ сѣдбини тукъ, въ това мѣсто.

Но днес има парламентаризъм и „парламентаризъм“. И там може би ние ще се различим с вас. Парламентаризъм на некомпетентността, парламентаризъм на партизанството, парламентаризъм на деморализацията и корупцията — против той парламентаризъм ние сме ще бждем, ще се боримъ. (Ръжкоплъскания отъ сговориститъ — крило Цанковъ) Но парламентаризмът на днешната партийна система е винаги поставенъ подъ една опасностъ.

А. Кантарджиевъ (д): Азъ Ви моля, г. Цанковъ, да се поясните. Това е една формула само. Моля Ви да се поясните.

Председателътъ: (Звъни)

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Партиитъ отъ стария типъ сѣ винаги подъ опасността да се деморализира и да се корумпира. Това е голямото, родениятъ грѣхъ на партийното управление. Недейте мисли, че то е присъщо само на България. Не. И въ класическата страна на парламентарно-партийното управление, Англия, партиитъ понѣкога не сѣ били пошалавани отъ деморализация и корупция и коренето на корупцията и деморализацията е струвало много борби, много тежки и кървави борби.

Днешниятъ парламентаризъмъ, днешната система на партийно управление е изложена на тази опасностъ: да се деморализира, да се корумпира. Примѣри? Вземете Франция, вземете Германия, най-младата държава, имаща отъ 10 или 15 години републиканско управление, и тя въ 10-15 години регистрира нѣколко крупни афери, каквато е тази на Братя Скларикъ, аферата Барматъ, афери, въ които бѣха удичени голѣми държавници. Не се стигна до министри, но до много близки хора на министри. Защо? Защото има нѣщо по-силно у човѣка, особено въ онзи, който не е на високо мѣсто, който е долу въ низинитѣ. Това е страстта, интересътъ, неговиятъ егоизъмъ да получи облага отъ държавното управление. Ами въ този пѣтъ на разеждения азъ мога да ви поипомня знаменитѣ думи на българския ученикъ на Белжекота, на покойния Петко Каравеловъ, който бѣше казалъ: „Съ партия се идва на властъ, но съ партия не се управлява“.

А. Циганчевъ (з): А Вие даже и безъ партия идвате на властъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Защо ми правите възражения?— Това значи, че щомъ партията измѣни, престане да служи на държавата и на нацията, а служи на интереситѣ на своитѣ, тя е деморализирана и корумпирана, тя корумпира парламентаризма. Ами днесъ не сме ли въ това положение?

А. Циганчевъ (з): И вчера бѣхме.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Искате да ви дамъ доказателства? Ами доказателствата се дадоха на 23 декемврий м. г., когато тукъ единъ господинъ, подъ натиска на обвиненията, трѣбваше да напусне министерския столъ. Искате ли да ви дамъ други доказателства? Питайте българското учителство да ви каже на какви гаври, на какви изнудвания днесъ е изложено то. Ето тѣзи похвати, тѣзи методи, тѣзи пороци сѣ, които компрометиратъ партийното управление, които компрометиратъ парламентаризма. Този парламентаризъмъ на корупция, на деморализация ще си отиде — той трѣбва да си отиде, защото, ако не си отиде, той ще повлѣче и нацията, ще повлѣче и държавата. (Ръжкоплъскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ)

А. Циганчевъ (з): А презъ вашето 8-годишно управление?

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): 8 години! Но презъ нашето управление не падна министъръ подъ обвинения, както падна единъ вашъ министъръ.

З. п. Захариевъ (з): Защото вие не се обвинявате, а се пазите.

А. Циганчевъ (з): Една пѣсенъ, обаче, се пѣше: „Да разберемъ нѣщо отъ 9 юний“.

И. Лѣкарски (д. сг. Ц): Даже и предатели ставатъ министри у васъ.

А. Циганчевъ (з): Най-малко Вие трѣбва да приказвате за корупция.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Миналото винаги се забравя, г-да. Търпете!

А. Капитановъ (з): Но това: „Да разберемъ нѣщо отъ 9 юний“ не се е забравило, а то излѣзе следъ 9 юний. Отъ тогава остана. Не сме го измислили ние. Това се носѣше отъ уста на уста.

Председателътъ: (Звъни)

С. Поповъ (д. сг. Ц): Вие питайте Колю Захариевъ, кой е разбралъ отъ 21 юний; той каза тукъ отъ трибуната кой е разбралъ отъ 21 юний.

П. Попивановъ (з): Вие сте длъжни да отговорите откъде вземате пари да поддържате толкова агитатори.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Борбата днесъ е между изпълнителната властъ, въ лицето на първия министъръ, отъ една страна, и партизанитѣ. Недейте мисли, че се отнася за васъ. Азъ не визирамъ васъ. азъ не говоря конкретно, азъ говоря абстрактно, макаръ да си служа съ конкретни примѣри понѣкога, защото ме предизвиквате. (Ръжкоплъскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ)

А. Капитановъ (з): Г. професоре! Конкретенъ примѣръ е това, че Вие дойдохте на властъ безъ партия и направихте партия на властъ, а Каравеловъ идва на властъ съ партия и остава безъ партия. Къде е Каравеловъ, къде е Цанковъ!

Председателътъ: (Звъни)

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Но когато и той изнемогне, тогава и партията му, и системата, на която той е сложилъ управлението си, е вече разрушена. Какво виждамъ азъ у насъ? Азъ не желая да ви предизвиквамъ, но виждамъ, че вие нѣмате никаква дисциплина, нито даже уважение къмъ вашия пръвъ водачъ.

З. п. Захариевъ (з): Защото сме истинска демокрация.

А. Капитановъ (з): Отъ дисциплина ли, г. професоре, вие станяхте на две?

П. Попивановъ (з): Дисциплина ще намѣрите у Вашата кучка.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Моята кучка е по-умна отъ тебе! Тя по-заслужава да стои на твоето мѣсто!

П. Попивановъ (з): Вашата кучка е умна, защото за агентата Ви много нѣщо говори.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Има други много по-дълбоки причини, които ни обясняватъ сегашната криза. Ставатъ преобразования. Не виждате ли, че въ обществения животъ се явяватъ нови фактори, нови социални срѣди, които се организиратъ — това сѣ стопанскитѣ съсловия, това е селскитѣ народъ, това е работническото, това е занаятчията, това е индустриалецътъ, това сѣ хората на свободнитѣ професии. Тѣзи стопански срѣди, тѣзи социални сили съществуватъ, наистина, и преди войната, но войната форсира процеса на развитието, и не само това, но хвърли и дрожли на разложение въ социалния организъмъ. Тѣзи социални сили изпъкватъ и отиватъ въ прелнитѣ линии на обществения животъ: тѣ искатъ своето; тѣхнитѣ нужди, тѣхнитѣ интереси, тѣхнитѣ тежнениа, тѣхнитѣ разбирания далечъ-далечъ вече надрастватъ рамкитѣ на обикновенитѣ политически партии. Затова днесъ вече се казва, че днешната епоха е епоха на голѣми социални движения.

А. Капитановъ (з): Като Вашето!

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Държавата, като върховенъ блюстителъ на правото и на реда, като представителка на силата и на властта, е принудена да вземе ръководството на живота въ ръцетѣ си, да координира тѣзи общественни сили, защото, оставени сами на себе си, въ борба на интереси, на претенции, може би ще разложатъ и нея, и самото общество. Това е новото въ живота. Тѣзи сили изпъкватъ, тѣ трѣбва да бждатъ организирани, тѣ трѣбва да бждатъ приобщени, тѣмъ трѣбва да се даде мѣсто въ

управлението, защото тѣ искатъ това и тѣ ще го взематъ. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ. Въз-
ражения отъ мнозинството), защото старитѣ партии не сѣ
въ състояние да отговорятъ на тѣзи нужди. Тѣ нѣма да
бѣдатъ въ състояние, ерата на либерализма и на фор-
малната демократия отживѣ вече времето си. Животътъ
днесъ не може да върви по максимата laissez faire, laissez
passer. Днесъ животътъ иска вмѣшательството на онзи,
който трѣбва да даде редъ, който трѣбва да даде право,
който трѣбва да установи миръ — това е държавата съ
нейнитѣ институции. Затова и формата, и съдържанието на
тия институции ще се промѣни. Тѣ се промѣнятъ, това
става предъ нашитѣ очи, това ще стане и тукъ. Затова азъ
смѣтамъ, че и българскиятъ парламентаризъмъ ще получи
своята физиономия. Той не може да я получи отъ васъ,
ще я получи отъ новитѣ хора, отъ новитѣ сили, отъ но-
витѣ срѣди, които идатъ, които сѣ представители на со-
циалния животъ. (Възражения отъ мнозинството. Ржко-
плѣскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ)

А. Капитановъ (з): Тамъ е работата — че Вие не сте
отъ новитѣ. Русевъ, Калфовъ, Димитъръ Христовъ отъ
новитѣ ли сѣ?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Пждаревъ е нова сила!
(Глъчка)

Председателъ: (Звъни)

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители! Азъ
не спирамъ моя погледъ само до тукъ. Азъ вниквамъ по-
дълбоко и въ живота. Промѣнитѣ, които ставатъ, ксито
вие ги виждате, дали ли сте си отчетъ защо ставатъ?
Дали ли сте си вие отчетъ за това, което става днесъ,
напр., между българската младежъ, между българската
интелигенция? Не ви ли прави впечатление, че сте ли сви-
детели всѣки день на схватки между полицията и нацио-
налисти, комунисти и не знамъ какви си още?

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Защото има кой да ги под-
бужда. Вие ги организирате.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Обяснявате ли си защо става
всичко това? Не виждате ли, че подрастващата младежъ
е оставена сама на себе си?

А. Кантарджиевъ (д): Това не е вѣрно.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Като-че-ли държавата е обявила
нѣкакъвъ си неутралитетъ!

А. Капитановъ (з): Миналата година въ студентскитѣ
възбунения участвувахе отъ твоитѣ хора единъ бившъ
окръженъ управителъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Защо става всичко това? Г. г.
народни представители! Нашата интелигенция въ голѣмата
си частъ изхожда изъ срѣдитѣ на българския селски на-
родъ, на българската стопанска демократия. Това сѣ
всичкитѣ онѣзи срѣдни сѣществувания, които най-тежко
и най-болезнено понасятъ днешната социална криза, чийто
поминѣкъ се руши, които загиватъ. Тази интелигенция е
рожда на тая срѣда. Тя вижда — какво вижда? — вижда
развалини.

Отъ земледѣлцитѣ: Вижда призраци!

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Само вие виждате призраци и
виждате насъ — затова ви е страхъ!

Б. Ецовъ (д): Никой не се страхува отъ васъ!

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Тази интелигенция днесъ е оста-
вена сама на себе си. Тя дири идеалъ, тя дири просторъ,
тя дири мѣсто, кждето да пласира, кждето да сползотвори
своята енергия. Училището не е достатъчно. Училището
дава формални знания, дава наука, но то все още не е
достатъчно да даде нѣщо повече отъ това, отъ което има
нужда младиятъ български гражданинъ. Миналото поко-
лѣние живѣ съ единъ идеалъ — съ идеала на народното
освобождение. Нашата генерация, тая, която е днесъ, ние
— ние живѣхме съ идеала за национално обединение.
Какъвъ идеалъ давате вие на българската младежъ днесъ
— лигамъ ви азъ?

Б. Ецовъ (д): Да обича родината си и да се жертвува
за нея. Ето идеалътъ. Ние учимъ българската младежъ на
тоя идеалъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Вие на нищо не я учите. Вие
сте единъ неграмотенъ човѣкъ.

З. п. Захариевъ (з): Стига сте обиждали народното пред-
ставителство.

Председателъ: Г. Цанковъ! Времето Ви изтече, моля
Ви се, свършвайте.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Свършвамъ.

Б. Ецовъ (д): 8 години само рушихте. Въ продължение
на 8 години вие опропастихте този народъ.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Азъ съ истерични хора не мога
да споря.

Б. Ецовъ (д): По-истериченъ човѣкъ отъ тебе има ли?
Оня, който си устройва атентатъ, за да си създаде ореолъ!

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Атентатъ ли? Не те е срамъ,
господине! Питайте министра си за атентата. Той ще Ви
каже. Това е подлостъ отъ Ваша страна.

А. Капитановъ (з): Кучката издаде играта.

Б. Ецовъ (д): Българскиятъ народъ има мнѣние по тоя
атентатъ.

Председателъ: (Силно звъни) Моля, тишина, г-да!

Б. Ецовъ (д): 8 години управлявахте и видѣхте докжде
я докарахте. Разорихте ни! Опропастихте ни като народъ!
И сега въ името на този народъ вие искате на нова смѣтка
да вдигате лозунги. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството.
Възражения отъ сговориститѣ — крило Цанковъ. Голѣма
глъчка)

Председателъ: (Продължително звъни)

Г. Чернооковъ (д. сг. Ц): (Казва нѣщо)

Б. Ецовъ (д): (Къмъ Г. Чернооковъ) Азъ ще ти спомня
на тебъ сцената въ хотелъ „България“. Не те е срамъ! Ти
трѣбва да си затваряшъ устата.

Нѣкой отъ земледѣлцитѣ: Сцената съ счупенитѣ ченини.
(Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Б. Ецовъ (д): Ти си голѣмъ герой! Ти си, който ще спа-
свашъ българския народъ.

А. Капитановъ (з): Той е отъ новитѣ хора. (Смѣхъ)

Н. Кемилевъ (д. сг. Ц): (Казва нѣщо)

Б. Ецовъ (д): (Къмъ Н. Кемилевъ) Ние познаваме и тебе
— ти, който губѣше по 50 хиляди лева на вечеръ на ко-
маръ! Отъ кжде ги вземаше тия 50 хиляди лева? (Ржко-
плѣскания отъ мнозинството. Възражения отъ сговориститѣ
— крило Цанковъ. Глъчка)

Председателъ: (Продължително звъни)

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Стига, бе
г. Ецовъ! Моля Ви се, дайте приличие въ Парламента. Стига
толкова! (Къмъ сговориститѣ — крило Цанковъ) И вие,
г-да, спрете. Нали сте ужъ по-интелигентни хора!

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Г. г. народни представители!
Въ трѣното слово е казано, че правителството ще продѣл-
жава своето дѣло на реформи, че то ще вземе редица мѣ-
роприятия, на които целта е да оздравятъ положението,
да откриятъ нѣви перспективи. Но най-важното, казва се
въ трѣното слово, че правителството ще продължава
своята реформена акция. За мене не е ясно, отъ тѣзи две
години и 4 месеца, откакто правителството управлява, каква
е неговата реформена акция и собствено какви реформи
се прокараха, за да бѣдатъ тѣ продължени. Какви резул-
тати дадоха вашитѣ мѣроприятия, не знаемъ.

Б. Ецовъ (д): Вие ги знаете.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Моля ви се,
г-да. Ние имаме право да отговоримъ. Азъ ви моля да
търпите сега, а пкъ ние ще имаме възможность да отго-
воримъ на всичко.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): За да отговоря на вашитѣ апо-
строфи, за да отговоря на въпроситѣ, които ми задавате,

ще цитирамъ резолюцията, взета отъ една партия, която е въ управлението, която мисли другояче по този въпросъ, която смѣта, че вашитѣ реформи не сѣ дали резултати и че вие въобще сте на онова мѣсто, където бѣхте преди две години. Думата ми е за резолюцията на г. г. радикалитѣ, съ политически секретаръ, съ шефъ уважаемия министъръ на жѣлѣзницитѣ, който не произхожда отъ ония недоволни групи, които се отдѣлиха отъ васъ, но който и сега е въ властта.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Това, г-да, е по примѣра на г. Цанкова, който съ групата си стоя въ властта две години, за да поддържа Ляпчева, несподѣляйки неговата политика! (Рѣкоплѣскания отъ мнозинството)

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Тѣзи виходки не Ви помагатъ.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Истина ли е това, г. Цанковъ?

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Не е истина.

Отъ мнозинството: А-а-а!

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Не е истина, защото азъ водихъ борба съ Ляпчева, когато Вие дезертирахте. Но азъ не водихъ борба, каквато Вие водите. Азъ водихъ идейна борба. Ние не се обвинявахме помежду си, кой какво е кралъ и кой кого е изнудвалъ. Ние водихме друга борба.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Азъ ще прочета всички обвинения, които се правѣха отъ г. Пѣдарева, отъ г. Кимонъ Георгиева и отъ всички други. Ако има хора, които не знаятъ, азъ съмъ билъ на тия банки презъ 8-тѣ години на вашето управление. Предизвиквате ме да Ви прочета всички онѣзи обвинения и питання, които се отпращаха срещу ваши министри.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Но нѣма такива за корупция.

Министъръ-председателъ Н. Мушановъ: Напротивъ — ей за такава голѣма корупция. Азъ ще Ви докажа това.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Ще бждемъ тукъ, ще чуемъ. — (Чете): „Редица въпроси отъ стопански характеръ, имащи първостепенно значение за облекчение тежкото материално положение на широкитѣ производителни слоеве отъ населението и за успокоението му, оставатъ и до днесъ неразрешени, въпреки всеобщо признатата необходимостъ за тѣхното бързо уреждане. Взетитѣ досега мѣрки отъ правителството и Народното събрание за стопанското заздравяване на страната и стабилизиране финанситѣ на държавата, макаръ че допринесоха доста много въ това отношение, се оказаха недостатъчно ефикасни за превъзможване тежката стопанска и финансова криза, подъ тежестта на която се огъватъ все повече и повече всичкитѣ слоеве на обществото“.

Нѣкой отъ мнозинството: Чели сме я.

А. Ц. Цанковъ (д. сг. Ц): Това е атестатъ, това е преценка отъ ваши срѣди. Азъ не ви я коментирамъ, но тя говори какви сѣ отношенията помежду ви. И вие трѣбва да си зададете въпроса: какво ви свързва тукъ, васъ отъ двата края? (Сочи министерската маса) Духътъ на времето ли? Нуждитѣ на нацията ли? Или интереситѣ на вашитѣ групи, на вашитѣ партии? Не зная. Вие ще отговорите какво ви свързва. Но азъ зная едно — и съ това завършвамъ: че българскиятъ народъ скоро ще бжде повиканъ да си каже думата за васъ и той ще произнесе тежката си присѣда и ще ви каже: „Вървете си, г-да!“ (Продължителни рѣкоплѣскания отъ сговориститѣ — крило Цанковъ. Силни тропания по банкитѣ на мнозинството)

А. Циганчевъ (з): Ние ще си вървимъ, но много души отъ васъ ще глѣдатъ Парламента съ бинокълъ. (Глъчка)

Председателъ: (Продължително звѣни) Моля, тишина, г-да!

Има думата народниятъ представителъ г. Тома Константиновъ.

(Председателското мѣсто заема подпредседателъ Н. Шоповъ)

Т. Константиновъ (нац. с. т): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Управлението на блока почна подъ

знака на общата свѣтовна стопанска криза. Азъ ще направя малкъ прегледъ на причинитѣ на свѣтовната стопанска криза, защото смѣтамъ, че по този начинъ ще може да се хвърли по-ясна свѣтлина върху кризата, проявена въ България подъ доста остра форма. Въ една своя книга, издѣла презъ 1933 г., озаглавена „Обновата на капитализма“, Пиеръ Луциусъ рисува какъ се проявява кризата въ голѣмитѣ държави — Англия, Съединенитѣ щати, Америка, Франция, Италия, Германия и Русия. Той намира, че следъ войната условията се промѣниха, създадоха се нови граници отъ осемдесетъ хиляди километра, индустриитѣ въ отдѣлнитѣ държави добиха експанзивно развитие. Това стана най-вече въ Съединенитѣ щати. Следъ това иде свръхпроизводството и инфлацията въ голѣмитѣ държави. Следъ свръхпроизводството въ индустрията на Америка и голѣмитѣ държави се създаде свръхпроизводство въ земледѣлието. И отъ тамъ дойде причината за голѣмата стопанска криза, чийто край не се вижда.

Презъ 1929 г. Америка живѣ единъ експанзивенъ стопански животъ: всичко е впрегнато въ производството. Въ 1929 г. се произвеждатъ грамадни количества автомобили. Американската индустрия доби широко развитие, стана много експанзивна и въ резултатъ — едно голѣмо свръхпроизводство. Това свръхпроизводство предизвика криза въ кредита и ние виждаме, че въ 1929 г. въ Америка 4.800 малки банки спиратъ своитѣ плащания. Отъ тамъ започна свѣтовната стопанска криза. Въ индустрията има производство безконечно, безъ да се държи смѣтка за съществуващитѣ пазари. Производството нѣма край, то върви до безкрайност — тая е неговата тенденция — а, отъ друга страна, пазаритѣ сѣ ограничени. Въ този конфликтъ между свръхпроизводството и съществуващитѣ пазари се явява така наречената остра стопанска криза, която още бушува.

Този добъръ французки ученъ, Пиеръ Луциусъ, който написа книгата „Обновата на капитализма“, дава ясна картина на свѣтовната криза. Ние виждаме, че основната причина за кризата е съществуващиятъ режимъ, съществуващиятъ капитализъмъ. Той казва, че въ бждеще е необходима промѣна на нѣщата. Кайо, въ своята книга за капитала, казва, че войната наруши стария стопански механизъмъ и че условията се промѣниха въ много отношения. Значи, за да можемъ да живѣемъ нормаленъ животъ — и стопански, и политически — налага ни се да се приспособимъ къмъ измѣнитѣ се условия на стопанския и политическия животъ на народитѣ.

Това е картината на свѣта, който е подъ натиска на една голѣма и остра стопанска криза. И оттукъ иде голѣмо недоволство въ Америка, гдето има повече отъ 14 милиона безработни. Въ Англия грамадно число хора сѣ на улицата. Същото е въ Германия и въ Италия. Безработицата въ свѣта е резултатъ на тая дисхармония; отдѣлнитѣ отрасли се стремятъ къмъ максимално производство, неограничено, въпреки съществуващитѣ ограничени пазари. И това разуши свѣтовната търговия. Споредъ ученитѣ, споредъ икономиститѣ, днесъ не съществува международна търговия. Тя е напълно парализирана.

Остава сега да видимъ какъ тази свѣтовна криза се отрази въ България и дали въ икономическитѣ и стопанскитѣ условия у насъ има нѣщо паралелно съ условията въ Франция, въ Германия, въ Англия, въ Америка. Нека се стбележи, г. г. народни представители, че България има особенъ стопански строежъ. Ние сме земедѣлска страна. Ние нѣмаме развита индустрия. Ние имаме едно дребно земедѣлско стопанство. Ние се намираме при особени условия. Ние нѣмаме свръхпроизводство въ България. Ние имаме едно отражение на свѣтовната криза върху нашето стопанство. Азъ питамъ: можемъ ли ние, при това положение на страната, която е само селска, която нѣма развита едра индустрия, която има едно дребно селско стопанство, чрезъ една активна дейностъ, чрезъ едно системно управление, чрезъ единъ планъ, да внесемъ подобрение въ нашия общественъ и стопански животъ, т. е. като държимъ смѣтка за общата стопанска криза, можемъ ли да избѣгнемъ нейнитѣ лоши последици? Ето единъ въпросъ, на който трѣбва да си отговоримъ всѣки, който иска да даде една система на управление, една ситстема на радикални реформи, които биха докарали общо преестройство на страната и облекчение на трудовитѣ и селскитѣ маси.

Народниятъ блокъ пое управлението въ 1931 г. и вече повече отъ 2 години управлява страната. Той можа ли, чрезъ своитѣ реформи, да предотврати последициите на свѣтовната стопанска криза върху нашата страна, можѣ ли да избѣгне лошитѣ послѣствия въ това отношение? Какво направи Народниятъ блокъ, за да облекчи страждущия народъ отъ съществуващата стопанска криза, която

хвърли народното стопанство въ бедствено положение? Азъ намирамъ, че реформитъ, които предприе Народният блокъ въ своето управление отъ една година и половина, сж палиативни мърки. Вие знаете, г. г. народни представители, че преди да падне Сговорътъ на 21 юний 1931 г., най-много се критикуваше неговото управление, че то фаворизирало картелитъ и монополитъ въ полза на частния интересъ. Първиятъ законъ, който трѣбваше да ограничи картелитъ и монополитъ въ България, бѣше създадениятъ законъ презъ управлението на Народния блокъ — законътъ за картелитъ и монополитъ цени. Тоя законъ не унищожи картелитъ, той не ги унищожи и до днесъ; напротивъ, той легализира тѣхното съществуване. Днесъ въ България съществуватъ картелитъ тѣй, както съществуваха и по-рано. Този законъ има пакостно влияние върху цѣлия нашъ общественъ животъ, върху цѣлото наше народно стопанство. Тѣзи организации — картелитъ и монополитъ — продължаватъ да съществуватъ подъ явна и прикрита форма за смѣтка на цѣлото народно стопанство.

Единъ другъ въпросъ, който бѣше много важенъ и който трѣбваше да се разреши отъ Народния блокъ, бѣше въпросътъ за амнистията. Г. г. народни представители! Всички въпроси въ обществения, въ политическия животъ сж преди всичко психологически въпроси. Стопанскитъ въпроси, материалнитъ въпроси сж преди всичко психологически въпроси. И ако Народниятъ блокъ виждаше добре какъ трѣбва да управлява, ако имаше здравъ разсъдѣкъ и смѣли решения за управление на страната, той трѣбваше да даде една обща и радикална амнистия, безъ да отлага въпроса и да дава малки, частични амнистии. И това е първото лошо впечатление, което има отъ управлението на Народния блокъ, първата стѣпка, съ която се даде да се разбере, че Народниятъ блокъ не може и нѣма да проведе радикални реформи, които ще донесатъ едно общо облекчение и умиротворение на народнитъ маси. Законътъ за закрила на земеделѣца-стопанинъ, законътъ за облекчение длъжницитъ, законътъ за намаление дивиденция процентъ и цѣлѣ други закони, бѣха едни мърки, които идѣха много късно и които не бѣха радикални, а просто разрешаваха палиативно тежкитъ въпроси, които животътъ постави на днешното управление. Азъ намирамъ, че въ това отношение Народниятъ блокъ не свърши голѣма работа; остана да свърши още много работа; още задачи има да разрешава Народниятъ блокъ, задачи, които той възвести въ Народното сѣбрание чрезъ тронното слово и отговора на тронното слово, следъ идването си на власт. Въпроситъ се разрешаваха съ временни реформи, а не съ трайни и радикални мърки, каквито само могатъ да облекчатъ тежкото положение на народа. Въпросътъ за задълженията е единъ отъ най-голѣмитъ въпроси. Той създаде, безспорно, една особена психоза, но той трѣбва радикално да бѣде разрешенъ, защото отъ неговото разрешение зависи да се даде едно по-трайно облекчение на народа въ България, който изпитва голѣми страдания, вследствие пертурбациитъ въ нашия стопанскъ и търговскъ животъ, подъ влиянието на свѣтовната стопанска криза. Въпросътъ за задълженията не е въпросъ, който трѣбва да бѣде изоставенъ неразрешенъ. Той трѣбва да получи радикално разрешение, защото иначе ще бѣде използванъ въ бждене за агитация и пропаганда отъ партияитъ, постоянно ще възбужда нови надежди у длъжницитъ, ще продължава да бѣде една тежестъ върху стопанския животъ, върху кредитъ, и поради това, ние ще живѣемъ въ едни ненормални стопански и търговски отношения. Неговото разрешение трѣбва да бѣде бързо, смѣло и радикално, защото, казахъ и по-рано, всѣки стопанскъ въпросъ е и въпросъ на психология, а още повече е такъвъ въпросътъ за кредита. Върху това трѣбваше да обърне внимание днешното правителство. Тоя въпросъ трѣбваше да привлече вниманието на управляващото болшинство. То трѣбваше да намѣри една по-радикална формула отъ тая, която предлага г. министър-председателътъ. Тоя въпросъ трѣбва да получи едно по-справедливо разрешение. Принциптъ за намаление задълженията не току-така се подхвърля отъ партияитъ. Тоя принципъ изхожда отъ справедливостта. Щомъ днесъ паритъ сж поскупѣнали; щомъ сж сжщитъ пари, съ които въ 1929 г. си купуватъ по-малко стока и материали отъ първа необходимостъ, а днесъ купувашъ два пѣти повече, или щомъ този, който продава сурови материали, който продава храни и други селски произведения, получава два пѣти, три пѣти по-малко пари отъ ония, които е получавалъ срещу сжщитъ продукти презъ 1929, 1930 и 1931 г., на базата на днешния капиталистически моралъ, на основата на свободната конкуренция, ние поддържаме, че е справедливо да се намалятъ задълженията въ такъвъ процентъ, въ какъвто сж поскупѣнали паритъ. Още повече имаме основание да искаме намаление на задълженията затуй, защото днесъ паритъ сж поскупѣнали

поради съществуващия режимъ на търговия съ девизитъ. Ако имаше златенъ еталонъ, ако имаше свободна търговия съ чуждитъ девизи въ България, паритъ щѣха да бждатъ много по-евтини, житото у насъ нѣмаше да струва 1.20—1.30 л. килограмътъ, ечемикътъ нѣмаше да струва 70 ст., а сигурно щѣше да струва 2—3 пѣти по-скѣпо и тогава нѣмаше да става въпросъ за намаление на задълженията. Въпросътъ за намалението на задълженията се слага затуй, защото изкуствено е повишена цената на паритъ поради режима на търговия съ девизитъ, който докарва липса на пари въ нашия стопанскъ животъ. Тамъ е основанието на искането за намаление на задълженията. Стопанскитъ условия, при които се произвеждатъ нашитъ богатства; условията, при които се произвеждатъ хранитъ; условията, при които занаятчийското, търговското и др. съсловия създаватъ блага, налагатъ на стопанскитъ съсловия да искатъ да възстановятъ своето положение, за да могатъ да създаватъ и занаятчийскитъ блага, както сж ги създавали въ миналото. Днесъ тия основни стопански слоеве на нашия животъ сж разстроени и ние трѣбва да имъ се притечемъ на помощъ. Справедливо е и искането да се даде мораториумъ за известно време. Това сжщо ще допринесе за възстановяване на стопанскитъ съсловия, които произвеждатъ стопанскитъ блага въ България, на които съсловия се дължи цѣлата наша стопанска мощъ. Тѣй че азъ намирамъ, какво искането за намаление на задълженията е основателно по мотиви на справедливостъ, по мотиви за възстановяване съсловията, които произвеждатъ стопански блага у насъ.

Днесъ учени, икономисти и общественици констатирайтъ, че капитализмътъ въ днешната си форма носи вече анархия. Стопанскитъ либерализмъ, който напълно изигра своята роля, внася вече хаосъ въ стопанския животъ на народитъ. Той разруши свѣтовната, международната търговия, докара конфликти, поради свръхпроизводството и поради липсата на пазари. Той разстрои отношенията между народитъ и докара положението всѣки народъ да се затвори въ себе си. Англия, страната на стопанския либерализмъ, е днесъ страна на митнически тарифи, на монополитъ, на протекционизма. Тя вече търси спасение въ границитъ на своята империя, затваря се въ себе си, не допуска чужди стоки, търси спасение въ автархията. Германия, централна държава, търси сжщо спасение въ автархията, въ затвореното стопанство. Колко повече това важи за малка България? Дойде се дотамъ, щото всѣка държава се стреми да се спасява чрезъ създаване на новъ порядѣкъ въ себе си, чрезъ развиване на всички производства въ себе си, чрезъ намаление до минимумъ на вноса, чрезъ премахване зависимостта си отъ чуждия пазаръ. Това е копрометирало системата на либерализма, на свободната размяна и на производството. Кайо казва съ право, че войната разруши стария стопанскъ механизъмъ. Налага се да се приспособимъ къмъ новитъ условия на живота въ свѣта, настали следъ войнитъ, следъ тия пертурбации, които настѣпиха. Всички държави се стремятъ да си създадатъ своя индустрия. При тоя стремежъ всѣка държава да се задоволява сама, да произвежда стокитъ, които и сж необходими, да има свое собствено фабрично производство, и при невъзможността да се регламентира тоя стремежъ, настѣпва страшенъ хаосъ. Спасението е пакъ въ ограничението. Лондонската конференция потърси пѣтъ на спасение отъ този хаосъ въ уреждане на международната търговия, но не го намѣри. Америка откажа да приеме обща монета. Америка настоява на инфлацията на долара и се затвори въ своитъ граници. Днесъ Рузвелтъ прави опитъ да спаси Америка, като възстанови индустрията на Съединенитъ щати и докара благосъстояние на народа. Ще видимъ дали тоя опитъ ще успѣе.

При тоя международенъ хаосъ ние въ България какъ можемъ да възстановимъ нашитъ стопански сили, какъ можемъ да повдигнемъ нашето материално благосъстояние, какъ можемъ да тласнемъ България къмъ културенъ и стопанскъ подъемъ, да премахнемъ условията, които ни стѣпватъ, и да използваме ония, които ни улесняватъ? Тукъ правителството има задача да намѣри начини и пѣтица, ако трѣбва, радикални, за излизане отъ хаоса, въ който живѣе българскитъ народъ, българската държава.

Не може да се откаже, че българскитъ селянинъ е въ смутъ, че той не знае дали земята му утре ще бѣде неговъ. Имаме случая днесъ декарь земя да се продава по 100 л. и по 50 л. Това е единъ страшенъ катаклизъмъ за съзнанието на българския селянинъ. Нашъ пръвъ дългъ е да спасимъ селянина, създателя на нашитъ богатства, защото нашето национално богатство произхожда отъ селото.

Единъ въпросъ, който бѣше най-важенъ и който най-много интересуваше нашето селско стопанство, па и общото наше стопанство, бѣше въпросътъ за изравняване ценитъ на селскитъ продукти съ ценитъ на индустриалнитъ

продукти. Въ това отношение не само че не се получи нищо добро, но се получиха още по-лоши резултати. Днес петролът, солта и памукът се продават по-скъпо, отколкото през 1930 г., когато житото струваше 5 л. килограмът, а днес има много по-малка цена. Днес, въпреки спадналите цени на селските произведения, цените на индустриалните продукти са повишени, макар че тия продукти са от масова консумация за българския селянин, за българския народ.

Г. г. народни представители! Друг един важен за нас въпрос, който трябва да направи впечатление на всички загрижени за тази страна, е въпросът за бързото нарастване броя на земеделските стопанства, поради раздробяването им. Аз имам някои цифри, от които ще видите, че за 6 години има едно грамадно увеличение броя на съществуващите земеделски стопанства в България. Така, въ 1906 г. сме имали 743.000 стопанства, а въ 1932 г. имаме 910.598 — едно увеличение от 167.598 стопанства само за 6 години. Ако така продължава, скоро броят на земеделските стопанства ще надмине 1 милион, ще имаме едно грамадно раздробяване на нашата земя. Този въпрос е голък за всички държавници, за всички политик.

Какъ ще можем да спрем този процес на раздробяване земеделските стопанства в нашата страна, или какъ ще можем да обезвредим този процес да не влияе върху стопанствата по начин такъв, че да създава общо обедняване на българския народ? Азъ намирам, че идеята сама по себе си се поставя. Това е, да намерим начин да сложим усилията на земеделските стопани, да обединим тези усилия в кооперациите. Само тогава ще може да се увеличи производството, да се увеличи производителността на селските стопанства; само така ще можем да въведем в тях новата техника, новите машини и да получим повече доходи. Ако оставим така изолирано нашето дребно земеделско стопанство, то няма да може да се приспособи към най-модерната техника, която съществува сега; то ще прилага старите, първобитните методи на работа и ще бъде много непродуктивно. Само чрез събиране усилията на дребните стопани в големи кооперации, под контрола и с помощта на държавата, ще можем да въведем модерната техника в нашето земеделско стопанство, да рационализираме производството му, за да получава то по-големи доходи. Този въпрос трябва да се постави и разреши в най-скоро време. А за да можем да направим това, налага се създаването на една стопанска централа, която да насочва земеделското производство по начин такъв, който се налага от една нова организация, от едно ново оформяване на стопанските сили, за да се получи по-голяма доходност.

Освен това ние имаме това преимущество пред другите държави, че произвеждаме най-разнообразни култури и затова най-лесно можем да се приспособим към световния пазар. Азъ не бих казал, че България може да бъде една автархия, но понеже имаме това преимущество, че произвеждаме разнообразни култури, ние можем чрез една такава стопанска централа в най-скоро време да приспособим цялото наше стопанство така, че най-лесно да отговорим на нуждите на световния пазар, като престанем да бъдем износачи на жито и минем към производство на грозде, вино, слънчоглед и други култури, към птицевъдство и пр.; жито да произвеждаме само толкова, колкото е необходимо за изхранване на населението ни. България няма нужда да изнася жито; тя трябва да изнася артикули като грозде, вино, птици, яйца, тютюн и пр., чрез които ще може да конкурира на световния пазар. Тази година, напр., имаме един отраден факт, че нашето десертно грозде би всички грозда в света. Германия, Полша и Чехия са едни много добри пазари за пласмент на българското грозде. Ако миналата година, при по-добри вътрешни условия, изнесохме 8 милиона килограма десертно грозде, тази година, при по-лошо време за гроздето и неудобно за неговото отглеждане и транспортиране, изнесохме 15 милиона килограма, които правят близо 100 милиона лева. Ако продължава да върви така, нашата търговия на грозде, безспорно, ще получи по-големи резултати. Това е нашето участие, че ние можем нашата малка, но богата в всичко отношение страна да я организираме стопански и търговски така, че най-лесно да се приспособим към нуждите на световния пазар.

Г. г. народни представители! Не е ли вярно, че нашите селянини са, без да знае що са? Той не мисли за пазари; той само са и чака да продаде своята стока, но

не знае дали стоката му ще получи пласмент. А това е едно състояние на хаос, което е опасно за нашето земеделие и може да го докара въ още по-голям упадък. Безспорно, трябва да имаме един план такъв, че да се произведат само онези артикули, които се търсят на световните пазари.

Г. г. народни представители! Азъ съмтам, че свободната търговия, вътрешна и външна, не може да разреши този голък въпрос. Той не е въпрос на откъсния търговец. Свободната търговия, свободната конкуренция създава хаос въ външната и вътрешната търговия. Оттамъ иде идеята за монопол.

Напр., една голяма идея въ България, която трябва да се възприеме, защото ще докара голямо благосъстояние на българския народ, това е въвеждането монопол на тютюна. Днес българският тютюнопроизводител продава своята стока на ниски цени: 5, 6, 8, 10 л. килограмът. Това е страшно ниско. Това убива желанието на производителя да са тютюнът Той няма охота да са тютюнът, защото знае, че срещу труда си ще получи една нищожна цена. Ето тук държавата би трябвало да се намеси. И азъ желаях да чуя от преждеговорившия, като говореше за намесата на държавата, за тежката ржка на държавата въ нашето стопанство, да каже конкретно къде трябва да се насочи тази тежка ржка, за да се получат резултати. Ето азъ поставям конкретно един въпрос — въпросът за монопола на тютюна, който преждеговорившият не го постави. А България се храни от този тютюн. Ние знаем, че едно население от 500.000 души се хранва от този артикул и че едно количество от 18 милиона килограма, по-рано 30 милиона килограма, тютюнът се произвежда върху едно пространство от 100 хиляди декара, когато България има 44 милиона декара работна земя. България е получавала по-рано от тютюневото производство 2 1/2 милиарда лева, а сега получава 1 1/2 милиарда лева. Тютюнът е най-големият перо въ нашата външна търговия. Но този въпрос, за монопола на тютюна, не го поставя никоя партия. Ние трябва да поставим този въпрос. Възражава се, че нямаме пари да заплатим тютюневите складове на притежателите им. Този въпрос е лесен за разрешение. Щом държавата намира, че е необходимо да спаси себе си и българското производително население от безпощадна експлоатация, ще намери начини и средства да отнеме монопола на тютюна от 5-6 частни фирми и режими и да го вземе въ ръцете си. При един такъв монопол, г. г. народни представители, ние ще имаме една тютюнева търговия много по-проспериреща, отколкото е била по-рано. По този начин държавата ще получи грамадни доходи и ще се облекчи положението на 1/2 милион българско селско население и на 40 хиляди души работници. Азъ мога да ви посоча тягостни моменти въ търговията и износа на тютюн. Азъ ще ви изнеса един страшен факт въ Пловдивско, където е центърът на тютюневата манипулация и търговия. Сега, през м. октомври, въ Пловдив имаме 8000 тютюнесви работници, ангажирани въ фабриките и складовете. От тях само 2000 души са мъже, а 6000 са жени. Мъжете са изтикани, както виждате, от жените въ тютюневото производство, защото на жените се плаща по 15-16 л. надница, когато на мъжа трябва да се плаща повече. Освен че се плаща на нищожна цена трудът на жената, но нея я използват и за сладострастие подиграват се с честта ѝ. Азъ съмтам, че въпросът за въвеждане монопола на тютюна е неотложен, и Народният блок, ако иска да изпълни задълженията си, които пое предъ народа преди 21 юни, и ако тук има земеделска група, която желае да направи нещо въ това отношение, трябва да постави този много важен въпрос. Но Народният блок, поради своите концепции, поради разнообразия си състав, няма сили да наложи една радикална реформа, като тази за монопола на тютюна, от която ще се получат големи облаги и за българската държава, и за българския народ.

Г. г. народни представители! Друг един въпрос, който трябва да ни занимае, но който е известен и за който не се споменава нищо въ отговора на тронното слово, това е въпросът за кредита. Кредитът у нас е компрометиран. Компрометирана го най-напред банките. Азъ имам тук данни, от които ще видите, г. г. народни представители, какъ въ Америка от 1927 до 1929 г. се създаде свръхпроизводство въ индустрията и въ земеделието и оттамъ дойде големата стопанска криза. От 10 юни 1927 г. до 1929 г. въ Америка имаме навлизане от банките въ търговията и индустрията кредит 51 милиарда 193 милиона долара. Този грамаден

кредитът въ 1929 г. става 58 милиарда 448 милиона долара. Тази кредитна инфлация се нарича американска лудост, американско безумие — единъ страшенъ стремежъ къмъ производство и къмъ печалби. Този стремежъ е страшенъ и той докара свѣтовната стопанска криза. Оттукъ дойде и голѣмата катастрофа. Тази кредитна инфлация докара и пагането на ценнитѣ книжа, които въ това време имаше въ Америка, и това падане на ценнитѣ книжа предизвика една суматоха въ банковото дѣло въ Америка, при която въ единъ день 4.000 банки сирѣха платкиѣ си, обявиха мораториумъ и заграбиха състоянието на хиляди и милиони спестители. И въ България сѣщо бѣха ограбени спестителитѣ. Азъ мога да ви кажа, че въ Пловдивъ Търговско-индустриалната банка ограби дребнитѣ спестители. Банката, понеже видѣ, че не може да плаща своитѣ задължения, поиска мораториумъ. Голѣмитѣ акционери, които влизаха въ управителния съветъ на тази банка, които съществуватъ дълги години въ Пловдивъ, си взеха паритѣ и ограбиха влоговетѣ на дребнитѣ спестители въ банката. И банката е въ туй положение да не може да плаща на никого. Не е ли сѣщиятъ случай съ банката Ивановъ въ София? Голѣмитѣ носители на титри, на ценни книжа, голѣмитѣ акционери винаги намиратъ възможностъ да прибератъ своитѣ капитали, провалитъ се малкиѣ спестители, а не, както каза преждеговорившиятъ, че имало хипноза, която разстройвала банките. Банките, съ своя стремежъ къмъ повече печалби, къмъ повече експлоатация и съ навлизането имъ въ чужди области на производство, докараха общата стопанска криза и общото разложение на кредита. Оттамъ се почна нещастieto. Някои учени съ право казватъ, че се даде голѣмо значение на свѣтовния банковъ съюзъ, който, въ стремежа си да граби повече блага, повече власт, разстрои свѣта и докара днешната анархия и обща стопанска криза. И ако ние въ България искаме да отпочнемъ по-сериозни реформи, трѣбва държавата да постави по-строгъ контролъ върху нашитѣ банки, да ги обедини насила. Какви сѣтн частни банки съ по нѣколко милиона лева капиталъ? Каква нужда има отъ тѣзи банки, защо да бъдатъ тѣ комиссионери на Народната банка, за да и плащатъ 8% скonto, а да даватъ заеми съ лихва 11—12% и да печелятъ тѣста комиссиона? Тази-комисиона е излишна и трѣбва да се премахне. Така ще се облекчи положението на длъжниците. Трѣбва да се поставятъ подъ строгъ контролъ на държавата всички частни банки, за да се избѣгне тази експлоатация, която докара общото бедствено положение. Азъ намирамъ, че първоизточникътъ на злото днесъ е въ туй, че банките, стремежки се да получатъ повече печалби, докараха една голѣма кредитна инфлация, която предизвика отъ своя страна свръхпроизводство въ цѣлия свѣтъ и докара до положението на хаосъ, анархия и страшна стопанска криза. И ако ние желаемъ да преустроимъ, трѣбва да започнемъ отъ тамъ. България е страна, която още не е развита индустриално, въ която капитализмътъ е въ началото. Ние имаме улеснения и възможности да спремъ процеса на развитието на капитализма, да го спремъ чрезъ държавна намѣса и да потърсимъ силитѣ въ народа, въ трудовия народъ и така, като дадемъ властѣта въ неговитѣ ръце, да спремъ пакостното дѣло, което върши капиталътъ, особено банките въ България. Този въпросъ трѣба да бѣде разрешенъ най-правилно. Азъ намирамъ, че всички други въпроси, които се поставятъ въ тронното слово, сѣ въпроси временни, които, даже разрешени най-радикално, най-справедливо, не могатъ да доведатъ до положението да може българскиятъ селянинъ, българскиятъ работникъ, българскиятъ занаятчия, българскиятъ дребенъ стопанинъ да се радва на благосъстояние.

Въ това отношение, г. г. народни представители, азъ мога да направя и друга една бележка — че Народниятъ блокъ не разреши правилно въпроса за заемитѣ. София цѣли две години водѣ борба за намаление на наемитѣ и едва се успѣ да се прокара въ Народното събрание законъ, съ който наемитѣ се намаляваха съ 30%, и то за дюкянскитѣ помѣщения, като наемитѣ на жилищата останаха незасегнати. И затова, въпрѣки че въ София се строи много, наемитѣ на жилищата не сѣ поевтинѣли, а сѣ още по-скъпи отъ по-рано. Това какво показва? Това показва, че тукъ се налага държавна намѣса, че се налага да бѣде регламентиранъ животътъ, да се разпредѣлятъ богатата по възможностъ по-справедливо, за да може чиновникътъ, работникътъ, занаятчията да се ползува отъ по-голѣмо благосъстояние, да живѣе по-добре, като човѣкъ, а не въ мизерия.

Г. г. народни представители! Единъ другъ въпросъ, който сѣщо трѣбва да интересува народното представителство и правителството, е въпросътъ за сѣдбата на

занаятчийството. У насъ се смѣта, че занаятчийството си отива, че то се намира въ процесъ на проваление, че то се пролетаризира и че този процесъ трѣбва да се ускори, за да може въ България да се настани капиталистическата система на производство. Това е една грѣшка. Никой пътъ България нѣма да мине по пътя, по който сѣ ми наля Германия, Франция и Англия. Капиталътъ въ България е повече паразитенъ, той не е творчески, той търси привилегии, търси специални облаги, търси осигуряване на своитѣ интереси. Той не е прогресивенъ, не дава тласкъ на народното стопанство. Той спѣва развитието на народното стопанство, спѣва подема на българския народъ. Затова той трѣбва да бѣде подчиненъ на идеята за общонародния прогресъ и общонародното благоденствие. Само една програма въ този смисълъ на едно правителство може да направи нѣщо въ тая страна. Всичко друго сѣ палиативи, които ще докаратъ общо обезвѣряване на българския народъ следъ две или следъ три години.

Българското работничество е поставено много зле. Поради агитацията на Работническата партия, работничеството се титулува като конспиративно и като агентъ на чужди сили, и днесъ то е поставено въ невъзможностъ да се бори за своитѣ интереси. То е лишено отъ правото на стачки, право, осветено отъ нашата конституция; то е лишено отъ свободата на събранията, то е лишено отъ свобода на печата, отъ всички ония свободи, които българската конституция гарантира, само защото, както казахъ, то е подъ подозрението, че конспирира, че е агентъ на чужди сили. Тази теза е много погрѣшна. Ние трѣбва да раздѣлимъ въпроса за положението на нашето работничество отъ въпроса за незаконната конспирация въ България. Ние трѣбва да дадемъ възможностъ на нашето работничество да се ползува отъ онѣзи блага, които му дава конституцията. Инакъ, чрезъ насилие, чрезъ крути мѣрки, ние го поставяме въ положението на робство, въ положението на безправно гражданство на България.

У насъ сѣщо малко се прави за прилагането на работническото законодателство, на социалнитѣ закони, за подмолгането на работничеството. Когато зимата наближава, когато производството въ голѣмитѣ градове, като Пловдивъ, Варна, Хасково, София, спира, ние имаме грамадна безработица — съ десетки хиляди безработни въ градоветѣ. Може би у насъ числото на безработнитѣ да се смѣта много малко, но недейте забравя, че ние нѣмаме голѣми градове, че у насъ населението е повече селско. При все това, въ единъ Пловдивъ, който има 100 хиляди жители, има 15 хиляди безработни, които съ женитѣ и децата имъ ставатъ 20—30 хиляди. Това е страшна язва противъ спокойствието, противъ мира въ този градъ. Въ София, където има 300 хиляди жители, има 20 хиляди безработни. Това е грамадна армия за София. Макаръ само по себе си числото на безработнитѣ да е малко въ сравнение съ това въ други страни, защото, както казахъ, ние имаме малки градове, но това внася смутъ, безредице, това нарушава мира въ цѣла България.

Безспорно, за да можемъ да поведигнемъ нашето стопанство, да подобримъ благосъстоянието на нашия народъ, отъ голѣмо значение е какъ ще продаваме нашитѣ произведения, ще намѣримъ ли пазари за тѣхъ, защото българската консомация не е достатъчна да погълне цѣлото наше производство и е необходимо да правимъ износъ. Азъ имамъ данни, отъ които се вижда, г. г. народни представители, съ кои страни България търгува, къде тя изнася своитѣ стоки, къде ги продава, отъ къде тя получава чужди девизи, приходи отъ своята външна търговия. Азъ намирамъ, че нашата външна търговия е насочена на Западъ, а не на Изтокъ. Азъ имамъ данни, отъ които се вижда, че действително има държави на Западъ, където за нашитѣ стоки има много благоприятни пазари. Така, презъ 1930 г. ние имаме износъ за Германия, възлизашъ на 1 620 598 000 л., а вносъ за 1 035 459 000 л. Значи активъ въ нашата външна търговия съ Германия имаме 555 139 000 л. Ето единъ отличенъ пазаръ за българскитѣ стоки. Презъ 1931 г. имаме отъ търговията ни съ Германия единъ активъ отъ 664 133 416 л. Сѣщо отъ търговията ни съ Австрия презъ 1930 г. имаме единъ активъ отъ 167 050 000 л., а презъ 1931 — 658 629 568 л. Съ Франция имаме нищожна търговия, съ Англия — сѣщо, съ Ромъния — сѣщо. Ромъния просто взема нашитѣ пари, а срещу това не купува нищо отъ България. Сѣщото е и съ Югославия и съ другитѣ държави. Ако прегледате, обаче, даннитѣ за външната търговия на България презъ 1932 г., ще видите, че презъ тази година България вече губи германския пазаръ, нѣма активенъ балансъ, а пасивенъ; имаме активенъ балансъ само съ Австрия, Чехословашко, Белгия, Швейцария и Холандия.

Явно е, че България трябва да се стреми да запази тези пазари, които вече има, и да се настани там по-здраво. А тя има тази възможност, г. г. народни представители! Във тези държави ние ще можем да намерим добър пазар за произведенията на нашето стопанство, за което толкова много се безпокоим. Днес не са необходими само търговски договори. Днес имаме клиринги, днес имаме компенсации, днес имаме контингенти. Само с държавния монопол ние ще можем да гарантираме нашата външна търговия с тези страни, където имаме преимущество да внасяме стоки и спрямо които имаме активен търговски баланс. Нашите отношения трябва да бъдат там. Преди всичко нашата външна политика, политиката на нашето правителство трябва да бъде: българската държава да поддържа добросъседски отношения с малки и големи държави и да води чисто стопанска политика. Там трябва да бъдат насочени нашите усилия. Днес България няма нужда от това да тръгва с Югославия, Гърция, Турция, няма нужда от политически договори с тях; България има нужда от една стопанска политика, от създаване на богатства в тази страна. Ако ние сме богати, ако ние сме издигнати, ще намерим разумната политика, за да извоюваме правата на нашите поробени братя.

Аз не мога, за съжаление външната политика на България, да не кажа няколко думи за нашите малцинства. България е много скромна, тя стои на базата на мирните договори, тя иска изпълнението, преди всичко, на тези договори, но никой не ги изпълнява. Във Югославия има български малцинства. Там, обаче, българинът-гражданин няма право да чете на български език. Във Югославия не може да отиде нито един български вестник, не може да отиде дори едно детско списание. Щом е нито напечатано на книгата с „б“, ще го смътат за бунт срещу Югославия. Питам аз: в коя държава в света има такава забрана на чуждата книжнина, каквато има във Югославия? Може ли при такива условия да се говори за мир и за мирни отношения? Може ли при такива условия да се говори за братски отношения, когато големата част от нашите малцинства там са поставени във едно страшно робство, непознато дори и в сръбните войкове? Да не позволим да четат не политическа литература, да не позволим литературата най-невинна, детска, да отиде във Македония, това какво е? Нека бъдем откровени да кажем истината. Не желая да бъда максималист, но желая да констатирам един факт, без отстранението на който не може да има отиждане напредък в отношенията между Югославия и България. Ние не можем да се откажем от правата на нашите малцинства, на нашите заробени братя. Рано или късно те трябва да получат своите свободи. Как ще се борим да получат свободи нашите поробени братя, то е друг въпрос. Времето ще определи средствата. Сега можем да се борим и да отставаме техните права с мирни средства. Ще се борим за правата на нашите малцинства във чуждите държави и няма да ги оставим да бъдат преследвани и тероризирани от чужди власти, от чуждо иго. Свещен дълг на всеки народ е да защитава своите права. Народът, който не защитава своите права, той ще загине, той ще бъде унищожен от другите държави, от другите народи.

Г. г. народни представители! Тук се каза от преждеговорившия, че България не трябва да прави договори с Съветска Русия, че България не трябва да възстанови отношенията си с Съветска Русия, защото това било опасно за България. Когато болшевиизмът е смачкан във Германия и други места, било опасно да се възстановят търговските връзки с Русия! Аз намирам тази теза съвсем погрешна. Нима една фашистка Италия не е в отношения с Русия? Нима една кемалистка Турция не е в отношения с Русия? Аз съмтам, че първият пакт, който трябва да сключи България, е пактът с Съветска Русия. Няма от това опасност за болшевишка пропаганда. Нека нашето правителство намери сили в себе си да ни спаси от тази болшевишка пропаганда, но да създаде нормални, редовни политически и търговски отношения между нас и Русия. Този въпрос е голем за българската държава, за българското племе, за българския народ. Във миналото българският народ се е обръщал във тежки дни и нещастия към Русия. Така грамадна сила, която стои зад гърба на Ромъния, Бесарабия и Добруджа, не трябва да бъде пренебрегната. Нас не трябва да ни интересува режимът в Русия. Русия за Русия, България за България. Във Русия има руски болшевиизъм, във България не може да има болшевиизъм. Това трябва да знаем. И ако ние искаме да бъдем силни, да стоим здраво на своите позиции и да отставаме нашите права, ние трябва да потърсим приятел-

ството и сътрудничеството на братска Русия, независимо от това дали тя е съветска, дали е царска или буржоазна. Г. г. народни представители! Този въпрос е най-важният за народа. Буржоазна Франция сключи договор с Съветска Русия. Установяването на нормални дипломатически и търговски връзки с Съветска Русия, безспорно, ще бъде само от полза за България и ще даде по-голяма тежест на България като фактор в политическо, стопанско и всякакво друго отношение.

Г. г. народни представители! Аз съмтам, че днешното правителство стои пред тежки изпитания. Не е достатъчно само да говорим за парламентаризъм. Днес формите имат най-малко значение. Формите не трябва да бъдат спазвани с слепота. Във този момент на тежки изпитания, въ който живеем, по-важно е съдържанието на нашата. Имаме остра стопанска криза, небивала досега, имаме стопанска анархия, имаме вътрешна война — какво ми говорите за форми! Формите в този момент не са важни. И днес, ако правителството желае да бъде на своята висота, ако желае да изпълни своя дълг на върховен бълстител на интересите на българския народ, то трябва да прокара радикални реформи. Не са изявленията на г. Мушанов в пресата, които ще помогнат. Той трябва да вникне във това, което ще каже народното правителство, във това, което ще кажат отделните партии, защото днес всеки един политик, всеки един общественик е малко-много засегнат от това тежко положение, въ което живее българският народ. Днес най-малко има време за демагогия. Днес е време за жестове, днес е време за смели акции, за да може да се спаси българският народ. Днес, знайте едно, г. г. народни представители — че селото е обезвременно, че то не върва на властта и че утре, когато ще се създадат условия за пакостна агитация, тогава ще бъде късно да му се помогне. Дайте сега сериозно управление, дайте радикални реформи — това е необходимото. Ако това не направите, вие ще извършите грамадни грешки и за себе си, и за държавата, и за народа. Те искат днес добри лекари, добри и смели хирурзи, които да поемат отговорност във тия тежки минути, които живее България, българският народ и българската държава.

Г. г. народни представители! Един въпрос, който също ще бъде може би предмет на много спорове във Камарата, е въпросът за съществуващата корупция във управлението. Има ли корупция във днешното управление? Аз казвам: има; тя е продължение на корупцията, която имаше при Демократическия съговор. И най-малко право имат тези, които управляваха България 8 години, да говорят за чест във управлението, защото и въ времето на Събора имаше корупция.

Аз ще прочета един малък цитат от книгата „Le politique“ на Луи Барту. Този цитат ще ви покаже какъв е политикът, държавникът във Франция. Какъв може да бъде въ България — ще видим впоследствие. Въ своята книга Барту казва: (Чете) „На политика във Франция не му липсват недостатъци, не му липсват слабости, но той напуска властта такъв, какъвто е влезъл въ нея — честен, често по-беден, никога богат“. Така ли е у нас? Г. г. народни представители, ние знаем, че 9 юний — едни го смътат за светла дата в историята, други го атакуват — донесе на България не обновление, не опрощаване, не подем; 9 юний отвори алчността на нашата интелигенция за сметка на българския народ. Верно е, че деветоюнски днес притежават грамадни къщи и богатства. Аз знам бивш министър, който преди 9 юний беше голтак, а днес притежава големи богатства, върши предприятия, кооперативни домове и печели грамадни пари. Как може тогава този държавник, този политик, който идва беден, голтак въ управлението на тази страна и напуска това управление със грамадно богатство, забогатял, какъ този политик има право и куража да излиза предъ народа и да иска доверието му, когато той е използвал това негово доверие, за да натрупа богатства? Затова, първото условие, за да бъде възстановено доверието на българския народ въ нашето управление, е: политикът, държавникът да бъде честен. За нещастие, въ България виждаме много бедни политици, без средства, които, докопали се до властта, след 2-3-годишно министерствуване я напускат с грамадни богатства и живеят разкошен живот, въ лукс. Това не трябва да съществува въ България.

Ако Франция е велика държава, ако Франция устоя въ световната война, ако Клемансо можа да спаси Франция, то беше преди всичко затова, защото той беше честен

политикъ. Той не остави никакво богатство следъ смъртта си. Бриянъ, голѣмиятъ француски държавникъ, също не остави богатство, и той умрѣ беденъ. А нашитѣ политици, вчерашни голтаци, използватъ властта, за да натрупатъ богатства и отъ бедняци ставатъ богаташи. Даже нѣкои наши държавници, за да обезпечатъ своето богатство, пласиратъ паритѣ си въ чужди банки.

Г. г. народни представители! Азъ смѣтамъ, че този въпросъ — за морала на българския държавникъ, за морала на българския политикъ — е много важенъ. Дотогава, докогато нашето обществено мнение, нашата критика не прикове на позорния стълбъ такива политици, които заботаватъ, когато сѣ на власт, за смѣтка на народа, дотогава въ тая страна нѣма да има народъ, който да благоденствува, нѣма да има обществено мнение, което да контролира управлението и да бди за правата на народа.

Азъ не искамъ да бъда дребнавъ, но съмъ длъженъ да кажа, че днесъ има прояви на една корупция, която е може би много по-страшна, много по-голѣма, отколкото бѣше презъ управлението на Сговора. Знаемъ, че презъ управлението на Сговора имаше страшно разхищение на срѣдства. Въ Българската народна банка се получаваха месечни заплати по 100.000, по 120.000 л.; въ мина „Перникъ“ се получаваха тантиеми до 6.000 л. месечно и много хора забогатѣха по този начинъ, обаче при сегашното управление има друга форма на корупция. Знае се, че днесъ служби се продаватъ за пари. Много партизани правятъ търговия съ служби: взематъ възнаграждение, за да назначатъ на работа било мъжа, било жената. Често пъти жената е подложена на унижение, за да запази своето мѣсто като чиновничка или пъкъ за да запази мѣстото на своя мъжъ. Това е общо явление, г. г. народни представители. Най-вече днесъ е необходимо смѣло действие въ това отношение, защото малкитѣ въпроси често пъти спъватъ разрешението на голѣмитѣ. Ако корупцията днесъ, проявена въ тази форма, е така страшна, ние можемъ да си представимъ онова, което може да бѣде. Безспорно, горе на върховетѣ ще имаме корупция още по-страшна, която може да направи голѣми пакости и щети на цѣлото народно стопанство, на цѣлия български народъ.

Г. г. народни представители! Единъ другъ въпросъ, който трѣбва да интересува управлението, е въпросътъ за stabilitetа на чиновницитѣ. Азъ намирамъ, че дотогава, докогато не се стабилизира българскиятъ чиновникъ, нѣма да имаме крепка държава, нѣма да имаме здраво управление. Какво ви струва една голѣма финансова реформа, ако нѣмате персоналъ, ако нѣмате честни служители да я привеждатъ въ изпълнение? Вашата реформа, колкото и да бѣде добра, колкото и да е радикална, ако нѣмате персоналъ, който да я прокара въ живота, ясно е, че нѣма да успѣе и че ще бѣде изложена на поругание.

Г. г. народни представители! Този въпросъ е голѣмъ и рано или късно той трѣбва да бѣде разрешенъ. На какво прилича това, което става? Смѣни се управлението на едно министерство и цѣлиятъ персоналъ му се смѣнява. Смѣни се цѣлиятъ персоналъ на мина Перникъ, смѣни се персональтъ на стопанството „Тича“, смѣни се персональтъ на държавнитѣ желѣзници, смѣни се персональтъ въ почитѣ, едни учители се уволняватъ, други се назначаватъ! Тоя кадритѣ на какво прилича? Тоя струва на българския народъ много нещастия, много страдания и много вреди. Затова въпросътъ за stabilitetа на чиновницитѣ е голѣмъ държавенъ, народенъ въпросъ. Азъ смѣтамъ, че, за да може да получи по-голѣма стабилностъ и държавното управление, чиновникътъ трѣбва да бѣде стабилизиранъ и добре възнаграденъ. Не трѣбва да има беденъ чиновникъ и лишенъ отъ най-необходимото. На чиновника трѣбва да бѣде гарантирано едно минимално възнаграждение, което му е необходимо, за да може да живѣе, да се храни като човекъ.

Другъ е въпросътъ дали ще трѣбва да има повече или по-малко чиновници. Ако чиновницитѣ сѣ много, можемъ да намалимъ тѣхния брой, но азъ смѣтамъ, че ако чиновникътъ бѣде възнаграденъ по-добре, той ще даде два пъти повече работа. Ако ние не плащаме добре на чиновника, ако му плащаме много малка заплата, съ която той не може да живѣе, той ще стане или рушветчия, или ще прави обструкция: нѣма да работи добре и нѣма да гледа добросъвестно своята работа. Ако плащаме добре на чиновника и ако гарантираме неговото съществуване, неговия животъ и поминѣкъ, тогава този чиновникъ ще бѣде добросъвестенъ служителъ и за държавата, и за народа.

Така че въпросътъ за stabilitetа на чиновницитѣ е единъ голѣмъ въпросъ, който трѣбва да бѣде разрешенъ отъ днешното правителство.

Председателствуващъ Н. Шоновъ: Моля, г. г. народни представители, частъ е 8. Който е съгласенъ да бѣде продължено заседанието, моля да вдигне рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Т. Константиновъ (нац. с. т.): Г. г. народни представители! Азъ намирамъ, че въ тронното слово има много про- страници текстове, които, обаче, не сѣ ясни. Въ него сѣ споменати много проекти и мѣроприятия, а не сѣ споменати ония голѣми реформи, които сѣ най-необходими днесъ за страната. Азъ си спомнямъ, когато отъ тая трибуна сегашниятъ министъръ-председателъ г. Мушановъ, като опозиционеръ нѣкога, защитаваха най-ярко тезата, че Народната банка не бива да става емисионна, а трѣбвало да си остане такава, каквато е била основана отъ покойния Петко Каравеловъ, основателъ на Демократическата партия. Най-силниятъ му аргументъ, съ който той атакуваше бившето правителство на Сговора по този въпросъ, бѣше, че то обрнало Народната банка отъ народенъ институтъ за кредитъ въ емисионенъ институтъ, институтъ въ рѣцетъ на чуждитѣ банки, съ което се отнело на нашия стопански животъ единъ грамаденъ кредитъ. Необходимо е да се създаде новъ държавенъ институтъ за кредитъ г. Миншайковъ, многоуважаемиятъ професоръ, който въ миналата Камара тукъ, отъ трибуната, произнесе една голѣма речъ като теоритикъ, като професоръ, каза също, че е необходимо за България да се създаде единъ новъ държавенъ институтъ за кредитъ на мѣстото на Народната банка, която стана емисионенъ институтъ. Но когато той стана министъръ на търговията, замѣлча, не успѣ да прокара своята голѣма идея. Той занѣмъ и неговото стоене нѣколко месеца като министъръ на търговията бѣше ознаменувано въ бездействие и пасивностъ. Азъ знамъ, че въ управлението на Сговора тогава му се правѣше спѣнка, не му се позволяваше да прокара тази голѣма реформа, защото Сговорътъ нѣмаше такава идея за създаване новъ държавенъ институтъ за кредитъ, защото той бѣше виновенъ за обрнването на Народната банка отъ банка на кредитъ въ емисионна банка. Затова азъ приканвамъ Народния блокъ и болшинството да си спомнятъ тия думи на г. Мушановъ като опозиционеръ и да поискатъ отъ него въ най-скоро време да се премахне влиянието на частнитѣ банки, като се създаде нова държавна банка за кредитъ, която да кредитира селскитѣ стопани, занаятчиитѣ, работницитѣ и нашата индустрия. Тогава ние нѣма да бѣдемъ въ зависимостъ отъ чуждитѣ банкери.

Г. г. народни представители! Въ това отношение нищо не се прави, а туй е едно голѣмо опущение. Ако ние разрешимъ правилно въпроса за задълженията, следъ това трѣбва да получи своето искрено разрешение и другиятъ боленъ въпросъ — тоя за кредита. Време е вече да освободимъ нашитѣ търговци, нашитѣ занаятчи, нашитѣ работници, нашитѣ селяни отъ лихвари и отъ частнитѣ банки, като ги дадемъ въ рѣцетъ на една държавна народна банка за кредитъ, която, безспорно, повече ще милѣе за интереситѣ на българския народъ, отколкото частнитѣ лихвари, частнитѣ банки. Въ това отношение нека се почне тази реформа. Азъ намирамъ, че нашитѣ частни банки не сѣ много полезни. Тѣ разшириха своитѣ операции много, тѣ навлѣзоха въ области, които имъ сѣ чужди, тѣ правятъ търговия, тѣ купуватъ хотели и тютюни, тѣ създаватъ фабрики и съ това внасятъ смущаване на кредита най-вече и заплашватъ вложителитѣ и беднитѣ спестители съ загубване на тѣхнитѣ спестени пари. Затова първата задача на днешното управление е да постави подъ контролъ частнитѣ банки. Днесъ много вредно и много опасно е това раздробяване на банкитѣ на безброй много банки, които съществуватъ въ провинцията. Като първа стѣпка въ това отношение азъ намирамъ, че трѣбва да се започне отъ държавата обединението на банкитѣ въ голѣми банки, въ голѣми сдружения. Това трѣбва да стане по воля и по желание на държавата, за да станатъ тия банковни учреждения по-полезни при кредитирането на трудовия селски народъ.

Въ това отношение, обаче, тронното слово е много анемично и унило, реформитѣ, които то оповестява, сѣ поврхностни. Ние, като народъ, желаещъ спокойствието, желаещъ да работи спокойно, желаещъ създаването на блага, за да можемъ да живѣемъ добре и да се ползуваме отъ културнитѣ преимущества и материалното благосъстояние, трѣбва да желаемъ осъществяването на тия именно реформи, за

които ви споменах, Това е необходимо да стане, и то по единъ общъ планъ. Днесъ всички учени икономисти казватъ, че капитализмътъ си отива, че иде новъ свѣтъ. Наистина, капитализмътъ ще си отиде, нови форми на управление идатъ, а старитѣ форми загиватъ. Този процесъ е неизбеженъ, той ще се наложи. Отъ стария свѣтъ ще се роди новия свѣтъ. Голѣмиятъ германски ученъ и икономистъ, професоръ въ Берлинъ, Зомбартъ, въ своята книга „Модерниятъ капитализмъ“, казва, че само онѣзи сѣ прави, които поддържатъ революционно-реформаторско становище по голѣмитѣ стопански проблеми. Това може да не бѣде болшевикътъ на Русия, може да не бѣде марксизмътъ, но азъ съмъ убеденъ, че въпросътъ ще намѣри разрешение въ духа на общността, кооперацията. Тамъ ще потърсимъ ние спасението на българската държава.

И най-лесно е България да мине къмъ колективния начинъ на стопанисване, защото въ България има всички условия — има капитализмъ, който е още въ своето начало, който не е тъй грабителски, който още не е тъй страшенъ и паразитенъ и не може да се противопоставя. Отъ друга страна имаме добри форми на колективна стопанска държавна дейностъ, каквато е мина „Перникъ“ — едно голѣмо държавно предприятие. Кой може да си представи въ България, че мина „Перникъ“, това грамадно национално богатство, може да бѣде въ чужди ръце, въ ръцетѣ на чуждия капиталъ? Тамъ се хвърлиха милиарди, но тия милиарди дадоха своитѣ резултати. Това предприятие показва, че е едно грамадно държавно народно богатство. Въ коя капиталистическа държава — въ Франция, Германия и другаде — имате такова колективно предприятие, каквото е нашата мина „Перникъ“? Знаете, че въ Франция и въ Англия и другаде желѣзниците сѣ още въ ръцетѣ на частни компании. Въ Германия има още частни мини. Мини „Перникъ“ чрезъ сегашната си форма на държавно стопанисване показватъ, че България може да мине много лесно къмъ нова форма на стопанска и финансова дейностъ. Въ това отношение въ България имаме малко прѣчки, и при много малки усилия, съ малко воля и съ добро желание, ще могатъ да се извлѣкатъ голѣмитѣ богатства, които пълнятъ нашата земя, която ражда много култури, която крие въ своитѣ недра голѣми богатства. Ние ще можемъ да разработимъ тия богатства чрезъ общи, колективни усилия. Само по тоя пѣтъ въ България може да се почне стопански подеъмъ. Ние не можемъ да чакаме чуждия капиталъ, защото чуждиятъ капиталъ идва само да граби. Днесъ, както е свѣтътъ въ криза, не можемъ да очакваме отъ частния капиталъ да тласне страната къмъ стопански подеъмъ, къмъ прогресъ. Само чрезъ общи усилия, чрезъ кооперацията, чрезъ съюзяване на народнитѣ сили въ разни форми на стопанска дейностъ, чрезъ подчиняване интереситѣ на капитала на труда, само чрезъ трудовитѣ стопански организации, които иматъ право на съществуване, може да се донесе стопанска култура и прогресъ на страната. Капиталътъ спѣва стопанския прогресъ на страната. Затуй е много трудно разрешението на въпроса за задълженията въ този моментъ. Отъ тая трибуна ние две години наредъ повдигаме тоя въпросъ. Не е ли вѣрно, че отложихме съ година разрешението на този въпросъ, за да не задушимъ кредита въ нашата страна? Кредитътъ не е задушенъ отъ демагогията на тоя или оня, а отъ туй, че се отлага всѣки день разрешението на въпроса за задълженията. Той не получи радикално разрешение. Но, г. г. народни представители, казва, че всѣки стопански въпросъ е и въпросъ психологически; въпроситѣ на кредита сѣ най-вече въпроси психологически. Внесете спокойствие въ душата на народа. Дайте му вѣра, че неговата земя и утре ще бѣде въ неговитѣ ръце, дайте му надежда, че нѣма да му отнемете неговия воль, неговата нива, че своя продуктъ — ориза, царевицата, хранитѣ — ще ги продава скѣпо, на достойна за него цена. Дайте му тая вѣра, тоя куражъ, и ние ще спасиме страната отъ кризата.

Но за да има тая вѣра, трѣбва да се даде едно радикално и методично разрешение на въпроситѣ. Правителството трѣбва да предприеме по-дълбоки и по-смѣли реформи. Когато се отлага разрешението на въпроситѣ отъ днесъ за утре, когато търсимъ компромисно разрешение, не може да се внесе спокойствие въ народа. Народътъ има инстинктъ, той чувствава най-добре, той е най-плавливииятъ масштабъ, съ който можемъ да мѣримъ въ всѣки моментъ кое правителство е право, кое правителство дава добро управление на народа и кое дава лошо. И ако днесъ въ България се надигатъ тъмни сили, ако народътъ търси въ реакцията спасение въ своето отчаяние, то е, защото правителството нѣма сили и куражъ да прокара радикално една смѣла стопанска реформа. Народътъ вижда, че се засилва реакцията, и смѣта, че тамъ е спасението.

Ние сме страна на дребното селско стопанство, на сръднитѣ съсловия и можемъ да направимъ въ това отношение много, можемъ да дадемъ инициатива на нашитѣ колективни стопански тѣла да развиятъ дейността. Азъ питамъ тукъ въ Камавата г. министра на земледѣлното и правителството: какъ може днесъ една централа „Въча“ да бѣде кооперация отъ нѣколко души, когато може да бѣде държавно предприятие подъ контрола на държавното управление? Държавата е вложила въ това предприятие близо единъ милиардъ лева свои пари и то поддържа пари подъ гаранцията на държавата. Защо да не може държавата да използва тѣзи 20 и повече хиляди конски сили отъ електрическата централа „Въча“? Не може една кооперация, която нѣма сръдства, да използва тази централа. Държавата може да използва тѣзи 20 и повече хиляди конски сили съ огледъ на стопански придобивки, съ огледъ на създаване нови стопански предприятия въ голѣмъ размѣръ и въ много по-голѣма областъ. Днесъ тази енергия отъ 20 хиляди конски сили стои въ спящо състояние въ централа „Въча“. И тукъ трѣбва пакъ куражъ, за да се направи нѣщо въ това отношение. И тукъ е необходима воля. Азъ смѣтамъ, че именно поради партизанство не можемъ да се решимъ къмъ прокарването на тази реформа, за да може тия конски сили, които има централа „Въча“, да бѣдатъ използвани въ голѣмото Тракийско поле, което дава всичко: и памукъ, и рози, и оризъ, и лозя, и тютюнъ, и което поле, особено около централа „Въча“, с, споредъ думитѣ на единъ инженеръ англичанинъ, даятъ на свѣта. Ние можемъ тия богатства да ги използваме само чрезъ една смѣла стопанска дейностъ, а не да предоставяме всичко на частната инициатива. Частната инициатива е много бавна, тя е много не-сигурна. Само голѣмитѣ държавни колективни, кооперативни и общински инициативи могатъ да създадатъ въ България голѣмъ стопански подеъмъ, само тия инициативи могатъ да спасятъ България отъ това тежко положение, въ което се намира. За да може България по-малко да се влияе и зависи отъ свѣта, тя трѣбва да направи тѣзи реформи, като се изработи единъ общъ стопански планъ.

Г. г. народни представители! Говори се у насъ за компетентно управление и диктатура. Азъ чухъ г. Цанковъ тукъ да говори за новъ Парламентъ. Азъ мисля, че го разбрахъ. Той каза: „Стопански парламентъ, парламентъ не на партитѣ, а парламентъ на стопанскитѣ съсловия въ тази страна“. Това е фашизмъ. Нека той откровенно да каже това. Защо го казва наполовина? Нека се знае, че Цанковъ чрезъ своята речъ днесъ отъ трибуната откъп своитѣ намѣрения наполовина. Той вдигна малко завесата днесъ, той каза, че ние всички тукъ, въ този Парламентъ, нѣма да бѣдете, ако се произведатъ избори, а ще бѣдатъ други. Отъ тамъ (Сочи мнозинството) имаше закачки, но той каза: „Ще пратимъ представители на свободнитѣ съсловия, на свободнитѣ професии, на работницитѣ и земледѣлицитѣ, а не представители на партитѣ“. Това е вече ново нѣщо въ нашитѣ партизански борби. Ако ще трѣбва да направимъ тази реформа, нека да го каже откровенно. Може ли да дойде въ България фашизмъ или не може? Азъ откровенно ви казвамъ: познавамъ добре България и имамъ нескромността да твърдя, че въ България нѣма условия за съществуване на фашизмъ, такъвъ какъвто има въ Италия, какъвто има въ Германия. Прочетете тази хубава книжка, г. Цанковъ, (Сочи една книга), въ която се казва, че въ Италия нѣма сръдно съсловие, а има богати и сиромаси. Въ Франция, вѣрно е, има сръдно съсловие и то е най-силното съсловие. Азъ правя паралелъ между Франция и България и казвамъ: въ България има солидно и здраво сръдно съсловие — това сѣ селянитѣ, това сѣ дребнитѣ собственици, това сѣ занаятчиитѣ и даже работницитѣ. Това сръдно съсловие нѣма да позволи да се направи този експериментъ въ България. Можемъ ние въ България да изучаваме корпоративната форма на управление, но не да се върви по примѣра на Италия и Германия. Всѣки народъ има своя особена психология. Шпенглеръ, голѣмиятъ философъ на Германия, който написа книгата „Залѣзътъ на Запада“, голѣма, всеизвестна книга всѣхъ учения свѣтъ, казва: „Всѣки народъ има своя самобитна история, своя самобитна психология, свой моралъ и свои присѣщи нему порядки: въ Англия е едно, въ Франция — друго, въ Германия — трето“. И азъ казвамъ: българскиятъ народъ има своитѣ особености. Той не е младъ народъ; той има нещастие то да бѣде на пътя на нахлуването на турцитѣ отъ Азия къмъ Европа и сполъ това тѣхно нахлуване къмъ Западъ. Той се жертвува презъ XIV-то столѣтие и спаси западната цивилизация. Неговото развитие се спѣна поради едно 500-годишно робство подъ владичеството на едно ново племе, силно, мощно и организирано, каквото бѣха турцитѣ. Въ това отноше-

ние нека си спомним, че ако ромънският селянин бѣше безправен крепостникъ, българският селянин презъ 5-вѣковното робство не стана крепостникъ, той си остана дребенъ собственикъ. Кърджалиитѣ въ турско време разрушаваха цѣли области въ Тракия, заграбиха имуществото на населението, избиваха частъ отъ него, а друга частъ, следъ възстановяването на мира въ тази страна, се завръщаше. Нашиятъ селянинъ не се отчайваше. Той почваше да работи отново като крепостникъ и казваше на пашата: „Паша, азъ желая да платя своята земя“. Спестяваше стотинка по стотинка, металикъ по металикъ — по онова време — и отново закупуваше своята земя и ставаше собственикъ. Ако тоя селянинъ презъ времето на 500-годишното робство успѣ да запази своето положение на дребенъ собственикъ, азъ смѣтамъ, че това е благодавление на тая своя особеност, на тая своя психология. Азъ смѣтамъ, че не е възможенъ фашизмътъ въ България, нито пъкъ болшеизмътъ. Сега болшевишка Русия прави своитѣ експерименти. Тя прилага единъ режимъ новъ, дошелъ по силата на една историческа необходимостъ. Болшевиизмътъ взема властѣта въ Русия, понеже руската буржоазия и руската аристокрация му дадоха възможностъ за това. Въ България болшеизмътъ не е възможенъ, защото българскиятъ селянинъ е беденъ. У насъ нѣмаме аристокрация, нѣмаме привилегирована класа по своето социално положение и по своя произходъ. Въ България имаме само единъ народъ и само една национална българска буржоазия. Тоя нашъ селски народъ — нима не е вѣрно? — дава и учителя, и професора, и офицера, и чиновника. Нашата интелигенция въ своята голѣма частъ произхожда отъ селото, отъ дребния селски стопанинъ. Тогава какъ можемъ да говоримъ ние въ България за болшеизмътъ? Тая интелигенция, която е възпитана въ този духъ на дребния селянинъ, който създава, който е източникътъ на всички материални блага въ тая страна, нѣма да позволи експерименти, като тия на фашизма или на болшеизма.

Какво друго може да се постигне у насъ въ България? Смѣтамъ, че може да настѣпи у насъ една нова епоха на труда, следъ тази на капитала. Казахъ, че у насъ има голѣми стопански предприятия, които сѣ въ рѣцетѣ на държавата, когато въ други страни тѣ сѣ въ рѣцетѣ на частни лица. У насъ въ рѣцетѣ на държавата сѣ и желѣзницитѣ, и минитѣ, и трудовитѣ стопанства — трудовата повинностъ. Това е едно голѣмо социално предприятие въ България, е една голѣма реформа, която днесъ много държави, каквито сѣ, напр., Германия и Холандия, искатъ да прокаратъ. Ние сме въ едно особено благоприятно положение и съ малки опасности можемъ да прескочимъ малкитѣ препятствия, малкитѣ разстояния и да минемъ къмъ новата форма на стопанска дейностъ и на държавно управление. Това е да издигнемъ принципа — трудътъ да бѣде въ основата на държавното управление, въ основата на стопанството въ тая страна. У насъ имаме една крѣпка, нова, едра банкерска и индустриална буржоазия. Тя е алчна, тя е готова да пожертвува и народътъ, и държава. Тя търси съюзници и вѣнъ отъ България, вѣнъ отъ нацията. Но тя може да бѣде лесно ударена, когато ние работимъ въ рамкитѣ на държавата, въ рамкитѣ на нацията, съюзени около идеята на труда, който трѣбва да легне въ основата на държавната и на стопанската организация на България, около принципа на господството на труда надъ капитала. Тамъ азъ намирамъ спасението и идеалътъ за бѣдещето. Тогава ние ще бѣдемъ народъ съ новъ идеалъ, съ нови разбираня, съ нови идеи. Ето идеалътъ, който трѣбва да бѣде соченъ на българската младежъ — да спасимъ България отъ влияния на чуждия и на българския капиталъ, който нѣма отечество, който нѣма нация. Днесъ само работникътъ, селянинътъ, занаятчията има отечество, той има интересъ да съществува българската държава, и тая държава да не бѣде държава на шена капиталисти, а на трудовия народъ. Затова ние трѣбва да издигнемъ новата трудова държава. Когато работимъ въ рамкитѣ на нашата нация, когато работимъ въ предѣлитѣ на нашия народъ и на нашата държава, ние ще успѣемъ безъ голѣми преврати, безъ голѣми преломи, безъ голѣми промѣни, безъ сътресения да проведемъ единъ новъ порядъкъ и да установимъ една нова епоха. Това е епохата на труда, който трѣбва да бѣде поставенъ въ основата на нашето държавно и стопанско устройство. И нека се запомни, г. г. народни представители, тогава и стопански въпроси, и национални въпроси ще бѣдатъ по-добре разрешени. Българската финансова буржоазия не се интересува отъ македонски въпросъ, тя се интересува отъ своитѣ акции, отъ борсата въ Парижъ или въ Лондонъ, тя се интересува отъ своитѣ банки, тя нѣма отечество. Само трудовиятъ народъ има интересъ да съществуватъ свободи и права въ Бъл-

гария, за да може да се радва на политическа и културна свобода. Това е новата епоха, това е новиятъ свѣтъ. Само така може да се върви напредъ. И у насъ само Земледѣлскиятъ съюзъ, който по своя съставъ представлява интереситѣ на селското трудово население, е първиятъ, който трѣбва да се ориентира въ тая посока — да върси новитѣ пѣтици. И тамъ е неговото спасение. Той трѣбва да скѣпса съ буржоазнитѣ партии, защото, ако продължава да бѣде въ съюзъ съ гѣхъ, той ще загине, той ще стане въ рѣцетѣ на банкери и на спекуланти орѣдие за експлоатация на българския народъ. И азъ виждамъ новия пѣтъ, азъ виждамъ новия свѣтъ. Въ името на тѣзи разбираня, г. г. народни представители, азъ свършвамъ своята речъ, като вървамъ въ новата звезда на България, като вървамъ въ труда на българина, като вървамъ въ бѣдеща цвѣтуща трудова България. (Ржкоплѣскания отъ нѣкои народни представители)

Председателствуващъ Н. Шоцовъ: Има думата народниятъ представитель г. д-ръ Георги Димитровъ.

Обаждаатъ се: Нѣма го.

Председателствуващъ Н. Шоцовъ: Има думата народниятъ представитель г. Петъръ Даскаловъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители. Азъ отъ 35 години слушамъ въ Народното събрание тронни слова и отговори на тронни слова. Обаче отъ година на година все повече се убеждавамъ въ онази моя мисль, която и другъ пѣтъ съмъ изказвалъ — че Народното събрание у насъ напразно губи времето си въ едни пози, декори и театралности, съ които орагоритѣ повече искатъ да обличатъ своитѣ речи, отколкото да направятъ онуй, което същността, което значението на тронното слово изисква. Въ миналото у насъ е имало такива случаи: понеже тронното слово изразява — чрезъ държавния глава — политиката на правителството, ставали сѣ оратори отъ опозицията, които въ своя говоръ сѣ предлагали текстове, които отъ тѣхно гледище представляватъ единъ блямъ за правителството. Такива текстове въ миналото има даже гласувани. Обаче никогато по-късно подобно нѣщо не виждаме. Излъзе единъ ораторъ и понеже му е опредѣлено отъ правилника за вътрешния редъ на Народното събрание да говори два часа, извади часовника напреде си и гледа непремѣнно два часа да говори, защото има нѣкои, които мислятъ, че продължителността на говора е именно същността, цената, стойността, тъй да се каже, на говора. Азъ чухъ, напр., г. Цанковъ да говори и той въ опредѣленото споредъ правилника време. Въ своята речъ той си обърна погледа чакъ къмъ Далечния изтокъ, къмъ Китай и Япония, отиде да види какво става и въ Съединенитѣ щати, и въ Англия, говори за положението на всички страни въ Европа, говори и за България, . . .

И. Драгойски (д): Между другото.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): . . . но азъ не чухъ отъ него, като шефъ на опозиционна партия, . . .

А. Капитановъ (з): „Народно движение“.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): . . . който излиза да говори противъ правителството, да противопостави на правителството своя политика; азъ не го видѣхъ да излъзе съ едно конкретно предложение, формулирано, което той би желалъ да влѣзе въ текста на отговора на тронното слово, за да бلاميра правителството. Безъ съмнение, правителството има своето болшинство и предложението на г. Цанкова щѣше да бѣде отхвърлено; но тоя текстъ, който би трѣбвало той да даде, ако искаше да остане вѣренъ на духа на нашата конституция по тронното слово и на онова, което е традиция въ истински конституционнитѣ страни, това нѣщо, което той щѣше да даде, безъ да бѣдѣше то прието отъ болшинството, все пакъ щѣше да бѣде едно указание за една политика, която той следва.

Ето защо азъ не харесвамъ тѣзи дълги разисквания по отговора на тронното слово и — както имахъ случай да кажа миналата година, казвамъ го и сега — бихъ желалъ правителството да се отърве отъ тѣхъ. Бихъ желалъ, правителството да се споразумѣе съ всички опозиционни шефове и, колкото е възможно по-скоро, въ единъ кратъкъ срокъ да се свърши съ тѣзи толкова продължителни говорения, които уморяватъ човѣка. И азъ сега, когато излизамъ, следъ толкова продължителни речи да говоря и би трѣбвало да имамъ повече сили, чувствавамъ се уморенъ. Обаче туй уморяване нѣма да ми попрѣчи да

говоря, защото искамъ да остана вѣренъ на тезата, която поддържамъ — че народниятъ представител, когато ще излѣзе да говори по отговора на тронното слово, трѣбва да зачекне онази основа, която той мисли, че е гледище по вътрешната политика и по външната политика на партията му; и да се изкаже въ нѣколко думи, безъ да прави дълга екскурзия изъ всички европейски, американски и азиатски държави, безъ да разправя за положението въ цѣлия свѣтъ, парично, стопанско, финансово и пр. какво е, ...

А. Капитановъ (з): А да забравя България!

П. Н. Даскаловъ (нац. л): ... безъ да ни дава онази смѣсена салата, както казватъ нѣмцитѣ, която за случая е отвратителна и непотрѣбна.

Г. г. народни представители! Онова, което на мене направи впечатление въ тронното слово на Негово Величество Царя, то е онзи пасажъ отъ него, който се отнася до Парламента и който подтиква Парламента къмъ по-активна, по-действителна, по-ползотворна работа. За да дойде предъ Народното събрание даже Негово Величество, да напомни на Събранието, на депутатитѣ, че тѣ иматъ единъ дългъ — да съсредоточатъ своята дейностъ, да я осмислятъ и да дадатъ въ едно скоро време разрешение на въпроситѣ, които наистина вълнуватъ цѣлия български общественъ животъ — обезателно, мисля азъ, трѣбва да е имало причина за това. Тази причина азъ я намирамъ лесно въ онова настроение, което се създаде у насъ отъ нѣколко години насамъ противъ Парламента, въ онази пропаганда, която се прави отъ различни дружества, организации и отдѣлни лица, които, като иматъ предъ видъ слабоститѣ, които тѣй щедро проявява Парламентътъ, използватъ тѣзи слабости като оръжии срещу сѣкия Парламентъ, за да се борятъ противъ него.

Парламентаризмътъ е една форма на управление, която има своитѣ недостатѣци, както ги има и деспотизмътъ, както ги има и аристократическото управление, както може да ги има въобще всѣко управление. Когато се изминатъ дълги години отъ упражняването на единъ режимъ, този режимъ се изхабява, хора липсватъ нонѣкога отъ политическото поле, липсватъ голѣми държавници, голѣми личности, такива, които сами да олицетворяватъ политическата мисль и политическата идея. И, следователно, никакъ не е чудно, че и парламентарниятъ режимъ се изхабява и извиква недоволства противъ себе си.

Преди нѣколко време имахъ случая да чета една речъ, която персийскиятъ царъ Киръ преди 2.000 години е държалъ, която бихъ могълъ да ви процитирамъ тукъ, ако искахъ и азъ да ви отегча, за да видите, какъ царътъ на персийцитѣ, единъ отъ най-голѣмитѣ владетели тогава, се обръща къмъ своя народъ да критикува недостатѣцитѣ на народовластието, на демокрацията, която и тогава е била позната; какъ е критикувалъ тѣй нареченото тогава аристократическо управление, после деспотическото управление, и каква преценка е давалъ той. Ако преди 2.000 години, въ времена, както ги смѣтаме, варварски, може единъ царъ да говори въ полза на единъ режимъ и да критикува другъ, толкозъ повече днесъ, както и подиръ 1.000 години, винаги ще се намѣрятъ хора да критикуватъ единъ режимъ.

Парламентарниятъ режимъ специално у насъ — не искамъ да се впускамъ да говоря за чужбина, защото ще отида далечъ и ще сравнявамъ елементи несравними — въ сѣщностъ никога не е билъ истински парламентаренъ режимъ, такъвъ какъвто го чертае теорията, такъвъ какъвто е идеалътъ на парламентариститѣ. При все туй ние трѣбва да благодаримъ, че този режимъ ни се даде още въ първитѣ години следъ освобождението. Г. Цанковъ говори за корупцията, за която азъ по-сетне ще се спра специално. Ако въ парламентарния режимъ има корупция — която той осжда — въ деспотическия режимъ има най-голѣма корупция, най-голѣма развала. Но при деспотическия режимъ не се дава никому възможностъ нито да излѣзе да посочи корупцията и развалата, нито да я осжди и критикува. И ако две монархии — руската и турската — въ последнитѣ десетилѣтия се разрушиха, за това най-главната причина бѣше корупцията. Тѣзи две държави си приличаха като две капки вода въ корупцията. И най-после и една, и другата трѣбваше да се изгубятъ, да изчезнатъ и на тѣхно мѣсто да излѣзатъ нови: кемалистка Турция и болшевишка Русия.

Какво казватъ и какво искатъ въ сѣщностъ противниците на парламентаризма? Ако е за критиката на парламентаризма, азъ нѣма да се спра на нея, защото, да ви кажа, азъ чувствамъ колко тѣ сѣ прави, когато критикуватъ парламентаризма. Нѣщо повече — аргументитѣ, съ

които си служатъ, когато критикуватъ парламентаризма у насъ, сѣ и мои аргументи, и азъ ги приемамъ. Но азъ, който познавамъ добре недѣлитѣ на Парламента, бихъ ви далъ нови аргументи. Обаче азъ питамъ: въ замѣна какво тѣ ни даватъ вмѣсто този парламентаренъ режимъ, както го имаме съ партиятѣ? Кой и съ какво ще замѣсти парламентарното управление? Азъ съмъ обрѣщамъ вниманието на всички онѣзи, които съ лека ръка правятъ тия критики, и открито съмъ имъ казвалъ: дайте ми една по-свършена, по-хубава форма на управление, азъ съмъ готовъ да я приема! Споредъ мене, нѣма народъ, като българския, който съ такава готовностъ би възприелъ едно предложение, което се касае до реформи, ако е въпросъ за подобрене на държавното ни управление. Защото, безспорно е, нашиятъ народъ не е билъ свързанъ въкове съ нѣкакъвъ режимъ, съ нѣкаква форма на управление, за да не може да скъса съ нея. Той е готовъ да приеме всички хубави идеи, които му идатъ отъ странство, съ желание да подобри своя вътрешенъ и външенъ животъ. Но понеже такава нѣщо не се казва, понеже онѣзи, които минаватъ у насъ за желатели на диктатура, видѣха, че тѣ ще намѣри пълно отблъскване отъ съединенитѣ сили на всички други партии и на самия народъ, тогава тѣ обрѣнаха листа и казаха: „Не е въпросъ само за диктатура; искаме едно управление, вмѣсто Народния блокъ, което да бѣде управление честно, компетентно, съ компетентенъ Парламентъ!“ Отлично! Искането е повече отъ похвално — да дойде едно управление, което да е почтено, да дойде едно управление, което да даде на народа всичко онова, отъ което той има нужда, и да дойде единъ Парламентъ, който да стои на онази висота, на която всички ние го желаемъ. Че това, мисля азъ, е идеалъ на всинца ни тукъ. Но какъ ще дойде то? Дайте ни рецептата за това, за да мога да се съглася и азъ съ васъ и да дойда и азъ подъ вашето знаме, като остава и Народния блокъ, и партията, къмъ която принадлежа! Такъвъ цѣръ, такава рецепта, обаче, никой не е далъ и не дава. Въ Германия има диктатура, но Хитлеръ, преди да дойде на власт, получи въ опозиция 17 милиона гласове; близо половината отъ избирателитѣ бѣха вече на негова страна. Мусолини, който установи диктатура съ 400 хиляди души войнски фашисти, влѣзе въ Римъ, за да го превземе, тогава когато въ държавата имаше пълна анархия. Той се наложи затуй, защото народътъ го искаше. Тѣй е и съ диктатурата въ Польша. Польша е една държава, която обичамъ, защото отъ всичкитѣ славянски държави, които обиколихъ и видѣхъ, единствено тамъ срещнахъ топло сърдце за българина; само въ Польша разбирахъ нашитѣ болки, защото и Польша преживѣ сѣщата страшна и трагична сѣдба — отъ 500 години раздѣлена на три, каквато сѣдба преживяваше България досега и каквато преживява сега. И тамъ има диктатура, но начело на тази диктатура стои маршалъ Пилсудски, когото обожаватъ почти всички, за корото и противниците му, съ които съмъ говорилъ, когато бѣхъ тамъ, социалисти и други, нѣматъ, освенъ думи за похвала, и признаватъ, че той има право да управлява и направлява сѣдбата на своя народъ. Ами сѣщото нѣщо не е ли въ Турция, кждето Кемалъ паша избави отъ съсипване, отъ разрушение и отъ униожение своето отечество и му даде единъ независимъ, свободенъ животъ? И народътъ додого е живъ ще почита своя освободител, своя непобедимъ герой, както го наричатъ турцитѣ. Тукъ, у насъ, кой е той, който иска диктатура, или, ако се уплаши да иска диктатура, ще рече: дайте ми компетентенъ, честенъ Парламентъ и достойно правителство? Кой да го даде? Ще се обрнете ли къмъ царъ Бориса, който въ смѣтни времена, въ времена на бъркотия се качи на престола, за да спасява страната, ще се обрнете ли къмъ него да искате да сваля правителства и да качва тия, които вие му посочите? Вие, които толкова години наредъ се борихте противъ царъ Фердинанда, противъ личния му режимъ и не му простихте нито когато бѣше тукъ, нито когато избѣга, нито сега, когато е въ чужбина, даже и да се е покаялъ, не сте му простили и не искате да му простите, вие ли искате сега да вмѣсвате нашия държавенъ глава въ вътрешнитѣ разправи, въ партийнитѣ борби, да решава сѣдбата на правителствата, и то по желание на единъ човѣкъ, който мисли, че представлява най-хубавата идея, а нѣма задъ гърба си нито единъ избирателъ, нито единъ данъкоплатецъ? Защото и азъ мога да напиша една статия съ позивъ къмъ Негово Величество и да я помѣстя въ нѣкой вестникъ, кждето могатъ да ми дадатъ мѣсто за нея, и да му кажа: махнете това правителство, махнете Народния блокъ, смѣнете това правителство! Но кого ще докарашъ? Ето единъ въпросъ, предъ който и царътъ ще се смути. Азъ не вѣрвамъ, че той ще се уплаши отъ тая прерогатива, която има по конституцията, да сваля правителства. Азъ бихъ желалъ даже царътъ да използва тая своя прерогатива, когато едно правителство се окаже действително негодно да прояви ползена, реформаторска дей-

ност, и да даде нѣтъ на такова правителство. Но азъ мисля, че ако той не се е решил до днесъ да направи подобно нѣщо, то не е защото му липсва смѣлостъ или защото иска партиитѣ да се разпореждатъ съ България като съ свой чифликъ, но защото и той, като се обърне наоколо си, вижда съ какво е заобиколенъ, какво има около него: вижда четири партии, които дойдоха по силата на народното довѣрие, които иматъ свое правителство. И когато се обърне къмъ оппозицията, която винаги трѣбва да бѣде готова да замѣсти правителството, какво вижда тамъ? Вижда една разпокъсаностъ, вижда едно безсилие, една слабостъ, които ще му попрѣчатъ да направи превратъ — защото би било равно на превратъ това, да се даде властѣта на партии отъ оппозицията, които нѣматъ задъ гърба си нищо, или да се даде властѣта на организации, които само затуй, защото иматъ хубаво име, иматъ претенцията да управляватъ България.

Г. г. народни представители! Азъ отивамъ даже подалечъ. Вие знаете каква пакостъ е раздробеностѣта на нашитѣ партии за политическия ни животъ, колко зле се отразява тя върху морала на гражданина и на избирателя. Когато той види да се цепятъ партиитѣ, полска-лека, постепенно-постепенно да изтъняватъ тия политически организации, които нѣкога сѣ били силни, мощни, голѣми; когато вижда разпокъсанъ Земледѣлския сѣюзъ, който претендираше да обединява всички селски здрави рѣще; когато вижда Националлибералната партия, която претендираше, че има едно голѣмо наследство, че има голѣмо влияние въ страната, че има много поддръжници, и въпрѣки голѣмитѣ жертви, които е давала, да се цели на две, на три части, даже когато е на властъ, или група да се цели и частъ отъ нея да образува друга група въ Парламента; когато Сговорътъ, който 8 години бѣше на властъ и, следователно, съ пълно право може да се каже, че тия хора презъ 8-годишното си управление се сдружиха и, пригърнати въ едно да управляватъ България, трѣбва да бѣдатъ винаги единни, когато Сговорътъ се раздѣли на две, какво може да мисли тоя народъ за партиитѣ? Разбира се, той не намира идейна причина за цепенето имъ, а намира причината въ честолюбието на едни, въ користолюбивитѣ поплъзновения на други, въ низостѣта и подлостѣта на трети, които настѣпватъ мазолитѣ на другитѣ си, за да могатъ да викатъ, че ги боли, и да ги излагатъ. По този начинъ, разпокъсани, партийнитѣ срѣди у насъ даватъ една картина на отслабналъ политически животъ и на едно положение, което на всѣко едно правителство, заело мѣстото си, ще му дава правото да казва: въ името на това, че имамъ болшинство, взето въ едни избори, азъ не мога да ви дамъ на васъ властѣта, които сте прѣснати и не представляватъ никаква сила.

При тая язва която се изразява въ разпокъсаностѣта на партиитѣ, за да не се насърчава тя, питамъ се: дали царѣтъ, когато вика въ двореца партийни представители, за да се съвѣщава съ тѣхъ по положението на държавата и да иска отъ тѣхъ съвети, дали въ такива случаи не трѣбва да вика само представители на партии, а не и представители на дребни групы, които сѣ отговна язва въ политическия ни животъ? Знаемъ държавни глави, които, за да не дадатъ възможностъ на партиитѣ въ страната да се цепятъ, сѣ казвали на държавниците, на водачитѣ, които се цепятъ: не сте полезни за държавата, не можете да бѣдете полезни и на мене, държавния глава; разберете се, съединете се, идете всрѣдъ народа; ще служите тогава на държавата и на мене, когато сте силни.

По този начинъ като разсѣждавамъ, азъ виждамъ, че не е парламентарниятъ режимъ, който се атакува отъ тѣзи, които искатъ диктатура въ страната, но има друго едно нѣщо, което стои въ нравитѣ на човѣка, въ нравитѣ на единъ народъ. Мислите ли вие, че на тия, които проповѣдватъ диктатурата, когато имъ кажемъ, че ние преживѣхме вече тая диктатура, тѣ не чувствуватъ правотата на туй възражение? Слава Богу, ние имаме две диктатури: едната диктатура бѣше на Стамболийски, наречена диктатура на невежеството, а следъ нея дойде другата диктатура, диктатурата на просвѣтитѣ, която бѣше по-лоша.

А. Капитановъ (з): Когато управлява болшинството, нѣма диктатура. Диктатурата е управление на малцинство.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Моля, моля, ще кажа.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Управлението на Стамболийски не може да се нарече диктатура.

А. Капитановъ (з): Това е противно на оная теория, която ни развихте. Щомъ има диктатура, нѣма управление на мнозинството.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Властѣта не може да се даде нито на генералъ Сирмановъ, нито на родозащитницѣ.

А. Капитановъ (з): Точно тогава ще има диктатура, когато генералъ Сирмановъ вземе властѣта.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Понеже толкова е сложенъ и тънъкъ животътъ, всѣко криво постѣпване може да докара опасностъ за политическия животъ на държава като нашата, която е подъ наблюдението на нѣматѣ съседи, които още иматъ очитѣ си вперени въ нея; въ една такава държава всѣкога едно отклонение отъ нормалния, отъ правия пътъ носи рискове, които сѣ много опасни.

Когато стана 9 юний, мислите ли вие, че тѣзи, които направиха 9 юний, не сондираха да видятъ какво ще рекатъ заинтересованитѣ велики сили, които искатъ да знаятъ какво става въ България?

А. Капитановъ (з): Сетне ги питаха.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Ние сме подъ кръстосани огнь на всички държави. Виждате, г-да, азъ говоря много умѣрено, и ако васъ ви заболя, то е, защото споменахъ за диктатурата на Стамболийски.

А. Капитановъ (з): Не ни е заболяло. Недѣйте мисли, че правимъ въпросъ отъ туй, но въпросътъ е за принципа.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Ако азъ говоря за Стамболийски, това го споменавамъ като исторически фактъ, за да можемъ да извлѣчемъ всички поука за днешното и утрешното управление на България, което трѣбва да стои на здрава почва, на здрава основа.

А. Капитановъ (з): Стамболийски имаше обаянието на народнитѣ маси; той не бѣше диктаторъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Негово Величество дойде да ни каже: обърнете внимание, че трѣбва да имате по-голѣма деятелностъ. Това е упрѣкъ, който е справедливъ, и би трѣбвало въ отговоръ на тронното слово ние да кажемъ, че чувствуваме всичко туй и ще положимъ всички усилия, за да повдигнемъ престижа на Парламента, който въ нашата страна нѣма да бѣде поруганъ.

Нашиятъ Парламентъ оказа ли се на онази висота, на която азъ и всички бихме желали да бѣде той? Азъ не видѣхъ той да е на тази висота. Ние имаме единъ председател на Народното събрание, най-уважаваниятъ у насъ държавникъ, съ най-голѣмъ престижъ днесъ въ България. Азъ соча този фактъ, за да ви покажа какъ ние се подхлѣзваме, че даже подъ председателството на единъ такъвъ държавникъ, на единъ такъвъ маститъ, уважаванъ отъ всички ни общественикъ и политикъ, ние направихме работи, които, ако искаме да сме добри парламентаристи, не трѣбва да ги правимъ. Какво стана съ провѣрката на законодателнитѣ избори въ България? Провѣрка на законодателнитѣ избори ние трѣбваше да направимъ още въ първия месецъ, а вие виждате какво стана: нѣкои избори се провѣриха, други се оставиха, трети се касираха, кждето имаме интересъ.

А. Капитановъ (з): Това не е вѣрно. Провѣрени сѣ всички избори, съ изключение на нѣколко.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Не сѣ провѣрени: презъ Народното събрание не сѣ минали. Едно Събрание, за да заседава правилно, редовното е изборътъ на всѣки депутатъ, отъ дѣсницата до лѣвицата, да бѣде утвърденъ. Това, обаче, не е станало. Вие ще речете, че отъ това България нѣма да пропадне. Не съмъ далечъ отъ тази мисль, че нѣма България да пропадне отъ това, но азъ бихъ желалъ другъ пътъ това да не става тукъ. Защото ние мислите ли, че ако дойде сега комисията по провѣрка на изборитѣ да докладва тукъ тѣзи нѣколко избора, които сѣ останали неразгледани, ние нѣма да станемъ смѣшни предъ себе си, предъ собственитѣ си очи? Ще станемъ смѣшни, защото, когато станаха изборитѣ преди две и половина години, атмосферата бѣше друга, слънцето, което грѣеше, бѣше друго, хората, партиитѣ, отношенията на блоковитѣ партии бѣха други. Ако тогава се бѣха разгледали тия избори, което бѣше право, щѣше да бѣде друго. Днесъ, следъ две и половина години, никой нѣма да има интересъ да разглежда изборитѣ.

А. Капитановъ (з): Г. Даскаловъ! У тия, които четатъ дневниците, ще остане впечатление, че сме оставили повечето отъ изборитъ неразгледани.

Не сж разгледани изборитъ само въ две-три околии отъ 70 и нѣколко околии.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Колкото и да сж! Азъ не говоря за всички избори. Вие чухте, азъ казахъ, че нѣколко избори сж останали неразгледани. Даже само единъ да бѣше останалъ, азъ щѣхъ да задамъ въпроса, който може би ще бѣде неудобенъ за нѣкои, затова го турямъ настрана. Азъ поставямъ въпроса принципиално. Следователно, въ това отношение ние, като Народно събрание, оставаме съ единъ укоръ, който, помнете добре, навремето го имаше въ цѣлия опозиционенъ печатъ на Демократическия сговоръ като укоръ на демократическото управление. Защото и Демократическиятъ сговоръ изкара четиригодишния си мандатъ съ депутати, които не бѣха утвърдени и си отидоха като депутати, следъ като бѣха заседавали и законодателствували, безъ да се разгледатъ изборитъ имъ въ Народното събрание. Защо ние, които искаме да издигнемъ парламентарния режимъ, допускаме такива нѣща, които лесно могатъ да се избѣгнатъ, да се поправятъ, и които критикуваме у нашитъ противници? Нима ще оставимъ критиката си само за Сговора, че не изпълнилъ своитъ длъжности въ Парламента, че е заседавалъ съ депутати, безъ да е провѣрена правилността на тѣхнитъ избори? Виждате какъ поставямъ азъ въпроса. Нашата деятелностъ тукъ, въ Парламента, ние можемъ да си я критикуваме. Колкото и да сте малко сега вие, които ме слушате, азъ предъ васъ съ по-голямъ спокойствие ще си отправя критиката за нашия Парламентъ, за нашето Народно събрание, отколкото противъ онова Народно събрание на Сговора. Неговитъ депутати въ последнитъ години бѣха си вече смръзнали на себе си. Идвалъ съмъ въ Народното събрание и често пъти съмъ виждалъ не, както сега виждамъ тука, двадесетина души.

А. Капитановъ (з): Не сж двадесетина души.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): ... а съмъ виждалъ само четирима-петима души да слушатъ. И въ тѣхнитъ вестници се пишеше, че сж си смръзнали и че трѣбва да си отидатъ. Какво показва това? Критиката за това нѣщо ще я правимъ на Демократическия сговоръ, а за насъ ще я отимемъ ли? Не! Когато излѣзе г. Александъръ Цанковъ тукъ да говори за парламентаризма и да хвърля укори върху насъ, ние ще му обърнемъ внимание, че укоритъ трѣбва да паднатъ най-напредъ на него, защото тъкмо това, за което насъ обвинява, той го е вършилъ двойно и тройно. Ние, обаче, като му казваме това нѣщо и като го чувствуваме, че е тѣй, имаме време да го избѣгнемъ.

Министъръ Й. Качаковъ: Сега нѣма тукъ нито единъ неговъ човѣкъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Нѣма, защото правятъ тукъ театъръ, защото шефътъ имъ държа своята речъ, като е докаралъ 500 души, за да му правятъ овация, като излѣзе.

А. Капитановъ (з): Тѣ сж тѣзи, на които е купилъ шинели.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Народенъ представителъ, като говори въ Народното събрание, надъ главитъ на депутатитъ говори предъ цѣлия народъ, неговитъ думи се прѣскаатъ въ всички къшета на България. Нѣма думда той да подготвя за себе си манифестации, които по-скоро го унижаватъ, отколкото издигатъ.

А. Капитановъ (з): Народно движение — какво ще го правишъ? Движението се раздвижило!

П. Н. Даскаловъ (нац. л): И тѣй, г-да, отъ парламентаризма нека не се оплакваме, нека го тачимъ, нека, обаче, направимъ всичко възможно да издигнемъ престижа му.

Оня день, когато ставаше въпросъ за блямъ на г. Захариевъ, г. Буровъ държа една много хубава, великолепна речъ на думи — фразата у него е много евтина, той е човѣкъ съ красноречие — и каза: „Вие излагате Парламента“. Това говори той — единъ народнякъ, консерваторъ! Той каза: „Вие излагате Парламента, поставяйки на разискване въпроса за бламирането на Захариева“. Увѣрявамъ ви, г. г. народни представители, че ако бѣше обратното, г. Буровъ щѣше съ по-голямъ красноречие да доказва, че Парламентътъ принижава престижа си,

като държи за подпредседателъ на Народното събрание човѣкъ, който нѣма довѣрие на болшинството да го представява. Онзи, който си играе съ огъня, той полза не принася нито на България, нито на партията си, нито на себе си.

Въ туй отношение, като изказвамъ едно мнение за нашия Парламентъ и съжаление, че нѣкои работи, които би трѣбвало да вървятъ по-бързо и по-добре, не вървятъ, азъ смѣтамъ, че Негово Величество е намѣрилъ болката и я е посочилъ. Но нека да не оставяме болкитъ, които се раждатъ отъ насъ и у насъ, да се сочатъ само отъ короната. Нека ние имаме куража първи да посочимъ съ прѣстъ тѣзи болки, за да може и държавниятъ глава, и народътъ да почувствува, че ние сме дошли тукъ не да задоволяваме партийни амбиции, не да задоволяваме лични карьеристични домогвания и поплзновения на този и на онзи, но да служимъ на тази родина, на това отечество, тѣй както разбираме, въ неговъ интересъ. И ако трѣбва да даваме жертви, да ги дадемъ така, както сж правила въ миналото онѣзи наши патриоти и държавници, за които днесъ не може, освенъ добри думи да се кажатъ.

Освенъ тази отрова, която се сѣе въ нашия животъ, има друга една, на която азъ искахъ сѣщо така да обърна, г. г. народни представители, вашето внимание.

Вие виждате напоследъкъ, че се създадохъ сцени на публични събрания, че се извършиха побоища на различни мѣста отъ групи, едни наречени националисти, други комунисти или излизачи отъ емигрантскитъ срѣди. Мисля, че ще изпълня своя дългъ на български гражданинъ, на български народенъ представителъ, като ви обърна вниманието на туй раздвоение, което наблюдаваме напоследъкъ въ политическия ни животъ, което нѣма да има добри последици. Въ миналото азъ знамъ борбитъ, които се развиха между русофили и австрофили, както се наричаха тогава. Тия борби, ако не вредѣха на престижа на България, вънъ, изостриха повече враждитъ вътре въ страната. Ставаха печални сцени, които само бѣха доказателство за една незрѣлостъ политическа и за липса на една политическа култура и търпимостъ у насъ. Илването на емигрантитъ, за чиято амнистия азъ гласувахъ не само съ отворено сърце, но дори, когато дойде тукъ законопоректъ за тѣхната амнистия, малко поосакатенъ отъ земеделскитъ министри въ кабинета, азъ излѣзохъ да говоря тукъ и заявихъ, че ако зависѣше отъ менъ, азъ още тогава не по лъжичка, както казваше г. Захариевъ, щѣхъ да дамъ амнистията, но щѣхъ да я дамъ изцѣло съ гърнето, за да си дойдатъ въ България всички емигранти, защото мисля, че толкова годишниятъ имъ животъ въ чужбина, въ отдалеченостъ отъ отечеството имъ, грижитъ имъ за тѣхнитъ мили близки, домашни и приятели тукъ, въ страната, сж ги вразумили и сж ги направили добри български граждани. Стѣнявахъ се за единъ или двама, но голѣмото число емигранти, азъ бѣхъ напълно убеденъ, че ще станатъ добри български граждани. И въроятъно е така.

А. Капитановъ (з): Когато давахме амнистията, ние не държахме смѣтка за това какви ще бѣдатъ емигрантитъ, като дойдатъ въ България. Ние смѣтахме, че трѣбва да се даде амнистията въ името на онова, което изложихме за умиротворението на страната. Това бѣше една болестъ, която остана отъ 9 юний и която ние трѣбва да излѣкуваме. Ние не държахме тогава смѣтка какво поведение ще държатъ тѣ, когато дойдатъ тукъ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Вие не сте държали смѣтка, но азъ съмъ я държалъ.

А. Капитановъ (з): Вие може да сте държали смѣтка. Нашитъ министри искаха безусловно да бѣдатъ амнистирани всички.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Г. г. народни представители! Вие виждате, че се създаде едно емигрантско движение у насъ, и то отъ крайнитъ емигранти, ...

С. Ризовъ (з. Ст. В): Сега нѣма емигранти: не може да ги наричатъ емигранти следъ амнистията.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): ... отъ тѣзи, за които се говорѣше и се даваха сведения въ печата изпасаха се документи, че сж служили на чужди държави, отъ тѣзи, за които се казваше, че и като сж тукъ, пакъ служатъ на чужди интереси. Вие виждате, че има единъ вестникъ, въ който се поддържа емигрантската кауза, но който за най-жизнения, за най-голѣмия националенъ въпросъ — по ре-

визията на договоритѣ — оня ден излѣзе да пледира и да трѣби на всеуслишание, да чуе и цѣлѣ свѣтъ, че ревизия на договоритѣ нѣма да има, че не може да има ревизия на договори, защото тѣзи, които сѣ победили въ войната, нѣма да дадат нито педя земя безъ война.

А. Капитановъ (з): Кажете името на вестничка.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): В. „Пладне“. — Азъ зная, че никоя държава не дава безъ война педя отъ собствената си земя.

С. Ризовъ (з. Ст. В): В. „Пладне“ обръща вниманието ни да не си правимъ илюзията, че така лесно се отстъпватъ територии, придобити съ война. Това е разбирането на в. „Пладне“.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ не съмъ си правилъ никаква такава илюзия, нито има човѣкъ въ България съ разумъ и умъ, който би си правилъ такава илюзия.

А. Капитановъ (з): (Къмъ С. Ризовъ) Той се съмнява, защото в. „Пладне“ се разпраща безплатно и се чуди кой го плаща.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Всичко онова, което е взето отъ известни държави и е присъединено къмъ територията на други, е взето съ оружие, съ война и, естествено, никоя държава не ще отстъпи доброволно частъ отъ своята територия на друга. Но всичко това показва друго, именно, че когато у насъ се насажда чрезъ печатъ и чрезъ речи, които се държатъ на различни мѣста завършващи съ възгласа „Да живѣе Югославия“, единъ пораженски духъ — да употребя най-слабата, най-малката дума, която може да се употребя въ случая — когато очитъ на българския народъ нѣкои се стремятъ да ги насочатъ къмъ чужбина и да му внушатъ, че той трѣбва да търси спасение отъ тамъ . . .

С. Ризовъ (з. Ст. В): Това, че е билъ казанъ възгласътъ „Да живѣе Югославия“, е лъжа. Това се разпространява отъ заинтересовани лица, за да се оправдатъ убийствата въ Ломъ. Нѣма българинъ, който да каже „Да живѣе Югославия“.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Азъ за Васъ не говоря.

А. Капитановъ (з): (Къмъ С. Ризовъ) Ама ти нали не бѣше тамъ? Визиратъ се емигрантитѣ.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Този, който е говорилъ въ Ломъ на събранието, се е сбъркалъ и, вмѣсто да каже „Да живѣе България“, казалъ „Да живѣе Югославия“.

А. Капитановъ (з): Кой е той?

А. Циганчевъ (з): Беляшки.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Беляшки емигрантъ ли е?

А. Капитановъ (з): Е, той не е емигрантъ.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Па какво отъ това, че го е казалъ? Вие цитирате емигрантитѣ, като поводъ за оправдание на убийствата.

Нѣкой отъ демократитѣ: Той не е емигрантъ, но е ерихонска трѣба на емигрантитѣ.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Г. Ризовъ! Вземете примѣръ отъ моето спокойно говорене и обективно разглеждане на всички въпроси и вие бѣдете спокойни.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Разбирамъ, но Беляшки, който се е изтървалъ и казалъ тѣзи думи, не е емигрантъ и не може вие да приписвате тази грѣшка на Беляшки на Коста Тодоровъ, когото и вие уважавате.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Уважението ще си остане за Васъ. Но когато тѣ сами го признаватъ и пишатъ, какво ще говоримъ? Азъ моля да ме изслушате.

Искамъ да хвърля погледъ на събитията, на това, което е станало въ миналото, на това, което виждаме да става днесъ, и на това, което предполагаме, че ще може да стане утре и да бѣде въ пакостъ на народа. Това искамъ да кажа отъ тукъ (Сочи трибуната), за да го чуе българскиятъ народъ, за да го чуятъ всички, за да може по този

пътъ на разсѣждения, а не на страсти, по този пътъ на размисълъ да намѣримъ мѣстото си, което имаме тукъ, на Балканитѣ, като държава и като народъ.

Фактъ е, че отъ чужда държава се даватъ пари на Коста Тодоровъ. Той въ сѣда самъ призна, че като емигрантъ е вземалъ пари.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Той призна въ сѣда, че като емигрантъ е вземалъ пари, но сега взема ли? Това можете ли да докажете?

Председателстващъ Н. Шоповъ (Звъни) Стига, моля ви се!

А. Капитановъ (з): И Христо Стояновъ призна, че е взималъ по 25.000 л. месечно, . . .

С. Ризовъ (з. Ст. В): Дайте го подъ сѣдъ.

А. Капитановъ (з): . . . отъ който 20.000 л. за пропаганда и 5.000 л. е задържалъ за себе си.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Взималъ е, но като е билъ тамъ, а не сега.

А. Капитановъ (з): Сега, сега. Не като емигрантъ, а сега, когато прави събрания.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Дайте го въ сѣдъ.

А. Капитановъ (з): Нѣма да го дадемъ въ сѣдъ, но той самъ казва, че 25.000 л. е получавалъ като журналистъ.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Това е другъ въпросъ.

А. Капитановъ (з): А на кои вестници е билъ журналистъ?

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Половинъ часъ ще мине само въ праздни разpravни, а пъкъ азъ не искамъ да си отидатъ и тѣзи депутати, които още ме слушатъ, за да останатъ само двама души.

А. Капитановъ (з): Гледате ги съ очила. Не сѣ десетина.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Фактъ е, отъ друга страна, че когато съгласенитѣ дойдоха тукъ, отъ тѣхната военна главна квартира излѣзе едно удостоверение, което сръбскиятъ в. „Политика“ факсимилира и въ което се пишеше, че Коста Тодоровъ е агентъ на френската тайна полиция. Тѣзи нѣща се знаятъ, но азъ съмъ принуденъ да ги кажа, защото се възражава за нѣща, които не заслужаватъ споръ. Но азъ искамъ да кажа нѣщо по-важно. Азъ искамъ да кажа, че ако въ тая страна хора като Коста Тодоровъ започнатъ да внасятъ смутъ въ народната душа, да учатъ народа, че нѣма и не може да има ревизия на договоритѣ, защото победителитѣ не позволяватъ безъ война нищо да имъ се вземе, ако се започне да се учатъ тия добри българи, че ние ще имаме само тогава отечество, когато отидемъ съ Югославия, тогава ще позволите и на друга една голѣма вълна отъ този народъ — младежи, патриоти, родолюбиви и други организации — и тѣ да се организиратъ, и по този начинъ да станемъ свидетели на такива сцени, които сега ги виждаме въ началото имъ.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Съ Вашитѣ речи вие ги поощрявате.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Недейте забравя, че това, което сега се започва, е само начало.

А. Капитановъ (з): То започва, защото има хора, които разправятъ, че благоденствието на България ще дойде само презъ Българдъ.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Не разбирашъ тѣзи работи.

А. Капитановъ (з): Ти повече ги разбирашъ!

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Въ всѣки случай, г-да, това, което се върши, е пакостно, то нѣма да докара България до оная политика, която иска добросъседски отношения съ нашитѣ съседи, то възмущава всички онѣзи хора, младежи, студенти и граждани, които сѣ напоени съ чувство на любовъ къмъ отечеството си и които нѣма да позволятъ да се газятъ и унижаватъ по този начинъ отечеството имъ. То ще докара, следователно, да дойде другъ порой въ тая

земя, и докато тя сега е спокойна отъ бури, да видимъ на нова смѣтка да се разразятъ надъ нея градушки. И помнете и не забравяйте, че като паднатъ тѣзи градушки въ нашата нива и въ нашата градина, понеже не сме осигурени никъде, нѣма и никъде да можемъ да предявимъ искания за изплащане на вредитѣ отъ тѣхъ. Това е моята мисль, това е моето мнение. Азъ съмъ го изказвалъ въ комисията по външнитѣ работи, кждето повече може да се говори и по-интимно може да се изкаже онова, което се мисли или се вижда въ тия събития.

Ние имаме нужда отъ умиротворенъ народъ, имаме нужда отъ спокойно работене, имаме нужда да оремъ тази нива, която ражда богата пшеница, съ самоувѣреностъ, че ралото нѣма да се счупи отъ нѣкой камъкъ и че воловетъ, които водятъ ралото, го водятъ тъкмо ламъ, кждето му е мѣстото. А за да имаме тази самоувѣреностъ, трѣбва да имаме правителство, което да съзнава тежкитѣ грижи и задачи, които му предстоятъ, както и народътъ, отъ друга страна, трѣбва да чувствува всичката отговорностъ, която тежи на правителството и на Парламента.

С. Ризовъ (з. Ст. В): Само че досега воловетъ чупиха три пѣти ралото на България.

А. Капитановъ (з): Коста Тодоровъ ще посочи кжде не се чупятъ ралата!

С. Ризовъ (з. Ст. В): Ти не можешъ да се мѣришъ съ него.

А. Капитановъ (з): Да, това, което той върши, азъ не мога да го върша.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Г. г. народни представители! Въ връзка съ това ще премина на една тема, която — убеденъ съмъ — нѣма да причини никакви възражения, така че ще мога по-спокойно да развия мисльта си. Въ връзка съ парламентаризма, който се критикува, въ връзка съ народовластието, както го наричатъ вие — слушайте ме, г. Ризовъ — въ връзка съ народовластието, което съ чужда дума се нарича демокрация, стоя и въпросътъ за морала въ управлението. Азъ слушахъ тукъ, когато се говори за корупция. Азъ знамъ също тъй, че една държава, която не се ослана на морала въ своето управление, въ своя чиновнически персоналъ, въ своята администрация, е загубена държава. Онуи, което сега искамъ да сподѣля съ васъ и което бихъ желалъ да се вземе подъ внимание отъ правителството, то е най-вече за корупцията, която се шири у насъ. Нѣма г. Цанковъ, за да може да чуе туй, което ще кажа, защото отъ тамъ (Сочи сговориститѣ) започна донѣкжде, ако и да има по-далечни корени, изворотъ на корупцията въ България. Властътъ у насъ партиятъ я иматъ като едно благо, а не като една длъжностъ, властътъ я иматъ като една плячка, а не като една повинностъ къмъ този народъ и партиятъ я използватъ за партизанитѣ си, а не за да могатъ чрезъ законодателнитѣ мѣрки, които Народното събрание ще даде, и чрезъ управлението на правителството да създадатъ онзи редъ въ държавата, онзи миръ, спокойствие и напредъкъ, които биха се желали отъ всѣкого. Не ви ли прави впечатление, напримѣръ, че като дойде нѣкому партията на властъ, първиятъ поздравъ, който ще чуе той отъ своитѣ приятели, е тоя: „Честита ти властъ; сега вече ще си оправишъ работитъ“. Всѣки мисли, че когато партията му дойде на властъ, вече разполага съ всички блага на държавата, че той може да стане министъръ, окръженъ управителъ, стражаръ и всичко. Ако всичко туй би било вършено съ мисль да бжде полезенъ и чрезъ своята дейностъ да издигне партията си и същевременно да помогне на държавата си — добре, всички бихме го похвалили. Вѣрна е мисльта, че чрезъ партия се идва на властъ, но съ партия не се управлява, която мисль напраздно приписватъ на Каравелова. Тя не е негова, а е на голѣмия ученъ Блунди, единъ човѣкъ, който даде насоки на конституционното управление. Каравеловъ я взе отъ него. И понеже никой не направи справка дали наистина е мисль на Каравелова, остана като негова. Но на когото и да бжде — на Блунди или на Каравеловъ — тя е действително една хубава мисль, обаче пренебрегвана у насъ отъ всички.

Винаги ме е тревожилъ въпросътъ за разврата, за корупцията въ управлението. Азъ помня въ 1904/1905 г., когато получихъ лично разрешение отъ султанъ Абдулъ Хамидъ да посетя Македония — а тогава дори на наши консули не се позволяваше да излѣзатъ вънъ отъ града си — и тръгнахъ да изучавамъ тази страна, какъ се натъкнахъ като свидетелъ на тая най-опасна язва — корупцията — за държавния животъ. — Чиновници, офицери, седемъ и осемъ месеца не получили заплата, бѣха първитѣ пионери на разврата въ държавата. Когато ще се изпрати стражаръ или

чиновникъ въ Македония, въ кой да е кѣтъ на Турция, за да прави анкета или да урежда нѣкой работа, понеже отива безъ пари, първата му работа е да отиде да открадне, съ сила да накара кмета да му даде ядене и каквото трѣбва, за да може да преживѣе. Азъ имахъ случая — и мога тукъ да го потвърдя — когато въ Солунъ единъ, а въ Скопие двама офицери лично дойдоха при мене да ми предложатъ услугитѣ си за шпионажъ за въ полза на България по военното дѣло. Единиятъ отъ тѣхъ при това бѣше чиновникъ отъ Министерството на вътрешнитѣ работи въ Цариградъ. Всѣки го обясняваше така: „Какво да правимъ! 7—8 месеца не сме получили заплата, а трѣбва да живѣемъ, имаме жени и деца, принудени сме да вършимъ тия нѣща, които наистина уронватъ нашия личенъ престижъ, но какво да правимъ“.

У насъ работитѣ не сѣ дошли, нито възражамъ, че ще дойдатъ до този край. Но горе-долу въ нѣкои отношения започваме да приличаме на нѣкогашна Турция. И не само на васъ обръщамъ внимание. Азъ се борихъ миналата година и противъ мои приятели въ партията, за да ги чукна като въшки, излѣзли начело не за друго, а за да крадатъ, за да направятъ всичко да компрометиратъ партията въ управлението, безъ да държатъ смѣтка за държавата и партията. Азъ се заинтересовахъ, понеже твърде много сѣ случаетъ на кражби и злоупотрѣбления отъ страна на чиновницитѣ — а напоследъкъ започна да се пише за такива злоупотрѣбления и презъ нашето управление — да видя какъ е вървѣлъ този порокъ въ нашето чиновничество и какви послѣдствия можемъ да посочимъ отъ този порокъ, като една рана въ нашия политически животъ. Колкото и да сѣ цифритѣ отегчителни, вѣрвамъ, че този пѣтъ тѣ ще иматъ едно много важно съдържание и ще ви моля да ги чуete, защото съмъ убеденъ, че туй, което ще ви кажа, ще ви ужаси и ще ви чакара да мислите много за бждешето на българската държава и на българския чиновникъ.

Окрѣжнитѣ постоянни комисии сѣ правили ревизии на селскитѣ общини отъ 1919 до 1932 г. Азъ започвамъ най-напредъ отъ селскитѣ общини, г-да, защото всѣки отъ васъ, когато дойде тукъ и иска да покаже, че държавата ще бжде силна, ще бжде здрава, казва го, защото сочи общинитѣ, като най-здравитѣ ядки на държавния животъ. Отъ ревизитѣ, които сѣ направени отъ 1919 до 1923 г. въ общинитѣ на всички окръжи, се виждѣ, че сѣ откраднати 12.695.942 л. Туй е до 1923 г. Нѣма го сега г. Цанковъ, за да чуе, че отъ 1923 г. до 1932 г. — вътрѣ влизатъ и дветѣ наши години — сѣ злоупотрѣбени всичко 139.242.690 л. Значи, злоупотрѣбени сѣ отъ 1919 до 1932 въ общинитѣ 151.938.632 л. Това сѣ общински пари, внесени отъ данъкоплатеца-селянинъ, който си крие петолевката или лева въ джоба и чака кога ще дойде секретаръ-бирникътъ да му вземе данъка или таксата. Тѣ сѣ 151.938.632 л., влѣзли въ джоба на отдѣлни хищници, на хора, които не сѣ мислили друго, освенъ само за себе си, и сѣ обирали общинаритѣ. Тия суми нѣма никога да ги видите налице. Напротивъ, кражбитѣ ще се увеличаватъ постепенно всѣка година, ако работитѣ се оставятъ да вървятъ, както досега.

По-важното е да се види какво сѣ констатирани ревизитѣ на Финансовото министерство въ държавнитѣ учреждения, ревизии, разбира се, които сѣ правени по искане на нѣкои учреждения, въ които злоупотрѣбителитѣ сѣ излѣзли налице. Презъ 1925 г. сѣ олапани 51.532.395 л.; презъ 1926 г. — 34.822.068 л.; презъ 1927 г. — 24.446.819 л.; презъ 1928 г. — 37.230.129 л.; презъ 1929 г. — 24.590.972 л.; презъ 1930 г. — 26.114.093 л.; презъ 1931 г. — 31.350.359 л.; презъ 1932 г. — имайте предъ видъ, че това сѣ ревизии за изминало време, презъ управлението на Стовора — 53.766.361 л. Събрана тая сума дава общо 283.854.220 л., които, прибавени къмъ злоупотрѣблениата въ селскитѣ общини, 151.938.632 л., правятъ 435.792.861 л. Значи, близо половинъ милиардъ лева! Половинъ милиардъ лева, туй сѣ пари, извадени отъ джобоветѣ на данъкоплатеца; който почтено и честно е отишелъ да подпомогне общината, да подпомогне държавата чрезъ плащане на данъцитѣ и такситѣ, които сѣ му наложени. И като плаща своя данъкъ, той си отива спокоенъ въ къщи, като мисли, че тѣзи пари сѣ отишли тамъ, кждето държавата има нужда.

По-нататъкъ азъ ще трѣбва да ви съобща, че вънъ отъ това, около 1½ милиардъ лева сѣ хвърлени за разни стопански инициативи, въ различни кооперации и др. пари, които вече нѣма да се върнатъ въ държавната хазна. Моитѣ сведения сѣ, че държавнитѣ учреждения въ България сѣ 3.636. Досега сѣ ревизирани само 50%; половината отъ туй, което има, е ревизирано. Вие сега, като имате тия данни за една частъ отъ ревизитѣ, които сѣ

стана, можете ли да си представите докъде ще отидат тия разхищения на държавната пара, тоя публичен явен грабеж докъде ще отиде, когато държавната власт, чрез своите финансови инспектори, които желаят да развият една по-ползотворна работа и на които трябва да се даде една по-голяма възможност да извършат своите ревизии, направят ревизии на всички държавни учреждения? Този народ, като види един милиард и половина ограбени пари от неговия гръб, какъ ще погледне на управлението, какъ ще погледне на Народното събрание, първите хора на което излизат с речи за доброто на тоя народ за стопанското му издигане, за връзките му с съседите, за търговски договори, за износ и т. н., а мижат пред най-страшното злодеяние, на което данъкоплатците сж подложени? Нека след всичко туй ви стане известна и друга истина: досега нито една митница, нито едно данъчно или акцизно управление, нито едно търговско дружество, нито едно от тия учреждения не е ревизирано. Когато една пълна ревизия стане, може ли фантазията ни да си представи какво обширно и безброжно ще е блатото, въ което е загнала нашата държава и каква колосална сума ще се намъри ограбена, изядена? И то от кого?

И. Драгойски (д): Г. Даскалов! Позволете ми да направя една корекция относно цифрите.

П. Н. Даскалов (нац. л): Тъ сж официални цифри.

И. Драгойски (д): Вие давате тълкуване, че това сж злоупотребени пари.

П. Н. Даскалов (нац. л): Да.

И. Драгойски (д): Това сж пари, сж които отчетниците сж начетени. Тъ могат неправилно да сж ги изразходвали, но това не сж все откраднати пари. Трябва да се прави разлика между откраднати пари и неправилно разходвани.

П. Н. Даскалов (нац. л): Моля Ви се, г. Драгойски. Всеки един чиновник, назначен от Васъ, като министър, когато ще го уволните, ако има дефицит от 120—150 000 л., за мене той е крадец, хайдутинъ, макаръ че ще има да му се даде възможност подиръ една година, или няколко месеца да върне сумите. Азъ зная, че от тъзи злоупотребени 500 милиона лева, има около 20 000 000 л., които сж върнати вече. Азъ говоря тукъ не за сумите, откраднати и върнати. Ако соча цифри по ревизионни актове, то е за да имате горе-долу едно понятие за разхищенията на тъзи злоупотребления. Сетне, за мене същността е моралът, г-да, който се убива въ тоя народ и който показва, че у насъ почти нъма или не е останал държавен чиновник, който да отива на служба, безъ да не мисли за кражба. Ако се върнемъ малко по-назадъ и видимъ какво сж вършили нашите дѣловци, ние ще намъримъ съвсемъ друго нъщо. Азъ ще ви посоча разказа на Илия Блъсковъ, писанъ тутакси следъ освобождението, въ който той описва какъ тѣснятъ единъ касиеръ на постоянна комисионна — нъма такъв, сж зоръ намиратъ единъ, и понеже го накарватъ насилъ да стане такъв, всъка вечеръ той връзва парите въ къпа — понеже нъма каса, както сега, сж по няколко ключа — носи ги сж себе си и ги туря подъ възглавницата си, защото това сж обществени пари и той се грижи да не се изгуби нито едно петаче от тѣхъ. Така се е гледало въ миналото на обществената пара.

С. Таковъ (з): И сега пакъ носятъ парите въ къщи! (Смѣхъ)

П. Н. Даскалов (нац. л): И ако ви казвамъ това, то е, за да посоча, че моралътъ на чиновничеството у насъ е много упадналъ. Варненскиятъ пансионъ за сираци отъ войната има единъ ковчежникъ. За 4 месеци му открили 600 хиляди лева дефицитъ.

С. Таковъ (з): За 4 месеца?

П. Н. Даскалов (нац. л): Да — 600 хиляди лева!

И. Драгойски (д): Не ги е открадналъ, но е начетенъ.

П. Н. Даскалов (нац. л): Отишли ревизори при него и го питали какво е правилъ. „Азъ, казва, имамъ синъ въ странство и трябва да го издържа“. Другъ открадналъ пари и казва за оправдание, че ги открадналъ, защото

ималъ дългове. Следователно, взелъ пари отъ държавната хазна, за да си оправи дълговете!

И. Драгойски (д): Не чака ние да го облекчаваме! (Смѣхъ)

П. Н. Даскалов (нац. л): Тукъ, въ София — г. министърътъ на правосъдието е тукъ и ще признае — 16-иятъ съдия-изпълнител задигналъ 615 хиляди лева, купилъ си апартаментъ, записалъ го на името на жена си.

Министъръ И. Качаковъ: Върно е. Уволненъ е. И не 615 хиляди лева, а много повече ще излъзатъ.

А. Капитановъ (з): Кредиторите не си изтеглили на време парите и съдията-изпълнител ги турилъ на оползотворение въ апартаменти!

П. Н. Даскалов (нац. л): Въ Дирекцията за настаняване на бѣжанците, която имаше една благородна целъ — да настани нещастните наши братя, които дойдоха отъ Тракия, Добруджа и другде — се прави ревизия на едни чиновници и досега сж открити надъ 3 милиона лева злоупотреби!

Въ бившата Врачанска постоянна комисионна — отъ окръга на г. министъръ Бояджиевъ (Смѣхъ); говоря за бившата комисионна отъ сговористско време — 11 отчетници, единъ следъ други, всички до единъ сж въ капана. Всеки отъ тѣхъ е открадналъ нъщо и така се събиратъ 1 304 420 л.

Какъ ви се виждатъ, г-да, тия факти?

И. Драгойски (д): Имало е приемственостъ въ управлението!

П. Н. Даскалов (нац. л): Ясно е, че преди да решаваме въпроса дали Япония и Съветска Русия ще се биятъ, дали Америка ще прати свое жито въ Гърция или ние ще пратимъ наше жито въ Гърция — макаръ че и това е също важенъ въпросъ — трябва да сложимъ на разглеждане въпроса за тоя упадъкъ на морала въ нашето чиновничество и за това службогонство, което докара страната до опросяване. Ако навредъ, където отиде човѣкъ по учрежденията, за да му се свърши по-скоро каква да е работа, трябва да даде подкупъ, малъкъ или голъмъ, споредъ работата; ако нѣкой, за да стане чиновникъ, ще трябва да отиде да търси депутата или другъ нѣкой, на когото ще даде 2-3 хиляди лева, за да го направи чиновникъ — вие мислите ли, че сж тоя редъ на нѣщата България не се изправя предъ една морална катастрофа, пострашна отъ онази, която искаме да избѣгнемъ сж разрешението на въпроса за задълженията? Когато всеки единъ, който отива да става чиновникъ, иска да стане такъвъ само сж намѣрението да краде, не мислите ли вие, че България е вече изгубена? Ето къде трябва да туримъ пръста си.

Отъ сведения, които имамъ пакъ отъ официални мѣста, отъ министри и отъ началници на отдѣления, азъ знамъ, че има чиновници уволнени за кражба, съставени имъ актове, изпратили ги на прокурора, но пакъ ще се намъри нѣкой, който ще отиде да излъже министъра, или, ако не министъра, ще излъже главния секретаръ, или началника на отдѣление, за да иска пакъ назначаването на провинция. Тъзи факти сж много горчиви. Азъ ги изнасямъ сж всичката сериозностъ и бихъ желалъ правителството да се замисли много сериозно за тази беда.

Има начини, по които този въпросъ може да се реши. Има начини, по които, особено по финансовото ведомство, особено за чиновниците, които иматъ работа сж смѣтки, сж пари, може да се направи всичко, за да се пресѣче пътятъ на всѣкиго, който е авантюристъ, който е хайдутинъ и се стреми да пхне ржцетъ си въ държавната каса. И цензътъ, и свидетелството за честностъ и, най-сетне, годинитъ, господа, трябва да играятъ роля при назначаване на тия длъжности, пълни сж отговорностъ. Защото азъ знамъ нѣколцина млади хора, които, полудѣли за удоволствия и за кефъ, злоупотребиха парите, които имъ се дадоха още въ първите дни, шомъ като седнаха на мѣстата. Хвъркнаха парите по дяволите, а заедно с тѣхъ хвъркнаха и тия хора отъ службата си; но опорочи се службата. Азъ искамъ да вървамъ, че на този въпросъ правителството ще отдаде много сериозно внимание и ще вземе мѣрки, за да не се остави да се разраства тази рана, за да не дойде време, както сега г. Цанковъ излиза и говори за грѣхове на сегашното правителство, които той е правилъ, и нашите министри, когато дойдатъ пакъ като депутати,

да вземат да критикуват тъкмо това, което е тяхен грѣх и което тѣ сѣ могли да премахнат.

Азъ имамъ да повдигна тѣзи два въпроса, защото, както ви казахъ, противникъ сѣмъ въобще въ тѣзи дебати да се повдигатъ всички въпроси тѣй несвързано и безъ нужда, както е станало обичай да го правимъ. И азъ мога да говоря, и всѣки, който следи европейския печатъ, може да дойде тукъ да ви говори какво става въ Германия, какво става въ Франция, какво става въ Съединенитѣ щати, какво става навсѣкѣде. Нашата задача, обаче, тукъ, отъ трибуната, трѣбва да бѣде по-ограничена.

Ние сме малъкъ народъ и по-добре е да се стремимъ не за нѣщо голѣмо, а къмъ онуй, което е необходимо за нашето духовно възраждане, за нашето стопанско издигане, за нашия напредѣкъ. Нека всички онѣзи въпроси, които засѣгатъ тѣзи отрасли, да се разглеждатъ съ компетентностъ и съ знание тогава, когато ще дойдатъ тукъ законопроектитѣ, предложени отъ министритѣ. Всѣко едно говорене, тѣй развлѣчено и общо, по отговора на тронното слово отива на вѣтъра, щомъ нѣма нѣщо конкретно налице. Въ този редъ на мисли азъ осѣждамъ г. Цанкова, който иначе може да има твърде много почитатели, може и неговото национално движение да погълне доста хора...

А. Капитановъ (з): То е вертикално.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): ... но азъ го осѣждамъ, защото нито е държавническо, нито е умно въ една речъ въ Народното събрание, кѣдето той трѣбваше да си каже мнението, да се задоволи съ общи фрази, безъ да се каже конкретно за своята политика.

С. Таковъ (з): Той нѣма мнение.

П. Н. Даскаловъ (нац. л): Той излѣзе като на нѣкой селски мегданъ да вика: „Вървете си!“ Ако е за „вървете си“, тоя зовъ го чуваме отъ всички опозиционни страни срещу правителството. Но и тогазъ, когато преди година викаха „вървете си“ и „долу правителството“, като отиваха въ двореца да казватъ своето мнение, както и въ интимни кръгове, друго казваха: блокътъ трѣбва да остане да управлява, защото има още задачи, които трѣбва да изпълни.

Азъ мисля, че българскиятъ държавникъ преди всичко трѣбва да се освободи отъ демагогията, която е пакостна. Нищо по-опасно за нашия вътрешенъ политически животъ нѣма отъ демагогията. Тя смуцава гражданската съвестъ, тя заблуждава гражданитѣ, тя ги кара да не се покоряватъ на законитѣ, на разпорежданията на властта, тя развращава избирателитѣ. Въ всички времена, въ всѣка една горе-долу уредена страна демагогията е била смѣтана като най-опасното нѣщо за държавата. И азъ отпращамъ този укоръ на г. Цанкова, защото направи ми странно впечатление, че вмѣсто да държи обективна държавническа речъ, той прескочи границитѣ и се обърна на единъ обикновенъ агитаторъ, който вика: „Вървете си!“ При днешното сложно, тежко положение на народа, което всички знаемъ, вѣрно е, че оная мисль, която всички ни сближава, е, че има едно изравняване на българитѣ въ обедняването. Кѣдето и да отиде, човѣкъ не вижда освенъ сиромашия. Навредъ се вижда дрипата на обеднѣлия, билъ той еснафинъ, търговецъ, селянинъ, гражданинъ. Равенството тамъ е пълно. Мизерията е обща и ни води къмъ сътресения въ страната. Когато признаваме това положение, безъ да се впускамъ да говоря по-нататѣкъ върху всичкитѣ тия проблеми, сложени на разискване, недейте идва тукъ да казвате: „вървете си“, но елате и кажете какво да направимъ. Тѣй разбирамъ азъ смисъла на политическата борба, така ценя азъ и уважавамъ достоинството и голѣмия умъ на политика и държавника. Зашто, ако се ограничимъ само съ критика, далечъ нѣма да отидемъ. Казахъ ви, че колкото е примамливъ за опозиционера позивътъ „долу правителството“, толкова трѣбва да бѣде по-силно съзнанието на този, който го казва, за пѣтя, който сочи. Какво иска г. Александъръ Цанковъ, той не казва но хайде да се помѣчимъ да го отгатнемъ. Азъ поне за себе си ще направя този рискъ да го отгатна. Когато единъ човѣкъ дойде и каже на правителството: „върви си“, той е вече готовъ съ своя планъ за управление. Той е готовъ да прескочи отъ трибуната и да седне на министерския столъ да ръководи българската държава и да дава инициативи на българския Парламентъ. Но нито тоя планъ го видѣхъ, нито нѣкакво указание по кой да е отъ тѣзи толкова голѣми, сложни и преплетени въпроси, които той засегна. Мисяхъ да чуя. Нашиятъ народъ е лесно достъпенъ за опозиционни викове. Животътъ ми даде да разбера, че, особено у насъ въ България, правителството, което днесъ дойде на власт, лесно още

утре може да бѣде атакувано и ще бѣде атакувано съ викове „долу!“ И понеже виждаме, че действително положението е много тежко, понеже, отъ друга страна, виждамъ, че и нашето правителство, което поддържа съ пълното съзнание, че върши една полезна работа за този народъ, има единъ недостатѣкъ, отъ който страда, искамъ да го кажа тукъ публично, защото нѣмаме възможностъ нито да видимъ министритѣ, нито да се съберемъ на частно заседание на болшинството, кѣдето да се подложатъ тѣзи голѣми въпроси на разискване. Нашето правителство върви мудро, върви бавно. Нито единъ отъ въпроситѣ, които трѣбваше да бѣдатъ разрешени навреме — и това щѣше да произведе ефектъ — не се разреши. Говори се за психоза. Въпросътъ за задълженията е действително една психоза. Конгреситѣ на партиятѣ, които управляватъ, взематъ своитѣ решения, но никой не мисли дали тия решения, които се взематъ, сѣ оправдани, дали отговарятъ на действителнитѣ нужди и на кредитори, и на длъжници. Никой не си задава въпроса: ако по този начинъ, както известни хора искатъ, се разреши въпросътъ за дълга, който тежи навсѣкого едногору въ село и градъ, дали това нѣма да докара сътресение въ цѣлата държавна машина не, но и въ стопанския животъ, търговския животъ и навсѣкѣде? Лесно се взематъ резолюции: „50% ще намалимъ“. Такава резолюция взеха национал-либералитѣ. Земледѣлцитѣ иматъ също резолюция за намаляване на дълговетѣ, радикалитѣ също тѣй иматъ своя резолюция. Г-да! Азъ въставамъ противъ този начинъ на изказване партийни мисли, желания, воля. Правителството, ако има да го обвиняваме, то е тъкмо за това, защото то трѣбваше да излѣзе първо съ своитѣ идеи и политическа мисль и да каже: моятъ планъ е този; азъ не ви го налагамъ, но трѣбва да се приеме, защото е най-компетентенъ, защото въпросътъ е изученъ отъ всички сведущи хора. То трѣбваше да ни каже какъвъ е тоя планъ, а на насъ, на Народното събрание, да предостави правото да обмислимъ този планъ и да кажемъ, може ли да се приеме или не. Наистина, отъ какво има да се боимъ? Отъ една министерска криза най-много. Тѣзи, които се бѣятъ отъ министерскитѣ кризи, тѣ отдалечъ гледатъ на България, тѣ сѣ замръзнали на едно мѣсто, което е чуждо на българскитѣ интереси. И затова, казвамъ, всичкитѣ тѣзи бавения, всичкитѣ тѣзи лѣжкатушения въ дейността на правителството сѣ опасни най-напредъ за него и за насъ, като депутати, които го поддържаеме. Г. Мушановъ, като министър-председател, който ръководи правителствената мисль, трѣбва да излѣзе съ свой планъ предъ Министерския съветъ и да го прокара тамъ. Иначе, ако продължаватъ тия нѣща, какво става? Виждате, говорятъ за психоза. Ами 2½ години да стоимъ на власт, да оставимъ още въпроса да зрѣ въ умоветѣ на хората, да карашъ правителственитѣ депутати да агитиратъ, че тѣй или иначе ще се разреши въпросътъ, а разрешението да не идва, какъ да не стане тоя една психоза за този народъ, който очаква разрешението му?

Ето защо, следъ всичко, което казахъ, моето мнение е, че трѣбва да настане една промѣна въ дейността на правителството. Ако говоримъ за промѣни, които ставатъ въ общественото мнение; ако говоримъ за промѣни, които ставатъ въ чуждия свѣтъ по отношение на насъ, нека и ние да поискаме да настане една промѣна въ това слабо действуване отъ страна на правителството. Защото, както и да се разсѣждава, както и да се теглятъ днесъ на везни страданията на българския народъ, ако търсимъ доктора — а ние най-много трѣбва да го търсимъ — кѣде трѣбва да го намѣримъ? Колкото и да сѣ слаби силитѣ на хората, които представляватъ блоковитѣ партии, все пакъ не виждамъ кѣде другаде ние можемъ да намѣримъ подхождащи хора. Моето гледище не е като онова на Липчевъ, който казваше, че нѣма да се намѣри кой да го наследи. Ще има кой да ни наследи, ще има кой да дойде следъ насъ. Азъ мисля, че преди да дойде това време, нужно е блокътъ да изкара всички свои достойни хора на предна линия, за една по-ефикасна дейностъ за подобрене положението на страната, за издигане на вътрешния миръ и за онова стопанско подобрене, което е необходимо и което се желае отъ всички. Нѣма защо да носимъ грѣховетѣ за едно управление, което не е наше, но нѣма защо, като управляващи, да влошаваеме повече едно положение, за да поемаме отговорностъ и тамъ, кѣдето можемъ да бѣдемъ безъ отговорностъ. България има нужда тъкмо отъ това, което е най-необходимо за нея: миръ и спокойно развитие и приятелски връзки съ чуждитѣ държави. Увеличаването по отношение на външната политика, които се насаждаатъ отъ известни срѣди, за интернациона Югославия или за хвърляне въ прегръдкитѣ на Югославия, сѣ увлѣчения, които ние трѣбва да си дадемъ усилия

да бъдат спрени. Иначе резултатът ще бъде лош. Онова, което е нужно за нас, е да държим високо националния дух, и правителството, па и ние, да имаме вяра в българския народ. Никога никсе правителство не е било полезно за държавата и за народа си, ако е загубвало вярата си в собствените си сили. Въ историята е известен гръцкият бог Антей, който в борбата си с всичките противници е бил винаги герой, всъкога ги е надвивал. Но е бил винаги победител, понеже щом е виждал, че силите му го изоставят малко нъщо и е бил в опасност да падне, се е наведнал към земята слагал си главата на земята, от гдето е вземал своите сили, които са били скрити там, и на нова смътка е побеждавал. Нашата победа на 21 юний беше в сърцата на народа. Победата на Народния блок с едно импозантно болшинство, едно болшинство, каквото не беше постигнала никаква политическа сила дотогава у нас, бѣ победа, защото блокът, Антей, потърси поддръжката си от народа и той му я даде щедро. За едно по-добро бъдеще, което Народният блок обеща на народа, този народ даде всичката си подкрепа на блока, като мина през най-големите мъчности, чрез урната и бюлетината, а не чрез оръжие и революция. Той даде тази подкрепа за тържеството на една политическа мисъл, на една политическа идея за реформи, за добро и почтено управление и за напредък на България. Ако това, което беше идеал тогава, ако то и до днес остава още като един огън, който гори в сърцата на нашите министри и на вас, депутатите, които образувате болшинството, аз съм убеден, че, въпреки всички Сцили и Харидби, които има да преминаваме, въпреки всички мъчности, през които държавният кораб има да минава, този кораб може да се клатушка, може да се олюлва, но, както каза намерето си Стоилсвѣ, той нѣма да потъне — той ще излѣзе на онзи брѣг, който се счита спасителен и който се смѣта утешителен за България. (Ржкоплѣскания отъ мнозинството)

Председателстващ Н. Шопов: Има думата народният представител г. Георги Юртов.

Г. Юртов (нар. л): (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Съ присърбие трѣбва да констатирамъ, че ние, парламентаристите, рушим парламентаризма, че антипарламентарния живот, каквито сме ние. Часътъ е 9½, ставатъ важни дебати по отговора на тронното слово, а тукъ, въ Парламента, за голямо съжаление, присъствуватъ едва 20 души. Азъ съмъ по-щастлив отъ бай Пеню Даскаловъ, защото той започна да говори при 15 души въ залата, а азъ — при 20 души.

И. Драгойски (д): Вие сте двама съ Иванъ Ангеловъ, а него го нѣма да те слуша.

Г. Юртов (нар. л): Ще дойде денъ и вие да останете само единъ. Недейте ме подиграва въ това отношение.

Нѣкой отъ мнозинството: Това е обща болестъ.

Г. Юртов (нар. л): Азъ искамъ да изтъкна този фактъ, и пакъ повтарямъ, че не сѣ толкова тѣзи, които лаятъ вънъ противъ Парламента, които могатъ да го разрушатъ, колкото ние самите.

И. Драгойски (д): И азъ съмъ съгласенъ съ това.

Г. Юртов (нар. л): Часътъ е, казахъ, 9½—10, а отъ 240 души народни представители въ момента присъствуватъ едва 20 души, и то когато правителството бърза извънредно много съ свършването на дебатите по отговора на тронното слово, което е свършено право, защото Камарата трѣбва да прояви малко по-голяма деятелностъ. Та не бива да обвиняваме ония, които вънъ лаятъ противъ Парламента, че рушатъ парламентаризма, а трѣбва да обвиняваме себе си.

А. Циганчевъ (з): Най-важно е колко опозиция има.

Г. Юртов (нар. л): Г. Молловъ е само тукъ, но той не е опозиция. Стига всичката опозиция да е като него!

И. Василевъ (з): Вие предварително се разбрахте съ него!

Г. Юртов (нар. л): Г. г. народни представители! Традиция е създадена въ нашия Парламентъ, по отговора на

тронното слово народното представителство да разгледа и разкритикува както външното, така и вътрешното положение на държавата и всѣки, споредъ преценката си, да одобри или не политиката на правителството. Партията, отъ която изхождамъ азъ, е била, е и ще бъде винаги голѣмъ противникъ на демагогията, защото нѣма по-големо зло въ единъ парламентаренъ режимъ отъ демагогията. Тя, както въ миналото, така и сега, е намирала въ себе си сили много пѣти да признае на противника си добрите му дѣла и да не одобри лошите. Това ще се помъжа да направя и азъ.

По външното положение на страната нѣма какво да се говори. То е известно на всички. Дветѣ нещастни войни донесоха на България териториално ограбване и тежко финансово облагане. И тѣзи, които ни ограбиха, днесъ идватъ при насъ съ разни пактове да ни накаратъ да признаемъ това, което сѣ ни ограбили, да искатъ втори пътъ, по доброволенъ начинъ, да подпишемъ, за да докажатъ на свѣта, че България доброволно се отказва отъ това, което тѣ сѣ взели отъ нея, че тя се задължава да признае тѣхните граници, въ които влизатъ и заграбените нейни земи. Съ подписването на тѣзи пактове тѣ искатъ отъ насъ да се откажемъ и отъ онова малко, което ни дава Ньойскиятъ договоръ, като права на малцинствата, излезътъ на Егея и пр.

Г. г. народни представители! Не ме учудва, че Гърция иска отъ насъ това нѣщо, защото тя има всички интересъ да търси съюзници, за да пази онова, което незаслужено ѝ се даде. Но азъ се учудвамъ на старата ни съседка Турция, за която ние всичко направихме презъ европейската война, за да я запазимъ. Ако не беше България, да пропуска презъ своята територия тренове съ мунции, Дарданелите щѣха да паднатъ, Цариградъ щѣше да бъде превзетъ и за Турция войната щѣше да бъде свършена, Турция надали днесъ щѣше да съществува като самостоятелна държава. И вмѣсто благодарностъ, тя се съюзи съ Гърция, която водѣ срещу нея война и която искаше нейното унищожение.

Дълга да призная, г. г. народни представители, че по тѣзи голѣми, жизнени въпроси за нацията ни досега правителството върви съ разбиранията на народа. То не се поддаде на разните визити, които му се направиха отъ голѣмите държавници на нашите съседи. Надѣвамъ се, че и занаятътъ то ще стои на същите позиции, на които стоя досега. (Къмъ мнозинството) Виждате ли, че одобряваме политиката на г. Мушановъ? Обаче правителството има голѣмъ, повелителенъ дългъ — да направи всичко възможно, за да разчисти висящите въпроси съ нашите съседи, особено съ Гърция и съ Ромъния, и да сключи търговски договори съ тѣхъ. Същото нѣщо то трѣбва да направи и съ другите държави, защото безъ добри търговски договори не може да има търговия въ страната, а безъ търговия животътъ е замръзълъ.

Г. г. народни представители! Ако по външното положение можемъ да се съгласимъ съ политиката на правителството, това не можемъ да направимъ по вътрешното положение. Днешното правителство дойде на 21 юний 1931 г. по волята на народа, и сѣ право може да се каже, че то е народно правителство. Българскиятъ народъ повѣрва на обещанията и даде довърнето си, и сега сѣ право чака отъ правителството това, което му е обещано.

К. п. Цвѣтковъ (д): Ще го получи.

Г. Юртов (нар. л): И ако има днесъ негодуване въ сърцата на народа, то е затова, защото народътъ се счита излъганъ.

К. п. Цвѣтковъ (д): Всичко, каквото му е обещано, ще му се даде.

Г. Юртов (нар. л): Нищо нѣма да му дадете. Две и половина години манаха и не сте направили още нищо.

К. п. Цвѣтковъ (д): 90% отъ обещаното му е дадено, но ние считаме, че трѣбва да му дадемъ много повече отъ обещаното.

Г. Юртов (нар. л): Г. г. народни представители! Кой отъ васъ не е слушалъ голѣмите предизборни обещания, които се даваха на вси страни? Кой не е чувалъ, че задълженията ще се заличатъ?

А. Буковъ (з): Кога сме говори това? Това не е било приказвано нѣкой пътъ.

Г. Юртов (нар. л): Не само това, но много повече сте говорили.

А. Буковъ (з): Нищо подобно не е говорено.

И. Василевъ (з): Приказваше се за конверсия на задълженията и т. н., но не се е приказвало дори и за намаляване.

Г. Юртовъ (нар. л): Не е вярно. Аз съм чувал ваши приятели, които приказваха: „Сюнгеръ ще теглимъ на всички задължения и недобори до 1931 г.“

А. Капитановъ (з): Тъ сигурно сж отъ онѣзи, които минаха на другата страна.

Г. Юртовъ (нар. л): Кой не е слушалъ да се говори, че всички недобори ще бъдатъ опростени? Кой не е чувалъ да се говори, че цената на житото ще стане най-малко 6 л. килограмътъ, ...

А. Буковъ (з): И това не е вярно.

Г. Юртовъ (нар. л): ... че тютюнътъ ще се продава най-малко по 50 л. килограмътъ, а нѣкои отиваха даже до 100 л.? Съ тѣзи нѣща азъ искамъ да изтъкна откъде иде недоволството у този народъ, а то е извънредно много голѣмо. — Кой не е чувалъ, че картелитъ, чрезъ които се обира народътъ, ще се унищожатъ и че ценитъ на всички фабрични материали и др. ще се сведатъ така, щото да отговарятъ на ценитъ на земеделскитъ произведения?

А. Буковъ (з): И това не е било приказвано.

Г. Юртовъ (нар. л): Всички тѣзи и други още обещания се даваха на народа. И когато той видѣ, че 2½ години какъ управлява настоящето правителство ни едно отъ тѣзи обещания не се изпълни, съ право се счита за излъганъ и отъ тукъ иде неговото голѣмо негодуване.

А. Буковъ (з): Какъ нищо да не е направено? Напр., повишихме цената на арпата!

Г. Юртовъ (нар. л): Създадохте два закона за длъжничитъ, които единъ другъ се отричатъ.

А. Капитановъ (з): Не е истина — двата закона не се отричатъ единъ другъ. Ние ги прилагаме и видѣхме, че не си противоречатъ. Другъ е въпросътъ за даденитъ отъ тѣхъ резултати, но противоречие нѣма.

Г. Юртовъ (нар. л): Азъ ще ви кажа кои сж резултатитъ. Имайте търпение! Ако дойде да приказваме за тѣзи закони, азъ ще ви наведя много примѣри, за да ви докажа, че тѣ не дадоха никакви реални резултати.

Не съмъ азъ, който да не зная, че много давани обещания, особено предъ избори, не могатъ да се изпълнятъ и то много пъти не могатъ да се изпълнятъ не толкова отъ нежелание, колкото отъ нѣмане на възможност. Обаче това нѣщо господата отъ блока трѣбваше да го иматъ предъ видъ и да не даваха невъзможни обещания.

Не съмъ азъ, който да не зная, че не е по силитъ на правителството да повиши цената на житото ни по 6 л. килограмътъ, тютюна по 50 и по 100 л. килограмътъ, така сжщо и другитъ земеделски произведения да се продаватъ на по-високи цени. Това нѣщо не зависи отъ волята и желанието на правителството, а то е въ зависимостъ отъ външнитъ пазари и като така не трѣбваше да се заблуждава народътъ, а да му се кажеше истината, кое може и кое не може, та сега да не вика, че е излъганъ. Това вярно ли е или не е?

А. Буковъ (з): Не е вярно.

Г. Юртовъ (нар. л): Сега седишъ тамъ и викашъ: „Не е вярно“, но когато отидешъ тукъ (Сочи опозицията), ще казвашъ, че е вярно.

А. Буковъ (з): Само не знамъ дали е вярно туй, дето сте го писали въ вестника. (Показва единъ вестникъ)

Г. Юртовъ (нар. л): Казахъ преди, че има нѣща, които не зависятъ отъ волята и желанието на правителството, но сжщо казвамъ, че правителството можеше по законодателенъ редъ да прокара нѣкои закони, чрезъ които не напълно да облекчи положението на народа, а да внесе едно успокоение. Така, напр., какво прѣчеше на правителството още въ първата сесия да прокара единъ смисленъ законъ за длъжничитъ, чрезъ който, отъ една страна, да се внесе успокоение и, отъ друга, да започне да се възстановява кредитътъ, който е извънредно много нуженъ за добрия развой на търговията? Ако това бѣ направено още тогава, днесъ нѣмаше да има този голѣмъ всенароденъ вѣкъ и въ продължение на тѣзи две загубени години

много нѣщо щѣше да се припечели. Кредитътъ полека-лека щѣше да се възстанови, кредиторътъ щѣше да знае, какво ще вземе, и длъжникътъ щѣше да знае, какво ще плати, и досега много длъжници и кредитори щѣха да си уредятъ смѣткитъ. Днесъ кредитътъ е затворенъ. Кредиторитъ и длъжничитъ щѣха сами по себе си едни други да си уреждатъ смѣткитъ. Вие прокарахте два закона — единъ за селскитъ длъжници, другъ за градскитъ длъжници. Селскитъ длъжници дадоха заявления въ сѣдилищата да искатъ облекчения и отсрочки, а градскитъ длъжници не могатъ да получатъ пари отъ селскитъ длъжници и по този начинъ не могатъ да се ползуватъ отъ благата на закона.

А. Капитановъ (з): Вие гласувахте тия закони.

А. Циганчевъ (з): Г. Юртовъ! Преди всичко кредитътъ не се уби отъ законитъ, които се създадоха, а отъ дефицита на нашето стопанство.

Г. Юртовъ (нар. л): Не бива да се дѣли селото отъ града, не бива да се дѣли селскитъ длъжникъ отъ градскитъ.

А. Капитановъ (з): Не сж дѣлени.

Г. Юртовъ (нар. л): Какъ да не сж дѣлени? Създадохте единъ законъ за селскитъ длъжници и другъ за градскитъ.

А. Капитановъ (з): Нѣма законъ за селяни и законъ за граждани. Азъ съжалявамъ, ако искате да кажете, че се прави дѣлежъ на селото и града. И отсега ли се дѣлятъ тѣ?

Г. Юртовъ (нар. л): Когато дойдете тамъ (Сочи опозицията), ще приказвате другояче.

А. Капитановъ (з): Нѣма да приказвамъ другояче. Ако Вие можете така да мислите, то е друго.

П. Попивановъ (з): Ето официалнитъ сведения на Земледѣлската банка по закона за облекчение на земеделѣцастопанитъ. Попадени сж 33.229 молби за сключване на конкордатъ. Отъ тѣхъ до 15 юлий т. г. сж решени 18.453 дѣла. Сумата на задълженията по тия дѣла възлиза надъ 1 милиардъ лева. Повече отъ 60% отъ задълженията сж къмъ частни банки и лица, възлизащи на 616 милиона лева. Мировитъ сѣдии сж опростили около 236 милиона лева. Останалата сума до 616 милиона лева ще се плаща на голѣми разсрочки. Ето резултатътъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Азъ, гражданинътъ, имамъ да дължа на X и Y, а сжщевременно имамъ да вземамъ отъ селянина, който е подалъ такова заявление. Нему се прави облекчение. Азъ отъ него не мога да получа. Следователно, азъ не мога да внеса своитъ 10 или 15 % на своя кредиторъ.

И. Василевъ (з): И на гражданитъ се спрѣха изпълнителнитъ дѣла и по този начинъ и тѣ се възползуваха.

Г. Юртовъ (нар. л): Спрѣха се и азъ съмъ се възползувалъ, но то не е отъ полза.

А. Циганчевъ (з): Най-важното е, че кредитътъ не се уби отъ законитъ, а се уби отъ самото време, уби се отъ това, че нашето национално стопанство, частично и общо, приключва съ дефицитъ.

А. Капитановъ (з): Вие защо ги гласувахте тия закони?

Г. Юртовъ (нар. л): Азъ ги гласувахъ, защото ела зло, че безъ тебе по-зло. Но тамъ не бѣше нѣтътъ.

А. Капитановъ (з): И ние мислѣхме, че ще се добиятъ по-голѣми резултати, но сме доволни и отъ тѣзи, които се добиха.

Г. Юртовъ (нар. л): Ще ви видимъ сега, какъвъ законъ ще дадете.

А. Циганчевъ (з): Не сме доволни отъ резултата, това е вярно. Ако сме доволни, нѣмаше да искаме другъ законъ да създадемъ. Бай Георги е правъ донѣкъде.

П. Попивановъ (з): Съ най-голѣмитъ капиталисти нѣма да се занимаваме, защото за далавери сж прави борчове.

Г. Юртовъ (нар. л): Г. г. народни представители! Днесъ положението на голѣмото болшинство отъ народа ни е повече отъ издѣвно, обаче положението на гражданина-занаятчия, па билъ той и търговецъ, е страшно, защото отваря и затваря дюкяна си безъ да може да изкара не друго, а за прехраната на децата си, и затова виждаме ежедневно да се затварятъ дюкяни поради изсяждане на капитала. А веднъжъ затвори ли си дюкяна, нѣма кой да му го отвори. А дойде ли единъ занаятчия до тамъ, за него вече нѣма държава, нѣма и отечество. Ето това е най-страшното.

Недейте се смѣ, г. Капитановъ, защото утре ще плачете. Сега Ви е широко около врата.

А. Капитановъ (з): Нѣма защо да плачемъ.

А. Буковъ (з): Той намѣри голѣма аудитория и сега го удари на широко!

Г. Юртовъ (нар. л): И ти ще намѣришъ такава аудитория, каквато азъ намѣрихъ.

А. Буковъ (з): Пакъ ти правимъ голѣма аудитория.

Г. Юртовъ (нар. л): Азъ мога да говоря и предъ 5 души.

А. Буковъ (з): Отъ твоята група кой те слуша?

Г. Юртовъ (нар. л): Ние нѣмаме група. Ние сме меншинство. Вие сте голѣма партия.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни)

Г. Юртовъ (нар. л): Г. г. народни представители! Ако нѣмате желание да ме слушате, азъ ще слѣза.

А. Циганчевъ (з): Недейте имъ обръща внимание.

А. Буковъ (з): Карай, интересни работи четешъ!

А. Капитановъ (з): Ще те слушаме вѣче, само нѣма да ни закачашъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Г. г. народни представители! Прокарайте още единъ другъ законъ, законътъ за картелитъ, създаде се комисия, която да нормира ценитъ, и съ този законъ хвърлихте на първо време прахъ въ очитъ на народа. Кажете ми, за Бога, унищожихте ли картелитъ? Нѣкои могатъ да възразятъ, че тѣ ги унищожили. На това ще отговаря веднага: да, унищожихте ги книжно, обаче фактически тѣ съществуватъ...

А. Циганчевъ (з): Подъ формата на акционерни дружества.

Г. Юртовъ (нар. л): ... и пакъ обиратъ нещастния народъ и трупатъ чуждитъ фирми милиони за смѣтка на оголѣлия българинъ. Кой не е чулъ повика противъ захарния картелъ? Не създаде ли се отъ него даже изборна платформа? Кой не е чулъ голѣмитъ обещания, че цената на захарта ще бѣде свалена даже подъ 20 л., и кой не я купува днесъ по 27 и по 28 л. килограмътъ?

А. Буковъ (з): Да, ама въ полза на държавата отива.

Г. Юртовъ (нар. л): Ами да говоримъ ли за петролния картелъ?

А. Циганчевъ (з): Много си правъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Кой не знае, че преди закона тукъ имаше четири дружества, които се занимаваха съ търговията съ петролнитъ деривати? Тѣ бѣха „Стандартъ“, „Шелъ“, „Нафта“ и „Скомбелъ“. Кжде сж тѣзи дружества? При заведената система отъ Българската народна банка да определя контингентитъ за вносъ 50% отъ вноса презъ 1931 г. и при съгласието на същата банка да определя контингентътъ на дружеството „Петролъ“ на базата на вноса на ликвидиралитъ вече четири фирми, фактически за дружество „Петролъ“ се създаде едно монополно положение, което му дава възможность да реализира тази година една печалба отъ около 60 милиона лева, когато стойността на цѣлия вносъ на петролъ, газолъ и бензинъ не надминава 60 милиона лева за необезимитена стока. Това не е ли вѣрно?

А. Циганчевъ (з): Вѣрно е, вѣрно е!

Г. Юртовъ (нар. л): Днесъ нѣма ли фактически картели?

Е. Поповъ (з): Вѣрно е, вѣрно, бай Георги! (Веселостъ всрѣдъ земледѣлцитъ)

Г. Юртовъ (нар. л): Ще плачете вие, нѣма да плача азъ. Смѣйте се сега — много ви е широко около врата!

А. Циганчевъ (з): Плаче цѣлиятъ народъ, ще дойде време и ние да плачемъ. Това е вѣрно.

Г. Юртовъ (нар. л): Ами какво да кажемъ за нашата данъчна система? Кой може съ положителность да каже днесъ какъвъ данъкъ ще плати? Азъ не зная по-объркано управление отъ данъчното, защото идете днесъ, платите си данъка, вземете удостовѣрение, че сте го платили, идете на другия день да вземете ново удостовѣрение, макаръ и същото, веднага ще ви отворятъ твъртитъ отъ 1878 г. и ще ви изкаратъ непремѣнно, че пакъ дължите.

А. Циганчевъ (з): Много право!

Г. Юртовъ (нар. л): Г. министърътъ обеща, че ще внесе въ Камарата новъ законопроектъ, съ който ще се създаде една прегледность и едно опростоявяване на данъчната система, обаче досега никакъвъ законопроектъ не виждаме.

Правителството, г. г. народни представители, безъ да ви се вижда чудно, безъ да се смѣете, признайте го всички, върви много мудро къмъ многото важни и голѣми стопански въпроси.

А. Циганчевъ (з): Много право!

Г. Юртовъ (нар. л): Въ юний месецъ азъ бѣхъ при директора, ...

Г. Мариновъ (з): На Храноизноса.

Г. Юртовъ (нар. л): ... при комисаря Мѣждрагановъ и като говорихъ за солта — защото имаше единъ голѣмъ повикъ за солта — още тогава отъ него разбрахъ, че той е готовъ да поиска отъ Министерския съветъ разрешение и да иска отъ Народната банка контингентъ, за да може да внесе солъ. Онзи день, когато азъ направихъ въпросъ предъ г. министра на финанситъ, защо още нѣма солъ — защото видѣхъ, че въ нашия градъ бѣха дошли 300—400 души селяни да реватъ предъ комисарството за солъ, ...

А. Циганчевъ (з): Само въ Вашия градъ ли?

Г. Юртовъ (нар. л): Азъ говоря за нашия градъ. ... отговори ми се отъ г. министра на финанситъ: „Какво да прави, казва, Мѣждрагановъ? Азъ, като се върнахъ отъ странство, заварихъ неговия докладъ въ Министерския съветъ да стои неразгледанъ повече отъ 20 дни“. Е, това не е ли мудро разрешение на единъ такъвъ голѣмъ въпросъ?

Министъръ И. Качаковъ: Отдавна Министерскиятъ съветъ е далъ съгласие да се внесатъ 20 милиона килограма солъ и днесъ вече има внесени 4 милиона килограма.

А. Циганчевъ (з): Но въпрѣки това има мѣста, където се продава пакъ отъ заднитъ врата по 8 л. килограмътъ.

И. Драгойски (д): Още солта българско производство не е изчерпана.

Г. Юртовъ (нар. л): Мене не ме интересува дали е изчерпана или не е изчерпана българската солъ; мене ме интересува, че нѣма солъ въ страната, че селянитъ пискатъ, че свинитъ си не сж заклали или туршията не сж си турили, защото нѣма откъде да взематъ солъ.

А. Циганчевъ (з): Това е вѣрно, бай Георги! Нѣщо повече ще кажа — че отъ четвъртата саламура отъ мандритъ се вземаше и се мѣсеше хлѣбъ. Това бѣше въ нашата околия.

И. Драгойски (д): Кога това?

А. Циганчевъ (з): Сега, презъ лѣтото, въ нашата околия бѣше това. И телеграми сж давани за това. Азъ, г. Юртовъ, не Ви прекъсвамъ, а Ви подкрепямъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Г-да! Имате ли вие желание да ме слушате или нѣмате желание?

Обаждаат се отъ мнозинството: Имаме, имаме.

Г. Юртовъ (нар. л): Виждамъ, че нѣмате желание. Събрали сте се тукъ само тамбураджии и майтапчии. — Ако се върви по този пътъ, вие ще се каете, а не азъ.

Г. Мариновъ (з): Какво сме криви ние!

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Продължавайте, г. Юртовъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Азъ най-малко ви предизвиквамъ, най-малко ви дразня и закачамъ. Защото, ако дойда да говоря азъ за васъ, много горчиви думи мога да ви кажа и много върни нѣща, но азъ ги премълчавамъ.

А. Капитановъ (з): Ще слушаме всичко, каквото приказвате.

И. Драгойски (д): (Къмъ Г. Юртовъ) Кажете ги да ги чуемъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Г. г. народни представители! Ще спра вниманието ви на единъ много боленъ въпросъ, който ежедневно трови душата на народа и който ще доведе до пълно обезвъряване въ партии и парламентарен режимъ — това е голѣмото партизанство, което се върши днесъ отъ разнитѣ партии. Кой не знае, че днесъ България е раздѣлена на четири губернии? Кой не знае, че всѣка една отъ партиитѣ, която взема участие въ управлението, е пъленъ господарь на министерството, което има, и не допуска друга партия да надикнува въ него?

И. Драгойски (д): Не! Извинете! Ние въ полицията имаме кондоминиумъ — общо владение!

Г. Юртовъ (нар. л): Какво ви е полицията, ще ви кажа съ единъ примѣръ отъ нашия Пазарджикъ. Имате тамъ единъ демократъ, който иска да стане секретаръ на окръжния създъ. Националлибералитѣ не ви даватъ тая служба, защото искатъ компенсации. Дойде единъ националлибералъ презъ времето на г. Върбеновъ, взема заповѣдта за уволнението на стария секретаръ и за назначението на вашия човѣкъ, обаче заповѣдта не отиде по принадлежностъ у председателя на създа, а националлибералтѣ я турна въ джоба си и дойде тукъ да прави пазарлъкъ. И, докато вие не му дадохте единъ старши и двама стражари, той не даде заповѣдта и не се назначи секретарѣтъ.

Това въ кое време е било?

И. Драгойски (д): Компенсации!

А. Циганчевъ (з): Нали знаете, че сега има клиринги, компенсации и т. н.?

Г. Юртовъ (нар. л): Понеже не билъ националлибералъ, не искатъ да го назначатъ въ Министерството на правосъдието.

К. п. Цвѣтковъ (д): Това е интрига вече!

И. Драгойски (д): (Къмъ Г. Юртовъ) Ти искашъ да ни дѣлишъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Не искамъ да ви дѣля.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: (Звъни) Г-да! Оставете г. Юртовъ да говори, защото иначе ще дамъ 5 минути почивка.

Г. Юртовъ (нар. л): Кой не вижда, че разнитѣ министерства сѣ пълни съ надничари, които гълтатъ десетици милиони лева, безъ нищо да работятъ? Кой не знае, че може днесъ да имашъ нѣколко дипломи, обаче ако нѣмашъ партийна диплома, служба не можешъ да получишъ?

Нѣкой отъ мнозинството: Не е върно.

И. Драгойски (д): Не смѣя да кажа нищо!

Г. Юртовъ (нар. л): А, не смѣешъ!

А. Буковъ (з): Стопанскитѣ ти констатации сѣ върни — политическитѣ не сѣ върни.

Г. Юртовъ (нар. л): Кой не е чулъ да му се оплакватъ назначени на служба какви партийни данѣци плащатъ и кой не знае, че въ това отношение рекордъ държатъ г. г. радикалитѣ? Азъ бихъ желалъ да има тукъ поне единъ радикалъ, за да му прочета сега единъ списъкъ и да му посоча, че е достигнатъ върхътъ на безобразието съ това, което вършатъ днесъ г. г. радикалитѣ по назначаване на чиновническия персоналъ.

А. Циганчевъ (з): Тѣ знаеха какво ще говоришъ, затуй си отидоха! Нѣма нито единъ сега тукъ.

Г. Юртовъ (нар. л): За да не бѣда голословенъ, мога да ви прочета списъка — ето го. (Показва го)

И. Драгойски (д): На Петъръ Алековъ брошурата ли?

Г. Юртовъ (нар. л): Не, не.

А. Капитановъ (з): Има единъ радикалъ отъ журналиститѣ.

Г. Юртовъ (нар. л): Азъ бихъ желалъ да бѣде тукъ г. Костурковъ, защото донесохъ една негова биография, която се продава по 80 л. на чиновницитѣ (Показва я) — за да не бѣда голословенъ, азъ ще изнеса предъ васъ една много малка частъ отъ това, което се върши въ Дирекцията на желѣзницитѣ, пошитѣ, телеграфитѣ, телефонитѣ и пристанищата, за да видите докъде сме стигнали въ желанието си да правимъ партия отъ несчастни чиновници и докъде сме стигнали въ алчността си да събираме пари.

Г. г. народни представители!...

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Свършвайте.

Г. Юртовъ (нар. л): Свършвамъ. — Азъ не съмъ човѣкъ на словата. Словата никога не сѣ ме рекламирали. Противникъ съмъ на словата; обичамъ хората на дѣлата. Това е била моята политика. Има нѣкои господа, които обичатъ по часове да приказватъ. Отъ една страна тѣ сѣ голѣми оратори,....

Нѣкой отъ мнозинството: Правятъ си реклама.

Г. Юртовъ (нар. л):... а, отъ друга страна, смѣтатъ, че като говорятъ много, ще си създадатъ реклама и ще се харесатъ повече. Азъ съмъ противникъ на тая политика, върви си по моя старъ пътъ и отъ него нѣма да се отдѣля докато съмъ живъ.

Ще ви посоча единъ малкъ списъкъ само на нѣколко уволнени, защото, ако взема да чета имената на всички уволнени, нѣма да ми стигне времето — тѣ сѣ много. Въ Дирекцията на желѣзницитѣ, пошитѣ, телеграфитѣ, телефонитѣ и пристанищата има около 17 хиляди души чиновници. Споредъ признанието на г. министра — неговото признание, обаче, се оспорва отъ други — сѣ уволнени 3.521 чиновника. А споредъ изчисленията на Желѣзничарския съюзъ и на Телеграфопоощенския съюзъ, числото на уволненитѣ чиновници приближава около 10 хиляди.

А. Циганчевъ (з): 60—70%.

Г. Юртовъ (нар. л): Надминаватъ 50%. Работата е дошла дотамъ, щото се изхвърлятъ на улицата служащи, които иматъ 5, 10, 15-годишна служба, които иматъ по 2, 3, 5 и 8 деца. (Чете)

„1. Уволненъ е съ заповѣдъ № 7881, отъ 28 септември 1933 г., безъ мотивировка, стрелочникътъ при гара Пловдивъ Теню К. Стояновъ, съ 7-членно семейство, беденъ. Въмѣсто него е назначенъ Иванъ М. Патевъ, външно лице, отъ село Долно-Мждреци, Казанлъшко, живѣлъ дотогава при баща си, който ималъ две къщи, два дюкяна, керемидарница, ниви и др. имоти надъ 200 декара — най-голѣмниятъ богатъ въ селото. Имотътъ му се обработва отъ наемници“ — а синъ му отишелъ въ гр. Пловдивъ да става стрелочникъ!

А. Циганчевъ (з): Има ли цензъ?

Г. Юртовъ (нар. л): Има партиенъ цензъ — радикалъ е.

А. Циганчевъ (з): Преди 21 юний какъвъ е билъ? Сигурно е билъ сговористъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Тогава ще да е билъ въ „Врабча“. (Смѣхъ) Единъ день азъ му казахъ на г. Костурковъ:

г. Костурковъ, недейте си прави илюзия, че ще можете отъ чиновническия персоналъ въ желѣзницитѣ и пощитѣ да направите партия. Ще можете да направите само едно — да имъ оберете паричкитѣ. По този начинъ партия не може да се прави. (Продължава да чете)

„2. Уволненъ е стрелочникътъ отъ Русенското пристанище Колю Митевъ, подъ предлогъ, че е ималъ 250 декара имотъ, когато той нѣма нито педя земя. Баща му е инвалидъ и има 29 декара и една крава. Този имотъ ще се дѣли на четири части — синъ и три сестри. Колю Митевъ поддържа 8-членно семейство. Да не губи службата си, той се е откупилъ отъ трудовата повинность срещу 10.500 л. и днесъ е безъ работа.“

Г. Мариновъ (з): Защо се е откупилъ отъ служба? Защо не е служилъ? Щомъ се е откупилъ, той е богатъ.

Г. Юртовъ (нар. л): 10.500 л. е платилъ, за да се откупи отъ трудова повинность, защото е билъ на служба. (Продължава да чете)

„3. Уволненъ е съ заповѣдь № 415, отъ 27 януарий 1933 г., постоянниятъ работникъ Енчо Ангеловъ при гара Ески-Джумая съ 10-членно семейство. Имотно състояние: една нива отъ четири декара и една ливада отъ единъ декаръ, оценени общо за 5040 л. Има удостоверение № 1998 отъ 5 октомврий 1933 г. отъ общината отъ с. Подгорица — обаче сега е хвърленъ на улицата.“

А. Циганчевъ (з): Ама не е радикалъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Радикалъ е назначението, а този сигурно е билъ сговористъ. (Продължава да чете)

„4. Уволненъ е съ заповѣдь № 1690 отъ 2 мартъ 1932 г. Величко П. Тодоровъ, стругаръ на гара Горна-Орѣховица, съ 5-членно семейство и 15-годишна служба. Имотно състояние: 12-7 декара земя и една къща въ село.“

Г-да! Азъ не искамъ да ви чета имената на всички уволнени и да ви спирамъ вниманието. Азъ имамъ цѣлия списъкъ на уволненитѣ, който се изнася отъ Петъръ Алековъ. Има и други списъци, които сега се готвятъ. Тѣзи дни се изпраща едно изложение до народнитѣ представители, за да видятъ до каква степенъ партизанство се разиграва отъ тая честна, идеална, безкористна партийка.

А. Циганчевъ (з): И въ резултатъ на това има ли катастрофи?

Г. Юртовъ (нар. л): Азъ съмъ 40 години общественикъ, г-да, и ви моля да се замислите много за този въпросъ. Той е боленъ, той е страшенъ въпросъ, защото руши устоитѣ на държавата ни, ако вървимъ по този пътъ. Не може отъ 17 хиляди чиновници въ едно ведомство 10 хиляди да хвърлишъ на улицата. Не може по този начинъ да се назначаватъ чиновници, да имъ взимате пари за карти, за членски вноски, за вестникъ, а на нѣкои да прибирате по хиляда, две хиляди и три хиляди лева за назначение. Това не може да продължава! Това е страшно! Тази корупция ще ни изяде, ще ни разсипе!

Е. Шидерски (з): Това сж дълбоки реформи!

Г. Юртовъ (нар. л): Дълбокитѣ реформи, за голѣмо съжаление, не виждамъ да ги правите. Министерътъ на правосъдието трѣбва да прокара единъ строгъ законъ за разбойницитѣ и за едно бързо правосъдие. Преди малко г. Петъръ Даскаловъ чете единъ списъкъ за милиони кражби. Триста ревизии сж за пара. Защото бирникъ, кметъ или нѣкой другъ чиновникъ, обралъ 2—3—4 милиона лева, като даде гаранция, отиде въ другъ градъ и той и вече богатъ, нему всѣки подава ръка, защото моралътъ въ българския народъ е падналъ.

Отъ земледѣлцитѣ: А-а-а!

Г. Юртовъ (нар. л): А ако създадете строгъ и бързо изпълнимъ законъ, само по такъвъ начинъ ще може да се прекрати моралната поквара. Защото кой не вижда днесъ какво става въ България? Довчерашенъ голтакъ, щомъ се докопа до държавната трапеза, веднага става милионеръ.

А. Буковъ (з): Тукъ (Сочи земледѣлцитѣ) толкова депутати има, ама никой милионеръ не виждамъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Вие по-добре ги знаете отъ менъ.

А. Циганчевъ (з): Той разправя за Сговора, за тия, които разбраха отъ 9 юний.

А. Буковъ (з): (Къмъ Г. Юртовъ) Ако говоришъ за едно време какво е било, то е другъ въпросъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Най-печалното е това, което виждаме, че се върши въ Дирекцията на желѣзницитѣ. Тамъ днесъ единъ пикьоръ не може да назначи нѣкой простъ работникъ, ако той не е подалъ декларация, ако той нѣма отъ партийното бюро писмо и ако нѣма заповѣдь да го приематъ. Може ли, питамъ азъ, отъ единъ простъ работникъ, единъ нищоженъ беднякъ, сиромасъ, да се взематъ 500—600—700 до 1000 л. за членски вносъ и други партийни данъци? Притежавамъ, г-да, единъ списъкъ на 32 души при една отъ секциитѣ въ Русе за събрани отъ тѣхъ членски вноски, извънредни и допълнителни данъци, за абонаментъ на вестникъ, на сума 6.295 л. Толкова сж взети отъ една секция, а има 6 секции. (Оживление всрѣдъ мнозинството)

Г. г. народни представители! Азъ виждамъ, че вие нѣмате търпение да ме слушате, пъкъ и азъ не желая много да говоря, обаче ще ви обърна вниманието върху следното положение. Ако продължаваме ние да вървимъ по този пътъ, тази страна, която е изкупила свободата си съ толкова кърви, ще я загубимъ. Никой да не си прави илюзии! Отъ день на день ние вървимъ отъ лошо къмъ по-лошо. У насъ моралътъ е падналъ, у насъ на безчестника казватъ аферимъ, а на честния казватъ будала. Толкова години до днесъ азъ не видѣхъ ни на единъ, който по незаконенъ и по безчестенъ, по хайдушки начинъ е натрупалъ богатства, държавата да посегне и да му ги вземе. Затова днесъ желанието у всички е, да се докопатъ до държавната трапеза, само и само да могатъ да си направятъ състояние. А бждете увѣрени, че вървимъ ли по този пътъ, ние ще свършимъ катастрофално.

Отъ земледѣлцитѣ: Не всички сж такива.

Г. Юртовъ (нар. л): За голѣмо съжаление, всички.

З. Димитровъ (д): Я кажете нѣщо за Деклозиеровата афера, защото азъ съмъ билъ тогава младъ, та не знамъ нищо по този въпросъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Готовъ съмъ за Деклозиеровата афера да ви приказвамъ по цѣли часове.

З. Димитровъ (д): Ама за нѣкаква мелница разправятъ!

Г. Юртовъ (нар. л): Не те познавамъ отъ де си, но ще ти кажа само това, че по този въпросъ говоришъ на хава. Или сте ударенъ въ главата на тази тема, или говорите на хава.

К. п. Цвѣтковъ (д): Този въпросъ ужъ бѣше разрешенъ и остана държавата да сѣди деклозиеровцитѣ, които сж взели пари, но още не е взела паритѣ. Имаше специаленъ законъ, внесенъ отъ г. Молловъ, по този въпросъ.

Г. Юртовъ (нар. л): Г-да! Азъ свършвамъ, като правя апелъ за премахване голѣмото партизанство въ управлението и апелъ да се тръгне по единъ пътъ за истинско парламентарно управление. Не направимъ ли това, азъ не виждамъ добри дни за нашия беденъ, честенъ и измъченъ народъ. Това е моето дълбоко убеждение. Партизанството е пустило дълбоки и страшни корени въ страната.

К. п. Цвѣтковъ (д): Парламентарно управление безъ партизанство не може.

Г. Юртовъ (нар. л): Партизанство ще има, но не такава, каквото се провежда днесъ.

А. Циганчевъ (з): И вчера.

А. Буковъ (з) Както сѣ ни учили старитѣ. Старитѣ сте ни учили така.

Отъ земледѣлцитѣ: Свършихте ли?

Г. Юртовъ (нар. л): Свършихъ. (Ржкоплѣскания отъ земледѣлцитѣ)

Нѣма нужда да ми ржкоплѣскате. Вие утре ще плачете, когато азъ ще се смѣя. Сега вие сте болшинство, вие сте силни, вие всичко можете, всѣкого можете да

ругаете, всѣкого можете да усмивате — но усмивате себе си.

Министъръ д-ръ А. Бояджиевъ: Предлагамъ да се вдигне заседанието за утре съ сѣщия дневенъ редъ.

Председателствуващъ Н. Шоповъ: Които приематъ за утрешното заседание сѣщия дневенъ редъ, моля, да вдигнатъ рѣка. Мнозинство, Събранието приема.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 22 ч. 28 м.)

Председателъ: А. МАЛИНОВЪ

Подпредседателъ: Н. ШОПОВЪ

Секретаръ: И. ВЕЛЧЕВЪ

Началникъ на Стенографското отдѣление: Д. АНТОНОВЪ